

Rapport

Prosjekt Jasska/Trygg 2017 - 2019

Endrings- og utviklingsarbeid på lokalsamfunnsnivå, i etterkant av avdekkingen av «Tysfjordsakene», med mål om bedre forebygging av omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, samt bedre ivaretagelse av utsatte, gjerningspersoner, pårørende og andre berørte.

Hamarøy

Narvik

Å komme sammen er begynnelsen.
Å holde sammen er framgang.
Å arbeide sammen er suksess!

Henry Ford

Innhold

1. Forord	5
2. Pressemelding: Jasska/Trygg fikk Samarbeids- og samordningsprisen, 2019, av Justis- og beredskapsdepartementet	8
3. Sammendrag	9
4. Bakgrunn	13
5. Fylkesmannens prosjektskisse	14
6. Prosjektets organisasjonskart	15
6.1 Personer som har vært sterkt medvirkende i ledelse og utforming av prosjektet	15
7. Prosjektets faglige innretting, filosofi og stil	19
7.1 Flerfaglig helhetlig forståelse	19
7.2 Endringsprosess	21
7.3 Vi har evne til å lære underveis og justere oss	27
7.4 Problemorientering + styrke- og ressursfokus	28
7.5 Fem faglige grunnprinsipper	28
7.6 Lokalsamfunnsperspektiv	31
7.7 Samisk/Norsk samarbeid	32
7.8 Kontinuitet	34
7.9 Ambisiøst	35
7.10 Prosjektleders funksjon	36
7.11 Vi utfører ikke granskningsoppgaver	36
8. Forankring	36
9. Oversikt over prosesser og tiltak i Jasska/Trygg	39

10. Omtale av et utvalg aktiviteter, resultater og erfaringer	40
10.1 Delprosjekt 1: Akutt beredskap og oppfølging av utsatte overgripere og pårørende	40
10.2 Delprosjekt 2: Opplæring av barn og unge	48
10.3 Delprosjekt 3: Avdekkings- og handlingskompetanse	54
10.4 Delprosjekt 4: Oppvekstplan	58
10.5 Delprosjekt 5 : Tillitsbygging	83
11. Kommunene er pålagt en rekke juridiske krav og forpliktelser	102
12. Erfaringer av betydning for det videre arbeidet	106
12.1 Taushet om alvorlige krenkelser	107
12.2 Mistillit	109
12.3 Vi mangler helhet, samordning og samskapning	112
12.4 Vi mangler aktive politiråd og effektiv tverrfaglig samordning	113
12.5 Planarbeid er tett knyttet til Politiråd og SLT	114
12.6 Vern av omdømme er viktigere enn å redde liv og sikre livskvalitet	114
12.7 Jasska/Trygg i Hamarøy kommune	116
12.8 Jasska/Trygg i Narvik kommune	118
13 Innspill til ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner	120
14 Forslag til endringer i lovgivning	123
15 Økonomi	127
16 Faglig tilrådning til kommunene	129
17 Vedlegg	130
17.1 Økonomi – delprosjekt 1-4 2019 pr 071219	131
17.2 Økonomi – delprosjekt 5 pr okt 2019, med estimat ut 2019	133
17.3 Tabell med oversikt over prosesser og tiltak	134
17.4 Tabell med prosesser og tiltak plottet inn på et oversiktskart med ulike nivåer og målgrupper	154
17.5 Oaggi muv/Gjør meg Trygg	155

1. Forord

Kjære leser!

Denne rapporten beskriver det endrings- og utviklingsarbeidet som er gjort med prosjekt Jasska/Trygg siste 2 ½ år. Det er en rapport preget av svært oppløftende gode erfaringer med at det går an å skape veldig mye positivt av utvikling på tross av svært begrensende rammefaktorer, bygd på mye godt utført arbeid fra mange, samordnet og koordinert, slik at det i sum skaper bevegelse mot økt åpenhet, tillit og trygghet.

Samtidig synliggjøres et fortsatt enormt uforløst potensiale i ubenyttede muligheter, som ligger klar til bruk, for de som finner vilje til å satse skikkelig i årene som kommer på den type innsatser vi her har tilrettelagt for, igangsatt, og driftet. Og vi synliggjør også et behov for å forholde seg åpent om svakheter, ukultur, negative konflikter og destruktivt maktspill, som skader regionens befolkning, ved å vanskeliggjøre god utvikling av ønskede velferdsløsninger.

Som innleid prosjektleder, uten tilknytning til regionen, uten nære bånd til de som bor og jobber her, i en fristilt og uavhengig pådriverrolle, har jeg hver eneste dag anstrengt meg for å holde en konstant bevissthet på å ikke la meg bli blindt ledet av egen forforståelse og egne fordommer,- eller bli brukt av enkeltindivider og grupper i deres kamp for særinteresser. I hvert eneste møte med ulike personer rundt om i Tysfjord, Hamarøy, Ballangen og Narvik, har jeg brukt kunnskap og erfaring på kommunikasjon, hente fra veiledningspedagogikk, endringsarbeid, ledelse, motivasjonssamtaler, avhørsteknikk, og livet for øvrig,- og brukt en hermeneutisk orientert spørsmålsrekke på meg selv:

- *Hva har jeg med inn i dette møtet?*
- *Hva forteller min umiddelbare følelse meg, om meg selv, om den andre, og om det vi deler?*
- *Hvilke andre måter å se og forstå dette på kan være like gjeldene som det jeg først tenkte?*
- *Hva oppdaget og lærte jeg nå?*

Denne lille 4-trinns rutinen har vært bevisstgjørende, givende og helt nødvendig for å manøvrere i samspill med svært mange ulike personer, på kryss og tvers i kommunene, i en region med en meget fragmentert befolkning, med svært ulike virkelighetsforståelser, ulike interesser og til dels betydelig skepsis overfor utenforstående.

Jeg oppfordrer deg som leser til å stanse og gå en tilsvarende runde med deg selv før du leser videre.

Rapporten bør leses med et undrende åpent sinn, utviklingsfokus og raushet for å anerkjenne gode bidrag gjort av personer ulik deg selv. Leser du selektivt med fordomsfulle og kritiske briller, vil du garantert finne innhold som kan bekrefte dine ubalanserte og negative forestillinger om andre som er ulik deg selv. Da kan du vedlikeholde de mest låste delene av ditt sinn. Og leser du med utviklingsbrillene på, kan jeg garantere at du vil finne kunnskap, erfaringer, inspirasjon og motivasjon, til å jobbe enda hardere for å skape gode

trygge lokalsamfunn og likeverdige tjenester, som enda bedre forebygger, verner og ivaretar.

I vårt arbeid ligger det mange tema og mye av erfaring og materiale, som kunne vært brukt til en mengde med masteroppgaver og doktoravhandlinger. Prosjektrapporten er derimot ikke en fullkommen akademisk publikasjon i sin form. Så mye tid og krefter har det dessverre ikke vært anledning til å bruke på skriveprosessen.

Med unntak av det som omhandler beskrivelser av aktivitet i de ulike delprosjektene, der delprosjektlederne, barne- og ungdomsarbeideren i Jasska/Trygg, og direktør på Arran lulesamiske senter, har bidratt med tekst, er det øvrige mine ord og vurderinger, basert på erfaringer fra min unike posisjon, i samspill med svært mange, i ulike miljøer, på kys og tvers i landskapet rundt Tysfjorden, uten at jeg har hatt tilhørighet i noen leir.

Vårt ønske er at rapporten kan fungere som en kilde til erfaringer og kunnskap, og gi inspirasjon og motivasjon til videre innsats.

Avslutningsvis vil jeg uttrykke en takknemlighet for alle gode bidrag! Med flere hundre mennesker aktivt involvert i ulike deler av innsatser tilknyttet Jasska/Trygg, ber jeg om forståelse for at alle og enhver ikke er personlig navngitt og beskrevet. Vi har hatt bruk for eneneste en av dere! Dere har alle bidratt til å skape den utvikling som nå er i gang.

I tillegg til eierne og lederne av Jasska/Trygg-arbeidet, har det vært svært mange lokalt ansatte, i ulike tjenester, som har vært direkte involvert i å drive opplæring med barn og ungdom, eller selv ta del i opplæring og annet utviklingsarbeid.

Dere er alle helt nødvendige for at det skal bli et stort og bredt, koordinert trykk i samme retning. Det er i førstelinja strategier og intensjoner omgjøres til god praksis og ønskede effekter. Og det er her man tar pulsen på sitt samfunn, og kan melde om status og synliggjøre utfordringer og muligheter.

Vi har også hatt med oss et stort antall eksterne bidragsytere, fra ulike spisskomiteansmiljøer spredt rundt om i landet, som har gjort innsatser i Tysfjord-regionen, og/eller som har vært tilgjengelige på sidelinja som rådgivere. Samlet sett er det lagt betydelig med penger og innsats i dette arbeidet også fra de eksterne samarbeidspartnere. Vi har vært helt avhengig av alle disse også. De utgjør en del av helheten, og inngår her i en stor lokalsamfunnsutviklende samordnet innsats. Vi er svært takknemlig for all god hjelp fra alle sammen!

De viktigste å takke er de virkelig store heltene i dette arbeidet,- som er dere modige kvinner og menn som har trosset tausheten og vist vei, og krevd at det må skje en endring,- til tross for faren for personlige tap, i brutte relasjoner og negative reaksjoner fra omgivelsene. Uten dere hadde ikke utviklingstempoet blitt skrudd opp til det nivå vi nå har. Forhåpentlig vis vil dere nå se at deres modige valg har skapt ringer i vannet, og får gradvis økende positive resultater, ikke bare i Tysfjord, men muligens også på et videre regionalt og nasjonalt nivå. Dere har vår dypeste respekt! Vi er dere alle evig takknemlig!

I tilknytning til det daglige praktiske arbeidet vil jeg kort fremheve noen særskilt dedikerte bidragsyttere som over lang tid har utmerket seg som ekte lagspillere:

Fylkesmannens store stab av rådgivere, med Robert Isaksen, i sentral koordinerende rolle, har gjennom hele prosjektperioden omsluttet meg og prosjektets arbeidsgrupper med faglige råd og menneskelig varme. Begge deler har vært helt nødvendig. Det har til tider vært meget krevende. Med gode folk i ryggen står man stødig der ute i lokalmiljøene i det daglige arbeidet. Tusen hjertelig takk!

Kristin Green Johansen, leder av delprosjekt 5 Tillitsbygging, har med sin fagkunnskap og personlige kjennskap til det samiske samfunnet og den læstadianske forsamling, blitt en svært sentral og verdifull medarbeider på fulltid i dette arbeidet. Forent i felles mål og våre felles erfaringer med voldsomt krysspress, er det etablert en svært god gjensidig trygghet på å dele kunnskap, og på at alt av aktuelle tema kan diskuteres på et ordentlig konstruktivt vis. Også det vi er totalt uenig om. Slikt er veldig nyttig. Det gir vekst og utvikling. Tusen takk for et helt unikt godt og verdifullt samarbeid!

Barne- og ungdomsarbeider Freddy Iversen og alle ungdommene i tiltaket «Ung samfunnsbygger», har parkert mye av mange voksnes skepsis, og vist for seg selv og andre, at ungdom kan skape mye positivt av aktivitet i sitt lokalmiljø, om de blir vist tillit, gitt muligheten, og samarbeider på tvers av ulikheter. Dette er en fantastisk flokk med engasjerte Tysfjæringer. De bidrar med positiv aktivitet og bygger tillit unge mennesker imellom. De er med på å forme framtida!

Tor Erik Rønne

Prosjektleder Jasska/Trygg

2. Pressemelding:

Jasska/Trygg får årets samarbeids- og samordningspris

Pressemelding | Dato: 10.12.2019

| Nr: 125 – 2019

Justis- og beredskapsdepartementets pris for samarbeid og samordning i arbeidet mot vold i nære relasjoner for 2019 tildeles prosjektet Jasska/Trygg.

Statssekretær Alf Erik Andersen (til venstre) delte ut prisen til fylkesmannen i Nordland, Tom Cato Karlsen, på RVTS Sør sin konferanse om samarbeid og samordning i arbeidet mot vold i nære relasjoner i Kristiansand i dag. Foto: JD

– Regjeringens klare målsetning er å redusere vold i nære relasjoner. Vi vet at et godt lokalt samarbeid er helt nødvendig. Jasska/Trygg får prisen for det omfattende arbeidet prosjektet har gjort i Tysfjord kommune, sier statssekretær Alf Erik Andersen.

Prisen er innstiftet av Justis- og beredskapsdepartementet for å løfte fram gode, lokalt forankrede og varige samarbeidsprosjekter som har som mål å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner.

Prosjektet ble etablert etter avdekningen av en rekke overgrepssaker i Tysfjord kommune i Nordland. Jasska/Trygg består av fem delprosjekter og har en todelt målsetting:

- følge opp de berørte etter overgrepssakene i Tysfjord kommune
- iverksette forebyggende tiltak for å hindre overgrep i fremtiden.

Jasska/Trygg får prisen for det omfattende endrings- og utviklingsarbeidet som er gjort gjennom prosjektet.

Prosjektet beskrives som en øvelse i samarbeid der ressurser forenes på tvers av ulikheter, og der både lokale og eksterne krefter deltar. Prosjektet omfatter en massiv kunnskapsbygging hos både barn og voksne, og et omfattende utviklingsarbeid på systemnivå.

Prismidlene på 250 000 kroner skal benyttes til prosjektet.

3. Sammendrag

Prosjekt Jasska/Trygg har sitt utg pkt i avdekking av mer enn 151 alvorlige saker med seksuelle overgrep, begått i små tette samfunn i Tysfjord, i tidsperioden 1953 – 2017, oppsummert i en rapport fra Nordland politidistrikt pr nov 2017.

Avdekkingen bygger på en åpenhet om alvorlige krenkelses, som over tid har vært initiert av personer med lokal forankring/tilknytning til Tysfjord. Dette er sanne helter,- mennesker som har vist styrke og mot utover det normale ved å utfordre den bekvemme tausheten majoriteten velger når det tilspisser seg og en personlig står i fare for å oppleve tap ved å være åpen om krenkelses.

Noen av disse stemmer ble båret fram og forsterket gjennom VG Helg's artikkel i 2016. Sammen med den etterfølgende omfattende etterforskningen som politiet utførte,- har dette satt Tysfjord kommune, og til dels også nabokommunene, lokalmiljø, grupperinger, slekt, familie og enkeltindivider under betydelig press, med en enorm negativ mediedekning og krav fra mange hold på at det nå må jobbes hardt for å sikre bedre forebygging, vern og ivaretagelse av utsatte, pårørende og gjerningspersoner.

Med dette utg pkt ga Kommunal- og moderniseringsdepartementet, etter uttrykt ønske fra kommunestyret i Tysfjord om bistand utenfra, via Fylkesmannen i Nordland, i oppdrag å gjennomføre en prosjektbasert innsats for å sette offentlige tjenester og lokalsamfunnet som helhet i bedre stand til å forebygge omsorgssvikt, vold i nære relasjoner, og seksuelle overgrep, samt bedre ivareta de utsatte, gjerningspersoner, pårørende og andre involverte. Prosjektet ble gitt navnet «Jasska/Trygg» og en tidsramme fra juli 2017 fram til Tysfjord kommune var delt, og de nye kommunene Hamarøy og Narvik etablert 01.01.2020.

Prosjekt Jasska/Trygg er rigget som et bredt sammensatt samarbeidsprosjekt, som skal forene lokalkunnskap og lokale ressurser med nødvendig ekstern kompetanse, og som skal forøke å samle personer av ulik etnisitet, kultur, språk, livssyn/tro, bosted, status og stand,- offentlig sektor, privat næringsliv og frivillige lag og foreninger om å bidra med sitt til å skape ønsket utvikling på lokalsamfunnsnivå. I prosjektperioden er det satset tungt på å få på plass en planmessig systematisk forebyggende innsats, som er lokalt forankret og kan pågå i lang tid framover.

Samtidig er det jobbet med å gi utsatte og pårørende, og andre berørte en åpning for å melde om udekte behov, og ivareta dem, samt arbeidet med tiltak knyttet til å utbedre og utvikle kompetanse, struktur, system og samhandling i offentlige tjenester for å yte bedre hjelp/gi bedre ivaretagelse.

Det er samlet sett initiert, utviklet og driftet svært mange koordinerte prosesser og tiltak som garantert vil gi resultater om de videreføres. Dette er et arbeid som er gjort på tross av svært krevende rammefaktorer, i miljøer preget av:

- Mistillit
- Taushet rundt vanskelige tema
- Samarbeidsvegring

- Begrensninger med svært svak kommuneøkonomi og stor arbeidsinnsats å rydde opp og få kontroll på denne
- Indre konflikter i Tysfjord kommune med utg pkt i bl.a uenighet om hvor grensa skal settes ved deling av kommunen,
- Et omfattende samtidig prosesstrykk pga etableringsarbeidet med de nye kommunene,- der de ansatte i lille Tysfjord kommune skal delta i byggeprosesser av to nye større kommuner.

Flere hundre mennesker har deltatt med aktiv innsats i tilknytning til Jasska/Trygg-arbeidet. De fleste er lokale, men også en større gruppe eksterne bidragsytere fra ulike fagmiljøer.

Takket være alle disse ulike velvillige bidragsyteres innstas, er det iverksatt veldig mange tiltak og prosesser som har vært koordinert og samlet sett skapt bevegelse mot ønsket utvikling, ved bl.a:

- Økt kunnskap og bevissthet hos barn og voksne, profesjonelle og frivillige til å avdekke og handle ved mistanke om omsorgssvikt, vold og overgrep.
- Nye retningslinjer, rutinebeskrivelser, tiltakskort og øving på samhandling, som gir bedre ivaretagelse og oppfølging
- Systematisk og planmessig forebygging i hele oppvekstsektoren, bygd opp rundt tema- og undervisningsplanen «Oaggi muv/Gjør meg trygg», som må få virke i mange år framover
- Mye godt tillitsbyggende ungdomsarbeid med bl.a tiltaket «Ung samfunnsbygger» og de aktiviteter som spinner ut av dette med bla «Åpen hall» og «Aktivitetstilbud for ungdom på Drag»
- Økt forståelse og tillit, gjennom formidling av kunnskap i form av «Kurs i samisk kulturforståelse» for offentlig ansatte og andre interesserte.
- Kunnskapsbygging og bevisstgjøring gjennom opprettholdelse av fokus aktuelle tema ved bruk av et stort antall fagdager, seminarer, konferanser m.v. holdt i regi delprosjekt5, Arran lulesamiske senter,

Ved å videreføre dette arbeidet, med kvalitet og godt trykk i lang tid, vil man med sikkerhet skape store effekter i økt åpenhet, tillit, trygghet og ivaretagelse.

En annen, og mindre omtalt gevinst ved dette arbeidet, er de mange erfaringer vi har gjort gjennom arbeidet, og som gir et svært viktig kunnskapsgrunnlag, for hvordan man skal jobbe godt videre med å utvikle lokalsamfunnene rundt Tysfjorden og i den tilstøtende regionen.

Disse erfaringene gir, om en forholder seg til dem med et selvkritisk og utviklingsorientert blick, en unik mulighet til å jobbe med egne forestillinger om andre, ta lange steg mot ei tid med økt tillit mellom folk og til utøvende tjenester, langt lavere konfliktnivå, mye bedre samarbeid, og langt bedre lokal ressursutnyttelse.

Disse erfaringene knytter seg i stor grad til «ikke-tema». Ubehagelige og utfordrende tema som preger regionen, men som få ønsker å snakke høyt om, da det er vondt å forholde seg til, og man frykter for at det skal svekke omdømmet til området rundt Tysfjorden og folket som bor her.

Erfaringene kan stikkordsmessig oppsummert knyttes til 5 hovedområder:

1. Det eksisterer konflikter og motvilje, basert på etnisitet mellom nordmenn og samer, som det ikke er politisk korrekt å snakke om, men som skader mulighetene for å utvikle og drifte gode velferdsløsninger gjennom godt samarbeid og samskapning.
2. Det er en betydelig fornektelse av at man selv og andre i eget miljø, bærer negativ forforståelse, fordommer og rasisme, mot andre som er ulik seg selv.
3. Det er en fornektelse av at det eksisterer «taushetskultur» i form av den sosiale kontrollen som utøves for å motvirke åpenhet om alvorlige lovbrudd og krenkelser, som kan ramme egen familie, slekt og miljø.
4. Regionen er preget av svak forebyggendefaglig kompetanse og forståelse, og har store systemsvakheter sett i forhold til å være rigget for å ivareta helhetstenkning, samordning og samskapning, og slik kunne gjøre store gjennomgripende samfunnsendringer.
5. Frykten for tapt omdømme og andre personlige tap ved åpenhet om alvorlige krenkelser veier for mange tyngre enn lyst til å redde liv og sikre livskvalitet.

Kort om Jasska/Trygg i tall og stikkord:

Endrings- og utviklingsarbeid på lokalsamfunnsnivå.

Ett stort prosjekt, med 5 delprosjekt og mer enn 50 ulike koordinerte tiltak og prosesser av større omfang.

Fokus på å styrke helhetstenkning, samordning og samskapning.

Det er holdt 48 arrangementer av typen: konferanser, fagdag, seminar, konsert, o.l., åpne for deltakelse fra ulike målgrupper. Svært mange av disse har løftet fram et hatt et særskilt samisk perspektiv, for å bygge økt samisk kulturforståelse.

I overkant av 800 personer har deltatt på kurs i avdekkings- og handlingskompetanse.

I overkant av 900 personer har deltatt på kurs i samisk kulturforståelse.

150 ledere og fagfolk har deltatt på fulldags øvelse i håndtering av observasjoner, bekymringer og akutte situasjoner med omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Flere hundre aktive bidragsyttere har jobbet med gjennomføring av tiltak og prosesser

Samarbeid med lokalt næringsliv, idrettslag/foreninger, trossamfunn og ildsjeler

Samarbeid med en rekke ulike eksterne spisskompetansemiljøer.

Nye retningslinjer, rutiner for melding til barnevern, tiltakskort mv som gjør samhandling og tjenesteutførelsen bedre.

20-årig program i oppvekstsektoren, fra graviditet til barnet er ferdig på videregående skole, bygd opp rundt tema- og undervisningsplanen «*Oaggi muv/Gjør meg trygg*» som gir obligatorisk informasjons- og undervisningsaktivitet om kropp, grenser, hemmeligheter, seksualitet, overgrep m.m.

Utviklet og drifter tiltaket «Ung samfunnsbygger»,- et ungdomsdrevet tiltak der ungdom, på tvers av ulikheter i bosted, kultur og livssyn, selv utvikler og driver aktiviteter med samfunnsnyttig innhold i sine lokalmiljøer.

Initiert og etablert frivillig forening: «Jasska/Trygg – nettverk for økt åpenhet om alvorlige krenkelser», som består av ildsjeler fra regionen, som vil være til støtte for andre, og aktivt jobbe for økt åpenhet.

4. Bakgrunn

Prosjekt Jaska/Trygg er iverksatt som et direkte resultat av at personer med tilhold eller tilknytning til Tysfjord, over tid har ønsket, og har jobbet for, økt åpenhet om alvorlige krenkelser med omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Det er sterke, modige og stolte samer som i første rekke har valgt å være åpne om vold og seksuelle overgrep de selv har vært utsatt for, eller har opplevd som pårørende.

Árran lulesamiske senter arrangerte et seminar i april 2016 «Fornorskning og helse,- Fortellinger om tap, smerte, håp og forsoning». Dette bidro til at Marion Anne Knutsens fortelling om selvmord og seksuelle overgrep ble delt over 50000 ganger på sosiale medier i løpet av få dager og var en døråpner for VGs artikkel to måneder senere.

Avdekningene og beskrivelsen av denne rekke med enkeltpersoners erfaringer, som så ble presentert av journalistene Harald Amdal og Kenneth Hætta i VG Helg 11. juni 2016, basert på lengre tids arbeid i Tysfjord,- og den etterfølgende øvrige medieinteressen, ga et sterkt løft på fokuset på seksuelle overgrep i Tysfjord.

Nordland politidistrikt iverksatte da en omfattende etterforskning ledet av lensmann i Hamarøy, Aslak Finvik, som resulterte i avdekning av 161 straffbare forhold, hvorav 151 var seksuallovbrudd, i tidsrommet 1953 – 2017. Mange av disse lovbruddene var svært alvorlige. De fleste var strafferettslig foreldet i hht de tidligere gjeldene bestemmelsene om foreldelsesfrister. Politiets etterforskning,- også benevnt som «Tysfjordprosjektet», er oppsummert og publisert i en rapport utgitt av Nordland politidistrikt nov. 2017.

Et samlet kommunestyre i Tysfjord kommune ga uttrykk for at kommunen trengte hjelp til å håndtere denne situasjonen og utfordringene som fulgte med den:

Enstemmig uttalelse fra Tysfjord kommune, jf. kommunestyremøte den 22.6.2016:

«Tysfjord kommune vil beklage overfor ofrene som har opplevd overgrep. Tysfjord kommune erkjenner at dette er en utfordring for hele Tysfjord-samfunnet og vil ta avstand fra uttalelser som utpeker enkelte grupper og miljøer i kommunen. Tysfjord kommune ser behov for at vi trenger ekstern hjelp i det pågående arbeidet. Tysfjord kommune vil starte arbeide med en forebyggende plan mot alle former for overgrep.»

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), ved daværende minister Jan Tore Sanner, viste stor interesse for den avdekte krisetilstanden. 14.06.16 sendte KMD et oppdragsbrev til Fylkesmannen i Nordland, om å koordinere arbeidet med å følge opp den aktuelle situasjonen og arbeidet med å forebygge vold og overgrep,- og ba om at Fylkesmannen raskt laget en skisse til plan for denne innsatsen.

På denne bakgrunn ble det raskt utarbeidet et første utkast til prosjektskisse, som ble bygd opp rundt Tysfjord kommune, Hamarøy kommune og Politiet som eiere/deltakere i en prosjektsstyringsgruppe. Dette utkastet ble kort tid etter justert ved at Arran lulesamiske senter ble inntatt som del av styringsgruppa og med ansvar for, og eget definert tilskudd fra KMD på kr 2,4 millioner, til et delprosjekt med fokus på tillitsbygging.

Prosjekt Jasska/Trygg er finansiert av KMD som totalt har stilt ca kr 10 mill til disposisjon, over 2 ½ år fram til 01.01.2020.

Som en naturlig følge av den utfordrende situasjonen man stod i, og som det også ble særlig påpekt fra KMD, var det behov for at arbeidet i delprosjekt 1 vedr arbeid med ivaretagelse av utsatte, oppfølging m.v, kom i gang raskt. Likeså at arbeidet i delprosjekt 2 med å komme i gang med ny og bedre undervisning til barn og unge om kropp, grenser, vold og overgrep ble påbegynt umiddelbart. Det ble også raskt påbegynt et arbeid med å gi ansatte i kommunale tjenester økt avdekkings- og handlingskompetanse.

Likeså var det ved Arran lulesamisk senter gjort mye av aktivitet, for å ivareta personer i lokalmiljøene og svare ut mediehenvendelser om Tysfjordsakene.

Noen svært sentrale innsatser var slik i godt gang, uten å være samordnet, da prosjektleder ble ansatt 03.01.18 og påbegynte arbeidet med å utvikle og drifte den videre samlede innsatsen. Prosjekt Jasska/Trygg er derfra utvidet og utviklet som et omfattende endrings- og utviklingsarbeid med lokalsamfunnsperspektiv, med en struktur som ett stort prosjekt, med flere delprosjekter og et høyt antall tiltak og prosesser, - med bidrag fra svært mange ulike personer og virksomheter.

5. Fylkesmannens prosjektskisse

Fylkesmannens prosjektskisse er tilgjengelig på nettsiden til Fylkesmannen i Nordland:

<https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/tysfjord/prosjektskisse-tysfjord-justert.pdf>

Prosjektskissa er den overordnede plan for arbeidet, beskriver de mer overordnede mål og gir rammer og retning for arbeidet. Innen dette rammeverket har det, ved nær løpende dialog med Fylkesmannen og rapportering til styringsgruppa og til KMD, vært den nødvendige manøvreringsmulighet for å gjøre noen tilpasninger til den virkelighet vi jobber og lever i.

Avvik fra prosjektskissa knytter seg først og fremst til betydelig justering på innholdet i delprosjekt 4 Oppvekstplan, der kommunenes arbeidskapasitet til deltakelse i planprosesser har vært fullstendig sprengt, og ambisjonen om å lage en ny oppvekstplan som kunne overføres til de nye kommunene med minst mulig justeringer, raskt viste seg for ambisiøs.

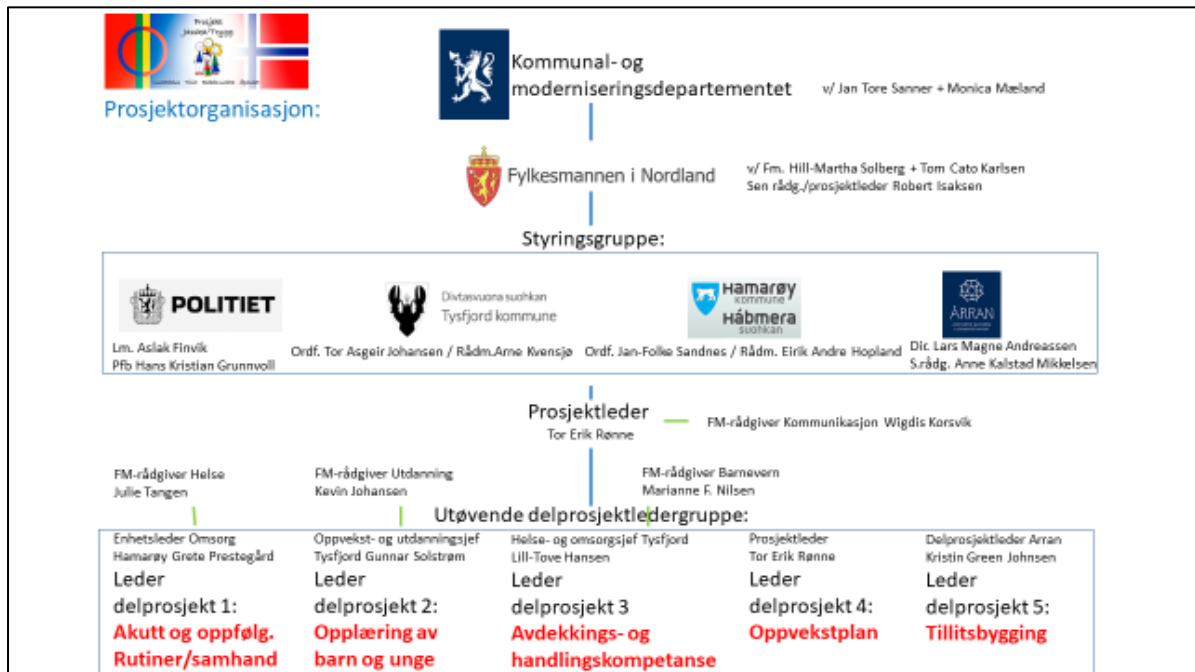
Det har også tilkommet arbeidsoppgaver med tiltak og prosesser som man i utg pkt ikke hadde forutsett.

Tiltaket «Ung samfunnsbygger», som ble påbegynt i april 2018, hadde behov for en egen dedikert ressurs til å jobbe sammen med ungdommene. Det ble derfor ansatt en barne- og ungdomsarbeider i 50%-stilling, tilknyttet prosjektet, direkte underlagt prosjektleder, i delprosjekt 4.

I delprosjekt 3 Avdekkings- og handlingskompetanse, har prosjektleder overtatt ansvar og drift fom januar 2019, pga sykefravær hos delprosjektleder.

01.08.2018 fikk Arran lulesamiske senter ansatt Kristin Green Johnsen, i 100% stilling for å være leder av delprosjektet 5, og slik koordinere Arrans bidrag med innsatser i Jasska/Trygg. Dette ga en svært positiv effekt, ved å tilføre en viktig økning i kapasitet, med mulighet for å ha løpende åpne dialoger og samarbeid av mer praktisk art, da det slik ble to som på fulltid jobbet med Jasska/Trygg.

6. Prosjektets organisasjonskart

6.1 Personer som har vært tett medvirkende i ledelse og utforming av prosjektarbeidet:

Fylkesmannen i Nordland

Hill Martha Solberg
Tidl. Fylkesmann i Nordland
Tidl. leder av styringsgruppa for Jasska/Trygg

Tom Cato Karlsen
Fylkesmann i Nordland
Leder av styringsgruppa for Jasska/Trygg

Robert Isaksen.
Prosjektleder hos Fylkesmannen i Nordland. Har i Jasska/Trygg vært bindeleddet inn til oppdragsgiver Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og koordinert Fylkesmannens ulike aktører som har bidratt inn i Jasska/Trygg-arbeidet. Har også ivaretatt en rådgiverfunksjon i tett samspill med prosjektleder T.E.Rønne.

Wigdis Korsvik
Kommunikasjonssjef hos Fylkesmannen i Nordland.
Har bidratt som rådgiver og støtte på kommunikasjon.

Julie Tangen
Seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Nordland. Har primært deltatt som fagansvarlig rådgiver knyttet til delprosjekt 1 vedr Helse- og omsorgsrelaterede tema.

Kevin Johansen
Seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Nordland.
Har primært deltatt som fagansvarlig rådgiver tilknyttet delprosjekt 2 vedr oppvekst- og utdanningsrelaterede tema.

Marianne Frostad Nilsen
Seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Nordland.
Har primært deltatt som fagansvarlig rådgiver knyttet til delprosjekt 3 ved Barnevernfaglig relaterte tema.

Styringsgruppa:

Arne Kvensjø
Rådmann i Tysfjord
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg.

Tor Asgeir Johansen
Ordfører Tysfjord kommune
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg

Eirik Andre Hopland
Rådmann Hamarøy kommune
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg

Jan-Folke Sandnes
Ordfører Hamarøy kommune
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg.

Lars Magne Andreassen
Direktør på Arran lulesamiske senter
Medlem av styringsgruppa.
Ivaretok også delprosjektlederrolle fram til ansettelse av Kristin Green Johnsen 01.08.18.

Anne Kalstad Mikkelsen / Skiftet navn nov. 2019: Anne Kristin Gurák. Seniorrådgiver hos Arran lulesamisk senter.
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg.

Aslak Finvik
Tidl. Lensmann i Hamarøy. Nå Politikontakt Hamarøy.
Medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg.

Foto: NRK

Hans Kristian Grunnvoll
Politiførstebetjent. Varafunksjon for Aslak Finvik, som medlem i styringsgruppa for Jasska/Trygg.

Stedlig prosjektledelse

Tor Erik Rønne
Flerfaglig høyere utdanning, med mangeårig polititjeneste og annen variert yrkeserfaring,- alt spisset mot kriminalitetsforebygging og endringsarbeid. Prosjektleder Jasska/Trygg

Grete Prestegård
Enhetsleder helse- og omsorg Hamarøy kommune
Leder delprosjekt 1

Gunnar Solstrøm
Kommunalsjef oppvekst og utdanning Tysfjord kommune
Leder delprosjekt 2

Lill-Tove Hansen
Kommunalsjef Helse og omsorg Tysfjord kommune
Leder av delprosjekt 3 fra oppstart august 2017 – des. 2018.

Kristin Green Johnsen
Sosiolog med bl.a helsefagbakgrunn, med lulesamisk språk- og kulturkompetanse, samt lokalkunnskap om samfunnsliv på Tysfjords vestsida.
Leder delprosjekt 5

Freddy Iversen
Driftsansvarlig i Stetindhallen. Barne- og ungdomsarbeider i 50%-stilling i Jasska/Trygg, med ansvar for tiltaket «Ung samfunnsbygger», og all aktivitet som spinner ut av dette.

7. Prosjektets faglige innretning, filosofi og stil

Summen av de de punktene som omtales under denne overskriften, gir et grunnlag for å kunne gjøre store gjennomgripende endringer på lokalsamfunnsnivå. Dette er å anse som en faglig tilråding for hvordan de nye kommunene bør innrette seg for å jobbe godt med å nå våre mål om bedre forebygging og ivaretagelse. Ingrediensene er tilgjengelige. Det er bare å tilsette nok vilje!

7.1 Flerfaglig helhetlig forståelse

Som mennesker er vi kompliserte skapninger, i stadig samspill med andre, der vi har med oss arv fra ulike miljø og skal virke sammen i ulike kontekster. I møte med hverandre har vi med oss hele oss. Systemene vi har laget oss for å løse våre samfunnsutfordringer er derimot langt mer oppdelt, innrettet mot ulike biter av oss. Dette preger hele den offentlige forvaltningen, fra departement ned til team i ulike tjenester. Dette skal gjøre det lettere å møte div behov og løse utfordringer.

Tilnærmingen fungerer godt på mindre og avgrensede utfordringer. Komplekse utfordringer, som griper inn i alle deler av oss som menneske, og finnes i alle deler av vårt samfunn, krever derimot en langt mer helhetlig og samordnet tilnærming.

Erkjennelsen av dette er synlig i form av stadig mer tverrdepartementalt samarbeid og nasjonale handlingsplaner som tydelig peker på behov for å utvikle offentlige tjenester som gjør det mulig å tenke helhetlig, ivareta nødvendig samordning og stimulerer til samskapning.

Å arbeide med forebygging av grov kriminalitet og svært helseskadelige krenkelser, knyttet til omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep,- og med ivaretagelse av personer som er utsatt, er gjerningsperson eller pårørende, krever helt åpenbart en helhetlig forståelse og en samordnet tilnærming i innsatsen. I hvert fall om vi ønsker å jobbe effektivt og skape gode resultater.

Prosjektet er derfor innrettet for å utfordre de berørte kommunene, med samarbeidsaktører, og lokalbefolkning, på å tenke helhetlig om den utfordring man står overfor. Med dette prosjektarbeidet fremmes og stimuleres det til å utvikle og øve et fokus på helhet, samordning og samskapning.

Majoriteten av deltakere i vårt arbeid er lokale fagfolk og andre lokale ressurspersoner.

I det tverrfaglige samarbeidets ånd, er det i tillegg involvert et stort nettverk av eksterne aktører, som bidrar med ulik spisskompetanse og forskjellige perspektiver:

Den totale investeringen i å møte de utfordringer som er aktualisert med Tysfjordsakene, er slik sett langt større enn prosjektmidlene fra KMD. RVTS Nord, SANKS, Statens barnehus,

Konfliktrådet, Kriminalomsorgen, NIM og KUN er alle eksempler på samarbeidspartnere som har lagt mye arbeid i å bidra til innsats tilknyttet Jasska/Trygg.

Situasjonsforståelsen som legges til grunn for prosjektets arbeid er som følger:

Situasjonsforeståelse:

Rettsikkerhetskrise

- Taushet om krenkelser. Dette skaper rom nye alvorlige lovbrudd og hindrer nødvendig ivartetakelse
- Store systemsvakheter som hindrer effektiv innsats
- Feighet mot å ta ansvar. Mange skyver ansvaret for å skape endring over på andre.

Et enormt omdømmeproblem

- Omverden forbinder Tysfjord med seksuelle overgrep og konflikter

Disse utfordringene kan ikke løses ved å velge taushet, i form av å vente på at «stormen blåser av», og lokalsamfunnet igjen får være i fred, uten omverdens fokus på vold og overgrep.

Her er prosjektets innstilling at beste strategi er å arbeide seg gjennom utfordringene, og vise for seg selv og omverden at man vender krisetilstand til mestring og stolthet, i et trygt og godt samfunn.

Det er liv å redde og livskvalitet å sikre! Det kan vi gjøre, om vi står sammen om å møte utfordringen.

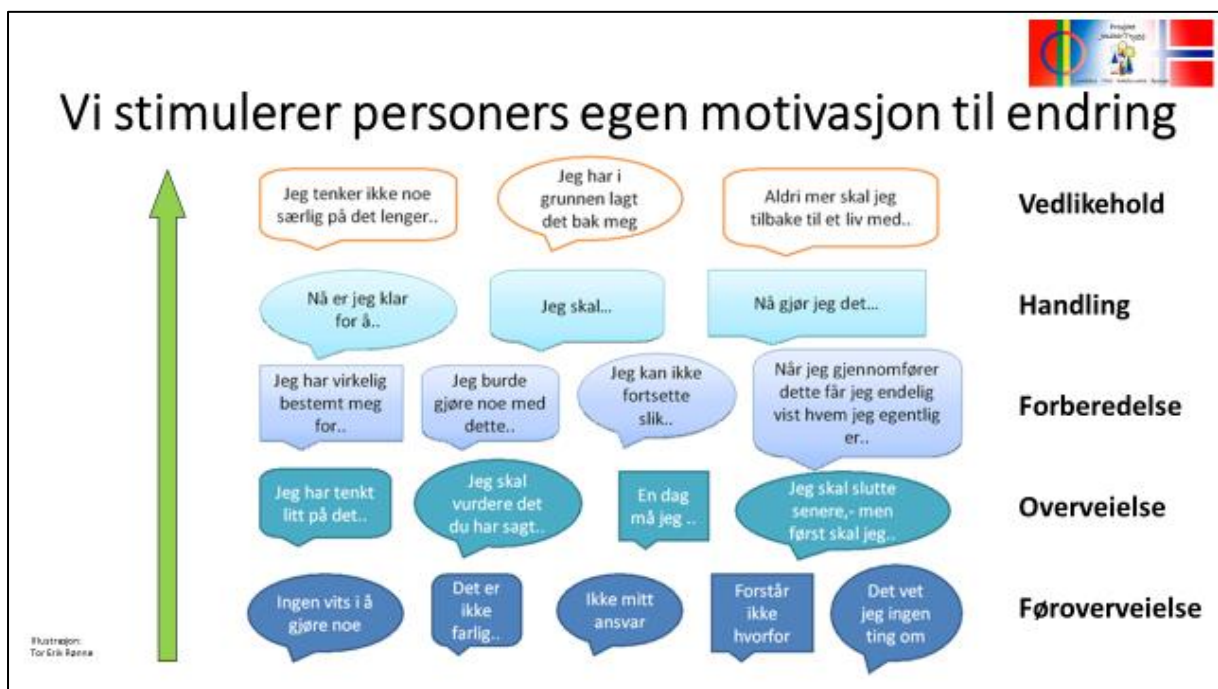
7.2 Endringsprosess

Prosjekt Jasska/Trygg er endrings- og utviklingsarbeid som berører alle nivåer av offentlige tjenester, alle relevante samarbeidsaktører som jobber her, og alle grupper av befolkningen.

Uavhengig om det er en offentlig virksomhet, en privat bedrift, et trossamfunn eller andre grupperinger, så er kjernen i dette endringsarbeidet at det er enkeltindivider som skal gjennomgå en personlig endringsprosess.

Når mange nok tenker litt annerledes og handler litt annerledes, blir det endring i vår praksis og den kulturen vi er del av. Å skape endring handler her altså om å jobbe med enkeltindividet i fokus, samtidig som man også tenker gruppe og system.

Vår innsats er derfor rigget for å virke stimulerende på enkeltindividets forståelse, tanker og handlinger, i retning endring,- kombinert med en rekke tilnærminger som endrer rammefaktorer.

Vi endrer rammefaktorer

NASJONALT:

- Lovgivning
- Handlingsplaner mv.
- Tilskuddsordninger

LOKALT:

- Spesifikk kunnskapsbygging hos ulike målgrupper
- Massivt fokus på aktuelle tema, for å skape økt fokus og bevissthet om hva alvorlige krenkelser er, hvordan de virker og hva man kan gjøre for å forebygge, søke hjelp og ivareta.
- Utvikling av tjenestetilbud
- Plan, retningslinjer, rutinebeskrivelser og tiltakskort
- Øvelser
- Tilrettelegging og krav til samhandling
- Tilrettelegging og krav til samskaping
- Prioriteringer på lokalpolitisk nivå
- Prioriteringer på adm/utf. nivå

Stilt overfor den her uttrykte utfordring med rettsikkerhetskrise pga taushet om alvorlige overgrep, og et enormt ømdømmeproblem for regionen, står hver eneste en av oss i en endringsprosess, der vi møter dette med veldig ulikt utgangspunkt.

Vi stilles alle overfor et valg:

Skal jeg engasjere meg i å arbeide mot omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, - eller ikke?

Og vår respons på dette er svært ulik.

Det svaret vi har, og den adferd vi viser, sier da noe om hvor hver og en av oss står i vår personlige endringsprosess, som går fra å oppfatte at «*overgrep er et problem*» til at vi synes dette er viktig nok til at det skal prioriteres og vi bestemmer oss for å gjøre noe med det, og legger betydelig innsats i å medvirke aktivt til økt forebygging, vern og ivaretagelse.

For å forstå dette, analysere og intervenere, er det hensiktsmessig å bruke en enkel modell benevnt som «Stages of change i MI-perspektiv», v/ T.E.Rønne (2013), som baserer seg på teorien «Stages of change» v/ Prochaska & Di Clemente, kombinert med teoretisk og praktisk kompetanse i «Motiverende intervju» (MI), formidlet av bl.a T.Barth og K.Nasholm (2007) og senere.

For både individer, grupper og større systemer kan individet/gruppas/virksomhetens motivasjon for endring sees og forstås i lys av denne modellen, med beskrivelser av hva utfordringen gjerne består i de ulike fasene, hva den som skal endre sin adferd bør jobbe med, og hva den som er rådgiver/veileder/prosessleder bør fokusere på.

Den tekst/de utsagn som ligger i modellen er typiske uttrykk ved individer. De samme, eller tilsvarende, kommer også til uttrykk som gruppeadferd, eller kultur, struktur og system i en større enhet/virksomhet.

Modellen består av tre sider, som best leses, ved å se dette som en høyreist tabell, der de ulike fasene er kolonner som går sammenhengende ned gjennom de tre sidene.

Tabell utarbeidet av Tor Erik Rønne, (2013), med utg pkt i «Stages of change» v/ Prochaska & Di Clemente, kombinert med MI-kunnskaper formidlet v bl.a Barth og Nasholm (2007)

"Stages of change" i MI-perspektiv				Vedlikehold
			Handling	
		Forberedelse		
	Overveielse			
Før-overveielse				
<p>Utsagn:</p> <p><i>Det vet jeg ingen ting om...</i></p> <p><i>Det er ikke farlig..</i></p> <p><i>Ingen vits i å gjøre noe...</i></p> <p><i>Ikke mitt ansvar...</i></p> <p><i>Forstår ikke hvorfor...</i></p> <p><i>Har ikke noe med det å gjøre..</i></p>	<p>Utsagn:</p> <p><i>Skal jeg kanskje tenke litt på dette også..</i></p> <p><i>En dag må jeg virkelig sette meg ned å ..</i></p> <p><i>Ja, jeg skal tenke på det...</i></p> <p><i>Skal tenke over det som har kommet fram..</i></p> <p><i>Jeg får vel tenke grundig over det du har sagt...</i></p> <p>Bruker psykologiske beskyttelsesmekanismer som gjør det lettere å leve med seg selv og sin ambivalens:</p> <p>Lar andre bestemme.</p> <p>Venter til det gjenstår bare en mulig løsning.</p> <p>Venter på at noe "magisk" skal skje.</p> <p>Sier: <i>Jeg har bestemt meg for å gjennomføre en endring senere, men vil gjøre noe annet først,- trenger ikke begynne nå.</i></p>	<p>Utsagn:</p> <p><i>Jeg burde gjøre noe med dette...</i></p> <p><i>Jeg har virkelig bestemt meg for å...</i></p> <p>OBS:</p> <p>Overveielsesfasen kan være preget av ubehag og uro →</p> <p>Noen rommer inn i en beslutning som kanskje ikke er gjennomtenkt eller forpliktende nok. (hopper over forberedelsesfasen)</p>	<p>Utsagn:</p> <p><i>Nå er jeg klar for...</i></p> <p><i>Jeg skal...</i></p> <p><i>Nå gjør jeg det..</i></p> <p>Observasjoner:</p> <p>Det er nå en kan se at klienten endrer adferd.</p> <p>Endringen innebærer ofte at klienten bryter gammelt adferdsmønster, lærer noe nytt, øver og trener.</p> <p>Detter er en aktiv, positiv og utadrettet fase.</p>	<p>Utsagn:</p> <p><i>Jeg tenker ikke noe særlig på det lenger...</i></p> <p><i>Jeg har i grunnen lagt det bak meg...</i></p> <p><i>Aldri mer skal jeg tilbake til et liv med...</i></p>

Tabell utarbeidet av Tor Erik Rønne, (2013), med utg pkt i «Stages of change» v/ Prochaska & Di Clemente, kombinert med MI-kunnskaper formidlet v bl.a Barth og Nasholm (2007)

<p>Utfordring:</p> <p>For lite kunnskap.</p> <p>Mangelfull innsikt i seg selv/ikke systematisert erfaringene sine til et tydelig bilde.</p> <p>Mangler tro på at det er hensikt i å tenke på endring.</p> <p>Forklarer egen situasjon med tilfeldigheter, skjebne, offer for andre, og andre ytre faktorer.</p>	<p>Utfordring:</p> <p>Ta ett skritt i retning av å betrakte seg selv "utenfra" og reflektere over seg selv.</p> <p>Dette kan oppleves <u>smertefullt</u>, pga at man konfronteres med at en har et problem man kunne gjort noe med tidligere.</p> <p>Erkjennelse kan ofte gi <u>skamfølelse</u>.</p> <p>Kan også gi utslag i <u>protestholdning</u>. Nekter for det en føler seg tvunget til å innse.</p> <p>Andre reagerer med å <u>ta ansvar</u> / påtar seg en oppgave.</p>	<p>Utfordring:</p> <p>Forenkle, se sammenhenger og få oversikt.</p> <p>Ta sats og bestemme seg: Nå gjør jeg det!</p> <p>Omsette beslutningen til handling innen rimelig tid.</p> <p>Beslutninger som settes på vent mister sin energi.</p>	<p>Utfordring:</p> <p>Motivasjonen til endring skal omsettes i handling.</p> <p>Viktig å opprettholde fokus og energi.</p> <p>Utholdenhet.</p>	<p>Utfordring:</p> <p>Endringen skal bygges inn i hverdagen.</p> <p>Adferden skal automatiseres og opprettholdes.</p> <p>Det nye skal internaliseres og bli en del av selvbildet og identiteten.</p> <p>Forebygge / skape beredskap mot tilbakefall.</p>
<p>Oppgave for klient:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bli oppmerksom på en sak. 2. Betrakte dette som en spesiell sak det kan være aktuelt å endre på. 3. Gi saken stor nok personlig betydning til å holde fokus og mer aktivt reflektere over den. 	<p>Oppgave for klient:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vie tid og oppmerksomhet nok til å reflektere over problemet og muligheten for endring. 2. Utforske egen ambivalens til problemet og til endring/ løsninger. 3. Komplisere, nyansere, gruble, utforske og utdype fra flere perspektiver. 	<p>Oppgave for klient:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ta en beslutning og forberede det praktiske endringsarbeidet. 2. Forenkle, ved å trekke sammen det komplekse til et oversiktlig hele. 3. Skifte fra fokus på problemet til fokus på løsninger og handlinger. 	<p>Oppgave for klient</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Holde fokus og energi. 2. Vise handling. 3. Være bevisst behovet for utholdenhet. 4. Struktur- endringer og endring av tankemønster kan kreve lang tids innsats. 	<p>Oppgave for klient</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stabilisering og vedlikehold av ny adferd. 2. Det nye skal bli en del av egen identitet. 3. Ved avhengighetstilstander: Kontinuerlig oppmerksomhet og kjempende stabilisering. Bygge beredskap mot risiko- situasjoner og risikorelasjoner

Tabell utarbeidet av Tor Erik Rønne, (2013), med utg pkt i «Stages of change» v/ Prochaska & Di Clemente, kombinert med MI-kunnskaper formidlet v bl.a Barth og Nasholm (2007)

Oppg. for hjelper:	Oppg. for hjelper:	Oppg. for hjelper:	Oppg. for hjelper:	Oppg. for hjelper:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Gi info / bidra med ny kunnskap. 2. Peke på sammenhenger og mønster. 3. Aktivere klientens eget verdisystem,- gi saken personlig betydning. 4. Fokus på klientens egne ressursrer. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Følge med på at klienten orker å stå i overveielserfasen lenge nok / holde fokus. 2. Bistå klienten i arbeidet med å reflektere over seg selv. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ha fokus på tanker, uttalelser og praktisk handling og adferd i retning forpliktelse og endring. 2. Støtte klienten i sin beslutning, i å ta kontroll over evt resterende tvil, og i å holde fokus på de positive mulighetene. 3. Forsterke beslutningen Offentliggjøre Tegne kart med milepæler. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bekrefte og forsterke den nye positive adferden 2. Bistå med å opprettholde fokus og energi. 3. Bruke aktuelle metoder/tiltak for å støtte opp om klientens adferds- endring. 4. Støtte opp om en utholdene og systematisk tilnærming,- mange har behov for "overlæring" for at den nye adferden skal feste seg, og endringene stabiliseres. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bekrefte og forsterke den nye positive adferden. 2. Bistå klienten i arbeidet med å automatisere ny adferd. 3. Bistå klient i å bygge beredskap mot tilbakefall.
<p>MI er særlig godt egnet i disse første fasene.</p>			<p>Benytt tilpasset støtte / tiltak / terapi / behandling / rehabilitering i disse fasene.</p>	
<p>TILBAKESTEG:</p> <p>Det er fare for tilbakesteg i alle faser, pga at man ikke klarer å løse oppgavene eller gir opp.</p> <p>Tilbakesteg skaper lett motløshet, resignasjon og oppgitthet.</p> <p>Hjelpers oppgave: Snu fokus fra "tap" til "nyttig erfaring". Mulig å lære av erfaringene og lage en bedre plan for neste endringsforsøk.</p>				

Modellen anvendt på kommunene

Hvis vi anvender denne modellen på Tysfjord kommune og Hamarøy kommune, pr høst 2019, så er kommunene i Handlingsfasen. Man har bestemt seg for å gjøre endringer og godt i gang med å utvikle seg. Kommunene er i ferd med å bryte deler av gammelt handlingsmønster og lærer og øver på noe nytt.

Utfordringen består nå i å opprettholde fokus, og trykk på arbeidet. Ha utholdenhet til å ivareta kontinuitet i dette arbeidet over lengre tid. For det er mye som skal endres. Å skape et skifte i holdning og handling,- i kultur, i store virksomheter og et helt lokalsamfunn er en tidkrevende og omfattende prosess.

Ved overgang til nye Hamarøy kommune, vil den del av Tysfjord som blir nye Hamarøy kommune, med stor sannsynlighet ha tilbakesteg til forberedelsesfasen, pga at det er usikkerhet knyttet til ressurstilgang både i et kort- og langsiktig perspektiv og noe usikkerhet vedr ivaretagelse av ledelse og koordinering. Det er en klar risiko for at dette vil måtte lede til en ny runde med mobilisering, oppbyggingsarbeid, orientering og tilrettelegging for på ny gjøre en skikkelig innsats,- gjennomføre handlingen. Gjøre endringen.

For østsiden av Tysfjord, Ballangen og Narvik, som blir nye Narvik kommune, vil det med stor sannsynlighet bli et langt større tilbakesteg,- til overveielsesfasen, som er preget av betydelig ambivalens, der man jobber med å se seg selv og ta stilling til om en virkelig vil legge innsats i å gjøre denne endringen, eller ikke. Det er typisk for denne fasen at man kjenner ubehag ved å oppdage at det er endringer man kunne gjort for lenge siden, og burde gjort for lenge siden,- som lett leder til skamfølelse og behov for å skjule seg eller flytte fokus til noe annet. Og at motivasjonen for å gjøre endringen svinger fram og tilbake.

Narvikregionen har en utfordring i at man i noen sentrale lederposisjoner og på et systemnivå er svak på kriminalitetsforebyggende forståelse og kompetanse og ikke vil prioritere dette. Man mangler grunnleggende nødvendige strukturer og systematikk for å jobbe effektivt med å styre store samfunnsendringer. Og mange i maktposisjoner synes trolig det er ubehagelig å erkjenne dette. Politisk og administrativ ledelse har heller ikke i tilstrekkelig grad sett og forstått potensialet som ligger i det arbeidet som er påbegynt med Jasska/Trygg. Mange synes å føle avstand til Tysfjord, og vil kanskje helst slippe å ta med seg negativ arv fra Tysfjordsakene og Jasska/Trygg inn i den nye kommunen. En pågående rettsprosess mot Staten, med utg pkt i uenighet med KMD om grensesetting ved deling av Tysfjord kommune, skal heller ikke utelukkes som en forstyrrende negativ faktor, på viljen til å legge hard innsats i et storstilt utviklingsarbeid initiert av nettopp KMD.

Alt dette leder i retning av at det er behov for å jobbe mye med å etablere en situasjonsforståelse i nye Narvik, der omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, blir forstått som aktuelle lokale utfordringer også i Narvik, med alvorlig kriminalitet som sterkt skader helsetilstand, utvikling og livskvalitet til de mange som utsettes for dette. Og det er behov for å tilføre mer kunnskap slik at en ser behovene, mulighetene og potensialet som ligger i mer profesjonell tilnærming til forebygging.

7.3 Vi har evne til å lære underveis og justere oss

Endring og utvikling handler i stor grad om å oppdage og lære. Vi stimulerer personene og miljøene vi arbeider med på dette,- og vi skal samtidig også bestrebe oss selv på å være lærende, i utførelsen av endringsoppdraget. Det ligger ikke noe prestisjetap i å justere på en plan, eller korrigere eller avslutte tiltak og prosesser, om vi ser at de ikke virker tilfredsstillende nok. Det er tvert imot et godt tegn på at det innad i prosjektorganisasjonen er et selvkritisk blikk der det vurderes aktivt om kvaliteten og effekten er høy nok.

7.4 Problemorientering + Styrke- og ressursfokus

I møte med et oppdrag lik det som ligger til Jasska/Trygg, stilles man overfor et valg av orientering på de tiltak man skal iverksette. Hva skal vi fokusere på? Hvordan skal vi tilnærme oss? Hva skal vi prioritere?

Tiltakene kan da innplasseres på en skala mellom to ytterligheter, der man på den ene side går inn med et nærmest medisinsk diagnostiserende blikk for å finne feil, mangler og svakheter som må kureres og fikses,- og på den andre siden jobber med bare hyggelige, byggende og helsefremmende innsatser.

Ingen av disse tilnærmingene er alene fullgode.

Å bare jobbe med problemorientering, er svært krevende, energitappende og nedstemmende i lengden. Trykket i slikt arbeid vil sannsynlig ikke holde over tid, fordi folket som skal stå i dette ikke får nok påfyll, med mulighet til å kjenne glede, stolthet og mestring, samlet rundt hyggelig byggende aktivitet.

Motsatt vil en rendyrket innsats med styrke og ressursfokus være alt for naivt, og tilrettelegge for en tilstand med svik og svikt. Vonde og ubehagelige tema, vil tildekkes og forbli verkende sår, i form av ikke-tema og «rosa elefanter», som alle vet om, men få vil snakke om.

Arbeidet med Jasska/Trygg er derfor bevisst designet for å ivareta begge disse tilnærmingene. For å få til dette er man da avhengig av å jobbe med svært mange ulike tiltak, på ulike nivå, og mot ulike målgrupper,- koordinert og planmessig.

7.5 Fem faglige grunnprinsipper for effektivt psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid

Prosjektets innsats er basert på et sett med gode grunnleggende prinsipper som både den prosjektbaserte endringsinnsatsen bygger på, og som kommunene og øvrige offentlige tjenestene bør strekke seg etter for å innfri.

Dette er basiskunnskap, som på litt ulikt vis berøres og formidles ved de fleste utdanninger innen bl.a politi, barnevern og helse- og omsorgsykker, når man omhandler bl.a psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid, og som er blant stadig tilbakevendende tema løftet fram av ulike aktører i nærliggende fagfelt.

Arne Holte, professor emeritus i Helsepsykologi, er trolig en av landets mest profilerte og høyest anerkjente fagstemmer, som i svært mange år har fremmet dette fokuset.

Faglig forankret innebærer at de store tunge og langsiktige innsatsene må være tiltak som beviselig med meget stor sannsynlighet gir ønsket effekt. Vi må primært arbeide med tiltak som forskning og/eller god praksis viser oss som virkningsfulle. Jobber man godt med denne type innsatser, kan man også i noe grad tillate seg å være mer utprøvende og risikovillig i valg av andre støttende tiltak og tiltak som har mer karakter av forsøksdrift.

Faglig forankring innebærer også at man forstår at det i psykisk helsefremmende arbeid og forebygging råder en annen logikk knyttet til prioritering enn vi er vant til fra akuttberedskap, behandling og rehabilitering i helsetjenestene, og reaktiv saksbehandling i offentlig forvaltning.

Fra reaktive tjenester innen helse- og omsorg, justissektor og barnevern er vi godt vant med å hele tiden prioritere det som er mest akutt og mest alvorlig.

For psykisk helsefremmende arbeid og kriminalitetsforebygging er det derimot ikke sjelden mest hensiktsmessig å prioritere tiltak som systematisk berører mange, og som ikke nødvendigvis oppleves som et stort tiltak av hver enkelt, men som i sum gir store positive virkninger.

Vi må altså klare å unngå å la oss styre av personlige interesser, følelser, akutte krisetilstander, og heller arbeide strategisk og godt koordinert, mot felles mål, for å ivareta et stort systematisk langsiktig arbeid, som er faglig godt og gjøres med godt jevnt trykk over tid.

I møte med et stadig tilstedeværende behov for å prioritere de knappe tilgjengelige kommunale ressursene er dette svært viktig!

Uten denne forståelsen vil man alltid ende med å skyve bort de innsatsene som en ikke ser resultat av umiddelbart, til fordel for de akutte, alvorlige og lett synlige reaktive tiltakene. Da

undergraver man alltid forebyggende innsats som allerede er gjort, reduserer effekten og skaper desillusjonerte medarbeidere og en befolkning som ikke får tillit til at de offentlige tjenestene er i stand til å levere gode resultater. Man skyver problemene framfor seg og tillater at de vokser seg så store at de til slutt må håndteres som et akutt og alvorlig problem.

Det er derfor en svært god ide for et kommunestyre å samles tverrpolitisk om at noen utvalgte store langsiktige tiltak SKAL ha prioritet og gis vern, slik at de kan virke uforstyrret av øvrige politiske og økonomiske svingninger og unngår å bli lite effektive «skippertak-innsatser».

Tidlig innsats innebærer et fokus på å forhindre at noe uønsket utvikler seg, og evt gripe inn med tiltak så tidlig som mulig ved gryende negativ utvikling, før problemet blir unødvendig stort, vanskelig og resurskrevende.

For psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid er det her god økonomi og høyest etisk standard i arbeide godt helt fra starten av livet. Enkelt sagt: Jo tidligere investert i innsats, jo mer får man igjen som gode resultater. Forebyggingen av omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, gjøres i stor grad der vi formes som mennesker,- i tidlig barndom, oppvekst og tett på der vi lever våre liv.

Når det ut fra store omfangsundersøkelser og statistikk fra politi og domstoler, er grunn til å tenke at 1 av 100 voldtekter ender med domfellelse i retten, er det åpenbart at løsningen på utfordringer med alvorlige krenkelser ikke alene ligger i strafferettsprosessene og bruk av fengsel eller annen straff, men i mye større grad må løses med systematisk forebyggende innsats fra unngangelsen og opp gjennom livet.

Tverrfaglig samarbeid innebærer å utvikle en utvidet «Vi-forståelse», der de samlede tilgjengelige ressursene som virker i kommunene ser seg som del av et lag, og bygger felles kunnskapsgrunnlag for langsiktige strategiske beslutninger, arbeider koordinert underlagt felles ledelse mot felles mål, deler informasjon og gjør hverandre sterkest mulig. Dette må prege både det øverste strategiske ledelsesnivået og alle underliggende enheter og tjenester, slik at praksis i møtet med /innbyggere/brukere/klienter også er preget av tverrfaglighet når det er behov for det.

Systematisk innsats over tid innebærer å arbeide planmessig, faglig, med tydelige mål og klart fokus, med et godt trykk over tid. Vi må sikre kontinuitet i arbeidet. Skippertak og små kortvarige prosjekter uten langsiktig plan er ikke å ivareta en systematisk innsats over tid.

Helhetlig forståelse innebærer å se mennesker som hele individer,- fysisk, psykisk og sosialt, forstått ut fra sin kontekst, der vi inngår i samspill med andre.

Det innebærer også å se de store sammenhengene i velferdsproduksjon, på tvers av offentlig, privat og frivillig sektor, med behov for tenke helhetlig, sikre samordning og bruke samskapning som mal for utvikling av gode lokalsamfunn.

7.6 Lokalsamfunnsperspektiv

I prosjekt Jasska/Trygg er kommunale tjenester, andre offentlige aktører, eksterne spisskompetansemiljøer, privat næringsliv, lag og foreninger, trossamfunn, og befolkningen for øvrig, alle sammen målgrupper for vårt arbeid.

De samme er også alle betydningsfulle aktive aktører med menneskelige og økonomiske ressurser, og slik kraft til å skape endring og utvikling i retning et lokalsamfunn og tjenester som virker psykisk helsefremmende, bedre forebygger alvorlige lovbrudd, gir økt vern og bedre ivaretagelse.

Vi jobber med styrke og ressursfokus

- Ressursbasert lokalsamfunnsutvikling

Asset Based Community Development (ABCD) (Jody Kretzman og John McKnight, 1993)

Hvis vi utelukkende møter et samfunn ut fra «Behovsperspektiv» eller «problemperspektiv», er det lett å bli blind for de ressurser og potensialer som ligger innenfor samfunnet.

ABCD er en tilnærming for å identifisere ressurser, ferdigheter og kapasiteter som ligger i lokale institusjoner, frivillig sektor og innbyggerne.

Når vi har arrangert «ildsjelsamlinger», har samarbeid med trossamfunn og idrettslag, har utviklet og drifter tiltaket «Ung samfunnsbygger» med tilhørende aktiviteter, og tilrettelagt for etablering av en frivillig forening som skal utgjøre et sterkt og drivende nettverk som jobber for økt åpenhet,- er alt dette eksempler på tiltak og prosesser med forankring i slik tenkning.

Slikt arbeid bør være godt kjente bl.a for de som jobber med folkehelse. For den som ikke kjenner dette feltet kan helsedirektoratets veileder, utgitt i 2018, være en lettlest god kilde til kunnskap og inspirasjon.

7.7 Samisk/norsk samarbeid

Tysfjord kommune har en befolknings sammensetning preget av to store folkegrupper, - samer og nordmenn, samt et lite antall innvandrere fra div andre land.

Å jobbe med lokalsamfunnspektiv tilsier da at vi gjør dette i et tydelig samiske/norsk samarbeid, uten å utelukke andre flyktninger og innvandrere.

Prosjektets logo gjenspeiler dette ved å være svært tydelig på at vi dyrker samarbeid og er konstant opptatt av fremme tillit og åpenhet.

Arran lulesamiske senter, har som driver av delprosjekt 5, og bidragsyter også gjennom mye annet av aktivitet og dialoger, stått sammen med kommunene og andre aktører, som en svært sentral bidragsyter i å fremme en utvikling mot prosjektets mål.

Tysfjord kommune er lulesamisk språkforvaltningskommune, og det geografiske området som strekker seg langs Tysfjorden, fra svenskegrensa ut til kysten, gjennom Tysfjord kommune og Hamarøy kommune, er kjerneområdet for lulesamisk språk, kultur og samfunnsliv.

De lovbrudd som er avdekt gjennom politiets etterforskning av Tysfjordsakene, viser at overgrep har skjedd både blant samer og nordmenn, på både øst og vestsiden av Tysfjorden. Fordelingsprosenten mellom samer vs nordmenn, og øst vs vestsida, som er oppgitt i politiets oppsummeringsrapport fra etterforskningen, viser et øyeblikksbilde av hva politiet i nov 2017, hadde avdekt. Av de avdekte sakene var 70% knyttet til lulesamer og 30% til nordmenn. 58% av overgrepene skjedde på vestsiden av Tysfjorden. 42 % på østsiden.

Det hefter usikkerhet til om disse tallene representerer det korrekte bilde av hvordan omfanget av vold og overgrep er fordelt hhv blant samer og nordmenn. Politiets etterforskning har på ingen måte avdekt alt av overgrep i Tysfjord. Det er med sikkerhet betydelige mørketall, og nyere og pågående lovbrudd og krenkelser, både blant samer og nordmenn.

Omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er utvilsomt et internasjonalt, nasjonalt og lokalt problem. Det skjer i alle sosiale sjikt og grupperinger i samfunnet, hos alle folkegrupper. I enkelte miljøer og hos enkelte folkegrupper kan det i tillegg være ulike sett

av risikofaktorer som gir forhøyet risiko for krenkelsers og forhøyet forekomst. For vårt vedkommende gir politiets etterforskning, og en rapport utgitt av NIM i 2018 om vold og overgrep i samiske samfunn, en indikasjon på forhøyet risiko og forekomst av vold og overgrep mot samiske kvinner, og en indikasjon på at samiske menn også er mer utsatt for vold enn norske enn.

For å møte disse store komplekse utfordringene med alvorlige krenkelsers, må vi tenke helhetlig, jobbe samordnet og dyrke utvikling ved samskapning.

Vi løser ikke store utfordringer som griper inn i hele vårt samfunnet, ved å plukke ut enkeltgrupper og særskilte miljøer og utelukkende fokusere på disse. Vi har behov for å jobbe med både det som er generelt gjeldende og felles for alle, og samtidig ha differensierte tilnærminger, som svarer på ulike utfordringer og ulike behov, på flere nivå, i ulike miljøer og befolkningsgrupper.

Det har derfor vært helt naturlig å bygge opp og drifte prosjekt Jasska/Trygg som et stort samarbeidsprosjekt, der man forener samiske og norske ressurser og perspektiver, til felles innsats mot omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Dette gjenspeiles i at det er jobbet aktivt for å ha både norsk og samisk representasjon i prosjektets styringsgruppe, blant delprosjektledere og i div arbeidsgrupper som har jobbet med utvikling og drift av forskjellige tiltak. Dette er også vært ivaretatt ved at tiltak og prosesser er innrettet og lokalisert til ulike grupperinger/miljøer/steder/områder.

Sametinget, v/ sametingsråd Mikkel Eskil Mikkelsen m fl, ble i et møte på Sametingets kontorer på Drag, i tidlig fase av prosjektarbeidet, orientert av prosjektleder om hvordan prosjektet anlegges, der de også ble invitert til og oppfordret til å aktivt bli med på å vise støtte og tilslutning til dette store samarbeidsprosjektet.

Sametinget har også vært representert ved rapporteringsmøter hos KMD, hvor Sametinget slik har blitt orientert om status, deltatt i dialogen og bidratt med betraktninger og innspill til arbeidet.

Det har under prosjektets drift vært nordmenn som med henvisning til politirapporten og prosentfordelingen av utsatte med 30% nordmenn vs 70% samer, har uttalt at vold og overgrep er her et avgrenset samisk problem, og at de derfor ikke føler for å engasjere seg i prosjektets arbeid. Og det har vært samer som har vist til politirapporten og fremmet ønsker om at alt av ressurser i Jasska/Trygg utelukkende skal innrettes mot den samiske befolkningen.

Ingen slike fortolkninger, der man enten unnviker fra å ta ansvar, eller viser vilje til å ignorere grupper av utsatte basert på etnisitet, er tillagt noe som helst vekt i vårt arbeid.

Vi står sterkest sammen! Selv om det kan være ulike behov i ulike grupper.
Å samarbeide forutsetter ikke at vi skal være lik. Og det betyr ikke å bli lik. Men ved felles innsats, forsterker vi hverandre. Sammen kan vi redde liv og sikre livskvalitet.

7.8 Kontinuitet

Kontinuitet er enhver rådmanns konstante utfordring. Hva vil politikerne finne på av prioriteringer ved neste korsvei? Hva klarer vi å holde i gang over tid? Hva har vi penger og nødvendig kompetanse til å gjennomføre?

Godt psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid krever kontinuitet. Tiltakene må få virke over tid, for å gi den effekt de har potensial til å gi. Skippertak og skiftende fokus dreper effekten av tiltak som er utført, skaper desillusjonerte medarbeidere og frustrerte innbyggere. Slik skapes mistillit.

Det er derfor særdeles viktig å samle seg om felles fokus på noen utvalgte prioriterte satsningsområder, og sikre at disse får pågå i lang nok tid, med det trykk som er nødvendig.

(Illustrasjonen er bygd på en prosessbeskrivelse brukt av bl.a Planet Youth)

Prosjektperioden med Jasska/Trygg bør sees som en runde rundt i denne sirkel-prosessen. Vi står nå med betydelige resultater og erfaringer, av stor betydning for hvordan det videre arbeidet bør anlegges og utføres. Det er behov for å gjøre en grundig analyse av situasjonen, og gjennomføre tiltak som møter de avdekte svakhetene, slik at de nye kommunene kan arbeide mest mulig effektivt og oppnå gode resultater.

Prosjekt Jasska/Trygg er del av et lengre utviklingsløp, som er påbegynt for mange år siden. Prosessen med bevegelse mot økt åpenhet har vokst seg sterkere over tid. Med Jasska/Trygg er det gjort en kraftfull innsprøytning for å sette mer systematisk anlagte prosesser i gang, og lage et godt grunnlag for de nye kommunene å bygge videre på. Det er nå å forvente at de tar utviklingen videre,- og ikke ødelegger påbegynt arbeid, ved å nedprioritere videreføring.

7.9 Ambisiøst

De utfordringer som gjør seg gjeldende, tilknyttet oppgaven med å jobbe mot omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, på en profesjonell og effektiv måte, i en kontekst der det er behov for gjennomgripende struktur- og systemendringer for å ivareta helhet, samordning og samskaping, tilrettelegge for gjenopprettende prosesser og drive tillitsbygging, tilsier at man umulig kan fortsette som før Jasska/Trygg kom i gang.

Det må skje en betydelig endring.

Å møte denne utfordringen med noen små, spede, usammenhengende, kortvarige tiltak, vil være å lure seg selv.

Her gjelder kun ett alternativ: Det må satses tungt for å gjøre de nødvendige endringene og skape den ønskede utvikling.

Skal vi løse ekstraordinære utfordringer, må det gjøres en ekstraordinær innsats!

Over lengre tid!

Dette gjenspeiles i oppbygningen av prosjekt Jasska/Trygg, ved at det er invitert til å ta del i en kriseutløst dugnad, der vi alle deltar og strekker oss litt ekstra for å hente ut litt mer enn hva vi strengt tatt kan pålegges å yte. Arbeidet er gitt en tydelig verdiorientering, der vi oppfordrer til å se at man jobber for noe som er større enn en seg selv, og egne særinteresser. Dette handler om å berge liv og sikre livskvalitet! Det gjør vi best, om vi står sammen om jobben, på tvers av ulikheter.

Alle kommunale aktører, politiet, andre faste virksomheter med tjeneste i regionen og de fleste spisskompetansemiljøer som har bidratt i arbeidet, har gjort sitt bidrag dekt over egen

ordinær lønn. Slik har vi fått midler nok til å igangsette et meget stort antall tiltak, i stedet for å bruke tilskuddet fra KMD på mye lønn og lite tiltak.

7.10 Prosjektleders funksjon

Innen fagfeltet endringsledelse er det en mindre nisje med plass endringskonsulenter/-ledere som gjerne er omreisende og jobber i ulike virksomheter og områder, i et begrenset tidsrom. Disse trår da ofte midt inn i konfliktfylte krisetilstander for virksomheter og svarer ut et behov for friske øyne, nye perspektiver, faglig kompetanse på særskilte fagfelt og/eller på å lede og drive endringsprosesser.

De har dessuten den unike fordel av å være fri fra de meget sterkt begrensende mekanismene som ligger i at lokale politikere, ledere og fagfolk med høyere kompetanse og andre med posisjon bygd opp over lang tid, ikke vil bli oppfattet som «illojale», «vanskelig», «utfordrende», eller «kritisk til svakheter».

Hensynet til å ivareta egen posisjon og karriere, gjør det meget vanskelig for mange å ta opp ubehagelige tema. Det eksisterer muligens en viss fryktkultur i det miljøet man bor og/eller jobber og man har gjerne, gjennom et lengre yrkesliv, erfart at det å skjønne situasjonen, er langt bedre for eget yrkesliv og karriere enn å rydde i ubehageligheter.

De innleide endringslederne kan derimot beskrive og sette fokus på helt nødvendige endringsområder, uten å risikere å tape sin videre karriere innen virksomheten eller i lokalmiljøet. Prosjektleder for Jasska/Trygg, Tor Erik Rønne, ivaretar en slik funksjon, i tillegg til alt annet som ligger til prosjektledelse.

Det er ellers verdt å bemerke at prosjektleder ikke har hatt instruksjons- eller styringsrett i kraft av å være arbeidsgiver, på noen andre involverte aktører enn vår barne- og ungdomsarbeider, som er ansatt som prosjektmedarbeider. Alle øvrige har bidratt innen rammene av sine faste arbeidsforhold.

Prosjektinnsatsen er slik i svært stor grad tuftet på det å finne vilje til samarbeid om oppgaver som kommer i tillegg til det man ellers normalt holder på med.

7.11 Vi utfører ikke granskingsoppgaver

Det ligger ikke til prosjektet å utøve tilbakeskuende granskninger av tidligere hendelser eller utført tjeneste. Vi har altså ikke hatt oppgaver med etterprøving på saksbehandling og vurderinger ved vedtak, eller gransket mulige lovbrudd e.l.

Fokuset har vært rettet fremover mot å gjøre endringer med sikte på utvikling.

Her er utviklingspotensialet så stort og åpenbart at det overhodet ikke er nødvendig å lete dypt etter feil, svakheter, og mangler i saksbehandling og tjenesteutøvelse, for å komme i gang med dette arbeidet.

Vi har derfor holdt stramt fokus på å bygge det som må utvikles, for at kommunene skal bli bedre på å forebygge og ivareta.

Dette innebærer likevel at man av og til må ta opp, og sette fokus på åpenbare utfordringer, eller forhold som er aktivt pågående og er preget av mulig tydelig forbedringspotensial. Dette er fortsatt langt unna å bedrive granskning,- selv om det av enkelte oppleves som utidig innblanding i tjenesteutførelsen, -med uttalelser av typen «*Prosjektet har ikke noe med å bry seg om hvordan vi jobber*» som en følge av dette.

Andre har tatt det godt imot som en anledning for refleksjon, læring og utvikling.

8. Forankring

Prosjektet er svært godt forankret, med KMD som oppdragsgiver, der de er mottaker av statusrapporter, og holder rapporteringsmøter i Oslo, hvor de stiller med minister og stor stab. Fylkesmannen selv sitter som leder av styringsgruppa, og med tilhørende stor stab med rådgivere hos Fylkesmannen i Nordland, til støtte i vårt arbeid.

Tidl. Kommunal- og moderniserings-
minister Jan Tore Sanner

Kommunal- og moderniserings-
minister Monica Mæland

Tidl. Fylkesmann i Nordland
Hill-Marta Solberg

Fylkesmann i Nordland
Tom Cato Karlsen

Lokalt er arbeidet forankret i en uttalelse fra et enstemmig kommunestyre 22.06.16, og med en forankring som er vedlikeholdt gjennom jevnlig orienteringsinnlegg på kommunestyremøter og Formannskapsmøter.

Prosjektlederne for hhv nye Hamarøy/Ørjan Higrav og Nye Narvik/Viggo Dale, har i stor grad vært tilstede på de samme møtene, og blitt oppdatert på status.

Det har også vært dialog og orientering for tillitsvalgte, når det har vært naturlig, sett opp mot aktiviteten vi har hatt.

Prosjektleder har også deltatt på noen utvidede ledermøter, sammen med bl.a prosjektleder for hhv nye Hamarøy og nye Narvik, eller andre representanter i deres organisasjon.

Prosjektorganisasjonen for de nye kommunene, var også invitert til deltakelse på samling for ressursnettverket tilknyttet Jasska/Trygg, i mars 2019 på Fauske.

Utover dette har det vært mye uformell kontakt med rådmenn og ordførere i Hamarøy og Tysfjord.

I kraft av de mange kontaktpunktene, har politisk og administrativ ledelse i Tysfjord og Hamarøy, hatt godt med muligheter, og benyttet disse, til å stille spørsmål, gi innspill, og delta i felles dialog og refleksjoner. Dette har vært svært nyttig og til berikelse av arbeidet.

Det er også vært å merke seg at styringsgruppedlemmer i Jasska/Trygg, har deltatt som Fellesnemdsmedlemmer, ved ordfører Jan-Folke Sandes og rådmann Eirik Andre Hopland i nye Hamarøy og ordfører Tor Asgeir Johansen i Nye Narvik. Johansen har også en sentral plass i Ofoten regionråd, som er aktiv i forberedelsene til etablering/drift av Politiråd for Ofotenregionen. Det er slik lagt til rette for god koblingen mellom Jasska/Trygg og de nye kommunene.

I Ballangen kommune har vi hatt nytte av en god dialog med enhetsleder Helse- og omsorg, Andre Kimsaas, og hatt et nært samarbeid med de ansatte på Helsestasjonen.

I Narvik kommune er det først og fremst enhetsleder Helse- og omsorg Heidi Eriksen Laksaa, samt skolefaglig rådgiver Michael James Morgan, kommuneadvokat Anette Olsen, leder for helsestasjonene Sylvia Buyle, og leder for Barneverntjenesten Morten Borgen, som har vært våre kontaktpunkter.

9. Oversikt over prosesser og tiltak i prosjekt Jasska/Trygg

Som vedlegg i denne rapport er det lagt inn en tabell med oversikt over prosesser og tiltak.

Tiltakene og prosessene er der **gruppert etter tematisk tilhørighet i delprosjekt**, definert på det mest sentrale i **nivå og målgruppe i et forebyggingsunivers**, og **fargekodet grønn/gul/rød**. Grønn for det som er ferdigstilt eller pågående uten vanskeligheter, gul der det er pågående med noe utfordringer, og rød der tiltaket er besluttet stanset.

Totalt inngår det i denne oversikten enn 50 prosesser og tiltak, med bidrag fra flere hundre fagfolk og frivillige aktører. Dette omfatter både et stort antall lokale aktører, og mange eksterne fra ulike spisskompetansemiljøer, spredt over hele landet. Tiltak/prosesser er i denne sammenheng å forstå som fokusområder og tema, som omfavner til dels svært mye arbeidsinnsats. Ett tiltak kan slik inneholde f.eks 18 mnd lang arbeidsprosess med mange møter og ulike arbeidsoppgaver/aktiviteter, med bidrag fra en rekke ulike aktører.

Aktiviteten/arbeidsmengden i prosjektet har slik vært meget høy. Prosjekteiernes, og de tilstøtende kommunenes kapasitet til å levere/delta inn i prosjektinnsatsen er av prosjektleder bevisst presset nær bristepunktet, for å fremtvinge kunnskap og erfaringer på hvor, når og hvordan det utarter seg når det må gjøres prioriteringer.

Slik får vi kunnskap om verdier og holdninger, om hva som ansees som viktigst, hva som i praksis blir prioritert, hvor sterk motivasjonen for endringer knyttet til prosjektets tema er rundt om hos ulike aktører, og hvor høye ambisjoner man egentlig har for denne type endrings- og utviklingsarbeid.

Det å ha et så reelt bilde av dette som mulig, er helt avgjørende for å gi de nye kommunene mulighet til å bygge sitt videre arbeid med forebygging og ivaretagelse på et mest korrekt utg pkt. Et skjønsmalt bilde er en dårlig grunnmur å bygge framtida på. Vi bør forholde oss til virkeligheten.

En naturlig følge av å presse aktørene/systemene slik, er at det vil være tiltak som ikke lar seg gjennomføre som ønsket, og tiltak som byr på større utfordringer. Hadde all aktivitet kunne fargekodes grønn, hadde dette vært tegn på at vi har jobbet for forsiktig, omstendelig og sakte, og ikke vært tilstrekkelig drivende.

10. Omtale av et utvalg av aktivitet, resultater og erfaringer

10.1 Delprosjekt 1: Akutt beredskap og oppfølging av ofre, overgripere og pårørende.

Målsetting: Kommunen må kunne sørge for forsvarlige helse- og omsorgstjenester til personer som har opplevd vold og seksuelle overgrep og andre som er berørt av dette. Kommunen må arbeide for likeverdige tjenester uavhengig av etnisitet og religion.

Målgruppe:

- Personer utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold, pårørende og andre berørte
- Mistenkte og/eller dømt for seksuelle overgrep og vold, pårørende og andre berørte

Bakgrunn og problemstilling:

Etter avdekking av flere overgrepssaker i Tysfjord kommune, så man at både Tysfjord kommune og Hamarøy kommune mangler tilfredsstillende rutiner for ivaretagelsen og oppfølgingen av ofre, overgripere og pårørende – både i den akutte fasen og oppfølgingen.

Det har vært en hovedintensjonen med prosjekt Jasska/Trygg å styrke det eksisterende tjenestetilbudet og klargjøre ansvarsfordeling innad i kommunen og med kommunens samarbeidspartnere, og fremme god samhandling.

Vi har valgt å møte utfordringene ved å jobbe for å skape økt kapasitet, kvalitet og effektivitet, hos de som er utøvende tjenester, og skal være det i framtiden, fremfor å tilføre ekstra innleid helseressurser utenfra til kortvarig forbigående drift. Utfordringene med mistillit tilsier også at dette må bygges opp rundt det som er lokalt forankret. Den innsats som gjøres skal gi varige positive resultater.

Tysfjord og Hamarøy kommune er flerkulturelle kommuner. Overgrepene som ble avdekket i Tysfjord har svært mange berørte i den samiske befolkningen. Prosjektet har derfor også hatt tydelig fokus på å fremme utvikling av helse- og omsorgstjenester som bedre ivaretar den samiske befolkningen, med tanke på samisk språk og økt kulturforståelse i tjenestene.

Beskrivelse av prosjektet fra oppdragsgiver (Fylkesmannen):

«Kommunens helse og omsorgstjenester må ha hovedansvar for oppfølgingen av målgruppen. Tilbud om oppfølging på kortere og lengre sikt må planlegges og tilpasses den enkeltes behov. Her er det viktig med samordning og klargjøring av roller mellom ulike instanser slik at de det gjelder slipper å oppsøke flere hjelpere enn nødvendig å gjenta sin historie.

Det må utarbeides rutiner for relevante tiltak i den akutte fasen til de som utsettes for vold og overgrep slik at det er tydelig for de som skal hjelpe at de vet hva som skal gjøres.

Ved nylig begåtte seksuelle overgrep og vold (innen 7 dager) må det finnes rutiner for medisinsk vurdering, psykisk ivaretagelse og videre henvisning. Ofrene skal få tilbud om videre oppfølging i hjelpeapparatet, og de skal vite hvor de kan søke hjelp».

10.1.1 Utvikling og implementering av nye retningslinjer, rutinebeskrivelser og tiltakskort

Alle ansatte i alle kommunale tjenester, og hos tilstøtende samarbeidsaktører, bør ha kunnskap om eget og tilstøtende tjenesters handlingsrom, felles gjeldende planverk, kjenne felles rutinebeskrivelser og ha tilgang på «tiltakskort» eller andre enkle hjelpemidler for å jobbe godt som tverrfaglig lag, i håndtering av observasjoner, bekymringer og akutte situasjoner med omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

I praksis har det vist seg å være huller, med tjenester som ikke har dette på plass, og andre som har sine egne. Dette åpner for utvikling av ulike kulturer og ukulturer, med forskjellig håndtering av saker med samme utfordring. Det har vært rom for en betydelig kvalitetsforbedring.

Vi har derfor jobbet med utvikling og implementering av nye retningslinjer for arbeid med hendelser med vold og overgrep, rutinebeskrivelser for melding til barneverntjenesten og tiltakskort,- samt med kvalitetssikring av ønsket praksis gjennom å innføre en praksis med øvelser.

Det ble tidlig i tidlig prosjektfase, ved oppstart høst 2017 etablert en arbeidsgruppe ledet av delprosjektleder Grete Prestegård. Gruppen besto da av representanter fra de ulike kommunale helse og omsorgstjenestene, samt politi og SANKS.

Ved oppstart ble arbeidsgruppen enige om hvordan man ønsket å svare på oppdraget fra Fylkesmannen. Arbeidsgruppen gikk nøye igjennom målsettinger og hensikten med arbeidet, og konkluderte med å lage en tiltaksplan som gir klare retningslinjer for arbeid i saker med seksuelle overgrep og vold mot barn. I tillegg skulle vi utarbeide rutinekort som skulle vise tydelige og enkle rutiner de ulike enhetene skulle bruke på sine arbeidsplasser.

Det er mange gode rutiner og planer som er utarbeidet i andre kommuner og foretak, og det ble hentet inspirasjon fra flere av dem.

I arbeidet med å utvikle retningslinjer, rutinebeskrivelse og tiltakskort har vi valgt å sette kommunens psykososiale kriseteam som kontaktpunkt/koordinator ved varsel om overgrep der det er behov for koordinering og hjelp til flere involverte. Oppfølgingen fra psykososialt kriseteam skal være frivillig, og det er alltid politi og/eller barnevern som er første instans for varsling. Enkelte andre kommuner har egne overgreps-team, men vår kommune er så liten at dette teamet mest sannsynlig hadde bestått av de samme fagpersonene uansett.

Tiltaksplanen/retningslinjene, rutinebeskrivelsen for melding til barnevernet og tiltakskortene ble sendt ut på en bred høringsrunde to ganger.

Dokumentene ligger som vedlegg i denne rapporten.

Under prosjekttiden fikk vi dessverre oppleve saker som ble meldt inn til psykososialt kriseteam som omhandlet seksuelle overgrep mot barn. Men fordi at vi fikk dette meldt, fikk vi også testet ut våre nye retningslinjer og rutiner. De fungerte veldig bra, og alle involverte parter ble fulgt opp av ulike enheter innenfor kommunen. Vi fikk trent på samhandling, kommunikasjon, oppfølging og planlegging.

10.1.2 Øvelser

Fylkesmannens Beredskapsavdeling og Fylkesmannens fagansvarlige rådgivere som er tilknyttet Jasska/Trygg, har sammen med prosjektleder utarbeidet en case-basert dialogøvelse, med varighet ca 5 timer, der vi samler en tverrfaglig og tverrsektoriell deltakergruppe til å øve på håndtering av observasjoner, bekymringer og akutte hendelser, med mulig omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Tester kommunens tiltaksplaner mot vold og seksuelle overgrep

Intern arbeidsgruppe og beredskapsseksjonen hos Fylkesmannen i Nordland sammen med Jasska/Trygg-prosjektleder under planlegging av øvelsen. F.v. Robert Isaksen, seniorrådgiver, Tor Erik Rønne, prosjektleder, Wigdis Korsvik, kommunikasjonssjef, Asgeir Jordbru, fylkesberedskapssjef, Marianne Frostad Nilsen, seniorrådgiver, Julie Tangen, seniorrådgiver og Tom Mørkved, seniorrådgiver. Kevin Johansen, seniorrådgiver er med i intern arbeidsgruppe, men var ikke til stede da bildet ble tatt. Foto: Marianne Bakos

Øvelser av denne type, på disse tema, er i flg Fylkesmannen aldri gjort før i Nordland fylke. Og akkurat det er i grunnen ganske så beskrivende for den lave prioritert arbeid mot omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep har hatt, og har, i en rekke kommuner.

Det er derfor svært gledelig at vi nå med utg pkt i Tysfjordsakene, her kan bidra til å innføre en praksis og kultur i tjenestene for tverrfaglig øving også på omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Så langt er det holdt en øvelse på Innhavet, for 35 ledere/et utvalg av fagfolk i ulike kommunale, fylkeskommunale og statlige tjenester i Hamarøy og Tysfjord, og to dager med tilsvarende øvelser for 110 ledere/fagfolk i Narvik.

Øvelsene er bygd opp med bolker av informasjon som frigis gradvis, som omhandler ulike aktuelle momenter og problemstillinger man må være bevisst på. Man må forholde seg aktivt til sine egne, og de andres observasjon, vurderinger og handlinger. Hva kan jeg gjøre? Hva har jeg plikt til å gjøre? Hvem har ansvar? Hvem gjør hva, hvordan, i hvilken rekkefølge? Dette drøftes løpende i grupper sammensatt med personer i samme/liknende tjeneste,- etterfulgt av at det gjøres en drøfting i plenum, der de ulike gruppene deler sine vurderinger og lærer av hverandre, og evt åpenbare feilaktige fortolkninger og uheldig praksis, som viser seg ved øvelsen, blir korrigert ved tilføring av evt nødvendig kunnskap og ved veiledning.

Tilbakemeldingene fra deltakerne er entydig positiv på at dette var meget bevisstgjørende om eget og andres ansvar og hva som forventes av handling, alene og sammen. Slike øvelser kan med fordel gjennomføres flere ganger, slik at alle ansatte i oppvekstsektor og helse- og omsorgssektoren får deltatt.

Nye retningslinjer, rutinebeskrivelse, tiltakskort og øvelser i tverrfaglig samhandling

TILTAKSKORT

Rutinebeskrivelse med
RODTRISIKK
for alle kontakts barn

(Med og ved hjelp av barn og foreldre/bedrifter for å utvikle gode relasjoner med barn og foreldre i samarbeid)

RUTINEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet. Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Skjerp mer informasjon om sikkerhetssone og frosningstid. Skjerp mer informasjon om sikkerhetssone og frosningstid.
Informasjon og opplysning om barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.

TILTAKSKORT

Rutinebeskrivelse
ved
AKUTTE situasjoner
med seksuelle overgrep og/eller vold

(Med og ved hjelp av barn og foreldre/bedrifter for å utvikle gode relasjoner med barn og foreldre i samarbeid)

RUTINEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Skjerp mer informasjon om sikkerhetssone og frosningstid. Skjerp mer informasjon om sikkerhetssone og frosningstid.
Informasjon og opplysning om barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.
Barn skal bli i sikkerhetssone. Begge skal være oppmerksomme, fokus på barns behov og sikkerhet.	Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid. Definisjon av sikkerhetssone og frosningstid.

Det er verdt å bemerke at det er viktig at politiet prioriterer deltakelse på slike øvelser,- også om dette måtte kreve at en eller flere politiansatte deltar gjentatte ganger, da det vil være et betydelig større antall kommunalt ansatte som må gis anledning til tverrfaglig øving, enn antall politiansatte.

Politiet må her altså se nytten av å delta i slik øving, ikke bare for egen læring, men for å gjøre sine samarbeidspartnere gode.

På dag to med øvelser i Narvik, meldte politiet fravær tett på start for øvelsen og ble fraværende hele dagen. Øvingsleder, Tor Erik Rønne, som selv har lang erfaring fra politiet, måtte da ta politiets rolle, i tillegg til å være øvingsleder. Slikt fravær av en svært sentral aktør er klart uheldig.

Det er også verdt å bemerke to erfaringer fra gjennomføring av øvelse i Narvik.

I løpet av de to dagene deltok drøyt 110 positive og engasjerte enhetsledere/rektorer/styrere/div fagfolk fra ulike tjenester i Narvik.

I en del av øvelsen, hvor vi hadde fokus på forberedelser ved tilbakeføring etter soning, og ved henlagte straffesaker, ble det tydelig at ingen av deltakerne kjente til at Konfliktrådet jobber med gjenopprettende prosess og hvordan dette fungerer, og hvordan man kan nyttiggjøre dette i et samspill mellom politiet, kommunen, Konfliktrådet og Kriminalomsorgen.

Dette er en viktig signal om et kunnskapshull som må tettes.

10.1.3 Kontakt med utsatte, pårørende og andre involverte for å møte deres evt udekkede behov

Det er gjort en rekke tiltak for å skape forståelse for at prosjekt Jasska/Trygg, gjerne vil høre fra utsatte, pårørende gjerningspersoner, andre involverte, om deres erfaringer med hjelpeapparatet, og bistå med å møte deres evt udekte behov, og vi har forsøkt å tilrettelegge for god og trygg dialog.

Erfaringene peker tydelig på at det er meget vanskelig å få dialog med involverte personer i grupper og andre større settinger, da mange kjenner på utrygghet og frykt for at noen skal plukke opp informasjon og bringe dette ut som sladder på bygda. De bidrar derimot gjerne med erfaringer, kunnskap og refleksjoner om vi tar dialogen på tomannshånd.

Våre forsøk på å avholde samlinger for utsatte og samlinger for pårørende har derfor vært mislykket. Likeså gruppebasert kommunikasjon på mail og chatt.

Kontakten med utsatte er derimot ivaretatt i mer direkte og personlige kontakter.

Over tid har det vært gjort forarbeid og tilrettelegging for at vi i høst 2019 fikk etablert ett nettverk av ildsjeler, som ønsker å jobbe for økt åpenhet. Disse har nå etablert en frivillig forening som bærer navnet: «*Jasska/Trygg: Nettverk for økt åpenhet om alvorlige krenkelser*». Nettverket er åpent for alle med engasjement, mot og kraft til å stå opp i arbeidet for økt åpenhet. Det er ikke krav til at du selv eller noen av dine nærmeste skal være utsatt for alvorlige krenkelser. Men oppfordres særlig til å engasjere seg!

Nyetablert forening:

«Jasska/Trygg:
Nettverk
for økt åpenhet om
alvorlige krenkelser»

Foto av styret (f.v):

Tove Kvanmo, nestleder
Ann Brattaker Urheim, kasserer
Kristin Green Johnsen, leder
Nina M. Iversen, sekretær
Solfrid Iversen, styremedlem
Mariann S. Jenssen, styremedlem

10.1.4 Komplementær tilnærming: Tillegg til medisinsk behandling gitt i offentlige tjenester

Utsatte, pårørende og gjerningspersoner er ingen ensartede grupper. Dette omfatter individer med til dels svært ulike virkelighetsforståelser, og som praktiserer ulike strategier for å håndtere sine smerter og vansker.

Til eksempel så kan både samisk folketro og kristent livssyn slik det praktiseres innen den Læstadianske forsamlingen, hver for seg og sammen, by på flere mestringsstrategier ved sykdom og vanskelige hendelser i livet, som virker komplementært med vanlig medisinsk behandling, slik vi tilbyr i offentlige helsetjenester.

For deler av befolkningen vil det derfor være mest naturlig, og ønskelig å motta både behandling gjennom det ordinære offentlige helsetilbudet, og samtidig benytte andre mestringsstrategier i tillegg, ved f.eks feste sin lit til at man vil helbredes ved læsing/ved bønn, eller ved å søke til mer tradisjonell og rituellet preget aktivitet tett knyttet til samisk folketro, nærhet til naturen og samiske kulturuttrykk.

Eller man orienterer seg mot andre tilbud om behandling, terapi, ivaretagelse, og selvutvikling som gis av kommersielle aktører utenfor de offentlige helsetjenestene.

For å møte de ulike behovene er det behov for å ha et viss undrende åpent vidsyn. Selv om kommunen/offentlige aktører ikke kan gå god for at det er «behandling» det som tilbys av andre aktører eller at folketro og elementer fra en religiøs praksis objektivt sett fungerer helbredende, er dette erfaringer, opplevelser, og virkelighetsforståelser som deler av kommunens innbyggere bærer, og må respekteres for,- så fremt praksisen ikke bryter gjeldende lovgivning, og man f.eks. gjør slik at barn eller unge, eller andre, ikke gis den nødvendige medisinske behandlingen, og det trer inn en meldeplikt til barneverntjeneste eller avvergingsplikt i hht straffeloven.

Veien til mestring og god livskvalitet, etter erfaringer som utsatt for alvorlige overgrep, eller andre kriser, er slik ulik, for ulike personer. De offentlige systemene og ansatte i disse utfordres her på å finne en balanse i mellom å helt grenseløst se og anerkjenne enkeltindividets valg av mestringsstrategier vs. å presse alle inn i den samme formen og rutinen.

Sosialantropolog (PhD) / museumsleder hos Várdobáiki Sámi Musea, Marit Myrvoll, seniorrådgiver Ristin Kemi v/ Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK), førsteamanuensis/PhD stipendiat Anette L. Larsen ved UiT / Nord universitet, lokal ildsjel/musiker/kulturformidler Erling Urheim, og predikantene Roald Bolle og Egil Skalltje i Den læstadianske forsamling, er alle eksempler på representanter for ulike stemmer og virkelighetsforståelser, som har løftet fram variasjonene i tilnærminger og mestringsstrategier, relevante for vårt arbeid. Dette i tillegg til kunnskap og erfaringer delt av de mange ansatte ved Árran lulesamisk senter, i lokale offentlige tjenester og fra folk forøvrig i de berørte kommunene.

10.1.5 Delprosjektleders refleksjoner om erfaringer fra delprosjekt 1:

Det var svært positivt at Hamarøy ble invitert med inn i prosjektet, siden Tysfjords vestside, sammen med Hamarøy kommune, skulle inngå i etablering av en ny kommune: nye Hamarøy kommune fra 01.01.2020.

For å lede prosjekt 1 ble kommunalsjef for helse og omsorg i Hamarøy kommune forespurt. På denne måten hadde både styringsgruppen, prosjektledere og arbeidsgruppene representanter fra begge kommuner.

Utfordringen med utviklingsprosessene i delprosjekt 1 har mest vært knyttet til samhandlingen mellom to kommuner, og det faktum at det har vært et sterkt krysspress og mange samtidige prosesser pga omstilling med tanke på kommunesammenslåing.

Det er heller ingen som er frikjøpt i dette delprosjektet. Vi som har utført utviklingsarbeidet har jobbet med dette ved siden av våre ordinære jobber. Vi har derfor ikke fått implementert rutinene og tiltakskort i alle enheter enda, men den jobben har startet opp. Men det ligger klare føringer i forslagene til kommunale planer for Hamarøy at dette skal inn og videreføres i den nye kommunen. Vi ser også en klar fordel med å ha en fagperson med samisk kompetanse tilknyttet psykososialt kriseteam, dette skal vi jobbe med og få på plass i den nye kommunen. Tiltakskortene skal også oversettes til lulesamisk.

Vi ser klart en rød tråd gjennom alle delprosjektene. Åpenhet og kunnskap om vold og seksuelle overgrep er redskap vi trenger for at dette ikke skal skje i fremtiden. Gjennom prosjektet settes barn og unge selv i stand til å si ifra, og snakke åpent om det de opplever. De blir trygge på sin egen kropp og seksualitet, og kan sette klare grenser for seg selv og andre. Ansatte i kommunen har hatt stort fokus på temaet, og er blitt kurset for å bli gjort i stand til å se, forstå og å melde ifra. Å ha klare rutiner på hvordan vi skal håndtere saker når de først oppstår er uhyre viktig.

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

Alle skal føle at det er trygt å vokse opp i Hamarøy, at man blir møtt og forstått – og fulgt opp.

Grete Prestegård, Leder delprosjekt 1

10.2 Delprosjekt 2: Opplæring av barn og unge

Målsetting: Bygge kunnskap og bevissthet rundt grenser for hva andre kan gjøre med din kropp, senke terskel for å varsle/be om hjelp, og heve terskel for å krenke andre,- gjennom utvikling av planmessig undervisning i barnehage og skole.

Vårt arbeid, tematisk er knyttet til delprosjekt 2, har i all hovedsak dreid seg om å utvikle, drifte, evaluere og videreutvikling et omfattende systematisk program i Oppvekstsektoren med et omfang på 20 år, bestående av flere komponenter:

10.2.1 Tema- og undervisningsplan «Oaggi muv/Gjør meg trygg»

Høsten 2017 ble det raskt etablert en arbeidsgruppe ledet av Enhetsleder for skole og oppvekst i Tysfjord kommune, Gunnar Solstrøm, med medlemmene:

- Mathias Mikkelsen, barnehagemedarbeider Arran barnehage
- Britt Karin Hansen, rektor Drag skole
- Mallin Andreassen, helsesykepleier Hamarøy/Tysfjord vest
- Stian Aspheim, styrer Pæsatun barnehage
- Kevin Johansen, seniorrådgiver Fylkesmannen i Nordland,

Arbeidsgruppa har med utg pkt i oppdragsbeskrivelsen gitt i prosjektskissa, innhentet kunnskap og erfaringer fra andre innsatser i andre kommuner, og drevet utviklingsarbeid for å etablere en planmessig systematisk koordinert innsats med informasjon og undervisning i helsestasjonen og skolehelsetjenesten, i barnehagene og i grunnskolen i Tysfjord og Hamarøy kommuner.

Arbeidsgruppa har særlig hentet erfaringer fra Sortland kommunes «Æe mæ»,- og med dette utg pkt bygd på og gjort lokale tilpasninger til språk, kultur og lokale samfunnsforhold.

Det ligger svært mye arbeidsinnsats i den utviklingsprosessen som her er gjort. De fleste av deltakerne i arbeidsgruppa er også sentrale aktører i driftsfasen som nå pågår, der de med stort engasjement og eierskap, er gode ressurser for å sikre en langsiktig videreføring.

Tiltaket som er utviklet er en obligatorisk gjeldende tema- og undervisningsplan, som har fått navnet «Oaggi muv/Gjør meg trygg».

Tema- og undervisningsplanen «Oaggi muv/Gjør meg trygg»

OAGGI MUV / GJØR MEG TRYGG

Leder delprosjekt 2: enhetsleder Oppvekst Gunnar Solstrøm
Helsesykepleier Mallin Andreassen

Målsetting for denne planen er å hjelpe barn og unge å bli bevisst rundt grensesetting og gode og dårlige berøringer. Samt styrke barn og unges kompetanse om hva seksuelle overgrep er, både fysiske, psykiske og på internett, og gi dem mot til å si nei.

Det er naturlig å se dette opp mot de 5 dimensjoner for sosial og emosjonell læring som Ludvigsen- utvalget har utarbeidet i forbindelse med "fremtidens skole" Disse dimensjonene er: Samarbeid Ansvarlighet Empati Selvkontroll Selvhevdelse

Alle barn og unge skal delta i opplegget og skal tilegne seg grunnleggende innsikt i kroppen, seksualopplæring, grensesetting, hva overgrep er og hvordan man går fram ved mistanke om eventuelle overgrep. Planen gir også tips og ideer til hvordan oppleggene kan gjennomføres av helsestasjonen, barnehagene og skolene. I skolen er det metodefrihet og derfor kan den enkelte lærer selv velge hvordan man jobber med fagstoffet.

Gjennomføringen av Oaggi muv / Jeg er trygg kan ikke være frivillig og her må skole- og barnehageeier sikre at personalet gjennomfører opplæringen i henhold til denne planen. Dette må være et tema på foreldremøter slik at foreldre har fått førstehånds informasjon om planen. Det skal imidlertid ikke være mulig å reservere sine barn mot opplæringstiltakene.

Både den nye rammeplanen for barnehagen, læreplanen i skolen, FNs barnekonvensjon og Grunnloven § 104 slår fast at barn skal ha vern mot overgrep. I arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep vil det være behov for kompetanse om de lokale kulturelle forholdene i Tysfjord/Hamarøy.

Det har i løpet av prosjektperioden, vært et samarbeid med Statens barnehus i Tromsø, som har gjort en lengre prosess med koordinering av et arbeid med å oversette «Kroppskort» til de ulike samiske språkene. Kroppskort er samtalekort med illustrasjoner og enkel tekst, til bruk i dialoger og undervisning i bhg og småtrinnet i skolen. Kortene ble ferdigstilt,- i lulesamisk versjon, nov 2019, og er nå klar til bruk.

Det meste av aktuell litteratur og undervisningsmateriell, relatert til aktuelle tema i denne sammenheng, er på norsk. Det er slik et behov for å få oversatt mer av det mest sentrale av lærebøker/litteratur/annet undervisningsmateriell til lulesamisk og andre samiske språk. Det har dessverre ikke vært kapasitet til å ivareta dette behovet innen tidsrammen av prosjektet. Dette er en oppgave som bør følges opp i tiden som kommer. Særlig ligger det forventninger til nye Hamarøy kommune, som lulesamisk språkforvaltningskommune å ta hensyn til dette behovet.

Helsestasjonene, barnehagene og skolene er forespurt om hva de føler de mangler av lærebøker og undervisningsmateriell, for å gjennomføre Oaggi muv/Gjør meg trygg, og de har slik meldt sine behov. Behovene er imøtekommet så langt ønsket læremidler har vært tilgjengelige, ved at Jasska/Trygg har bekostet innkjøp i løpet av høsten 2019.

Etter gjennomført opplæring skal det utføres en evaluering der barns/elevs medvirkning og synspunkter innhentes. Våren 2019, ble det derfor gjennomført en evaluering, etter første driftsår. Tilbakemeldinger fra barn/unge, foreldre og ansatte som jobber med dette, har i all hovedsak vært positive.

Det er kun gjort mindre justeringer på tema- og undervisningsplanen før skoleåret 2019/2020 startet. Vi er nå i gang med et nytt driftsår, som skal evalueres til våren.

Slik anbefaler vi at de nye kommunene viderefører dette arbeidet i framtida, med stadig oppdatering, evaluering og læring underveis.

Oaggi muv/Gjør meg trygg er, sammen med den utvidede tilnærmingen med tilhørende kurs for gravide og samkjørt innsats i videregående skole, en svært strukturert og systematisk tilnærming til gi barn og unge økt kunnskap, større bevissthet og styrke til å gi seg selv og andre økt vern mot vold og overgrep. Med mindre tilpasninger kan konseptet raskt overføres til andre kommuner.

Planen for Oaggi muv/Gjør meg trygg ligger som vedlegg i denne rapport.

10.2.2 Foreldreforberedende kurs

For å forsterke det arbeidet som gjøres gjennom «Oaggi muv//Gjør meg trygg», - og for å fremme enda tydeligere et sterkt tidlig-innsats-perspektiv, ble det høsten 2018 etablert en annen arbeidsgruppe med sikte på å utvikle et lokalt tilpasset tilbud om et utvidet Foreldreforberedende kurs for gravide og partner.

Arbeidsgruppa ble ledet av prosjektleder Tor Erik Rønne, med medlemmene:

- Mallin Andreassen, helsesykepleier Hamarøy/Tysfjord vest
- Annelin Pettersen, Nord-Salten barneverntjeneste
- Line Østergaard, fysioterapeut
- Elisabeth Klevstad, tannpleier Drag tannklinikk
- Mary Knutsen, barnehagelærer, Drag barnehage.
- Renate Helen Larssen, Familievernkontoret Harstad/Narvik, Bufdir.
- Ristin Kemi, Samisk nasjonal kompetansesenter (SANKS)
- Eilif Torgeir Norvang, Samisk nasjonalt kompetansesenter (SANKS)

Underveis i prosessen ble gruppa noe endret pga frafall pga endring i ansettelsesforhold og langvarig sykdom,- og forsterket med:

- Nina Finn, leder helsestasjonen i Ballangen
- Inger Lill Kvandal, jordmor Narvik/Ballangen

Fokuset i dette utviklingsarbeidet har vært å utvikle et tilbud til gravide m/ partner, der man har et utvidet innhold, utover å være fødselsforberedende, og mer fokuserer på grunnleggende kunnskap knyttet til det å være foreldre/omsorgsgiver. Et kurstilbud med mer plass for utviklingspsykologi, tilknytningstematikk, bevisstgjøring om hva man bringer med seg inn i foreldrerollen, og anerkjennelse for variasjoner relatert til kultur, språk, samfunnsforhold, som gir rammer for godt nok foreldreskap.

Et slikt kurs er ment å være et betydningsfullt virkemiddel til å stanse en evt. bevisst/ubevisst videreføring av uheldige oppdragerstrategier, basert på egne vonde erfaringer fra egen barndom/oppvekst.

Utviklingsarbeidet med dette kurstilbudet startet ca ett år etter oppstart av Jasska/Trygg, og har vært noe skadelidende av at kapasitet til medlemmene til tider har vært svært presset. Ferdigstilling av kursplanen har derfor blitt noe forsinket.

Når kursplanen var klar til å bli prøvd ut i praksis, høst 2019, var det ikke mange nok gravide i Hamarøy, Tysfjord vest, Kjøpsvik til å holde kurs, innen sluttdato for Jasska/Trygg.

Vi har derimot fått gjort en gjennomføring i Ballangen, ledet av Nina Finn, leder av Helsestasjonen i Ballangen.

Pga utfordringer med å få enkelte av de aktuelle samarbeidspartnere til å finne tid og anledning til å delta ble kursplanens 4 leksjoner, redusert til følgende:

1. Møte: Fødsel med jordmor + amming med helsesykepleier.
2. Møte: Litt mer om amming, samspill med det nyfødte barnet, forelderrollen, bruk av mobiltelefon, internett og sosiale medier med helsesykepleier.
3. Møte: «min bagasje» det man bringer med seg inn i forelderrollen, vold og seksuelle overgrep med barneverntjenesten.

Helsesykepleier Nina Finn hadde i forkant laget et informasjonsbrev som jordmor delte ut til alle aktuelle gravide i Ballangen. Jordmor innhentet tillatelse til at jeg kunne kontakte de som var interessert, slik at de var forberedt på å bli kontaktet på telefon. 5 gravide fra Ballangen var med på deler av kurset. En gravid fra Kjøpsvik var med på deler av Kurset.

Alle gravide var ikke med på alle tre møtene. Årsaken til fraværet var syke barn, akutt eller planlagt time på sykehuset, ikke fri fra arbeid og fødsel.

Det var ingen fedre som deltok.

Deltakerne ble oppfordret til å evaluere etter hvert møte og det ble benyttet evalueringsskjema som viser at deltakerne er positive til de temaene som ble tatt opp. Noen nevner at de setter pris på å dele erfaringer og at de er blitt oppmerksom på nye forhold som de vil ta i bruk når barnet er født. Ingen kommer med forslag til ting som kunne vært bedre og alle rangerer totalinntrykket av leksjonene til 10 (på en skala fra 1 – 10, der 10 er best)

Foreløpig vurdering av erfaringer:

Vi bør gjøre minimum en gjennomføring til, i hht til kursplan for å ha mer evalueringsgrunnlag, før vi evt beslutter større endringer i formatet.

Vi er bevisste at kombinasjonen av 4 kurskvelder med ulike fagpersoner/virksomheter som skal bidra, og lavt antall gravide, hvilket gir begrensninger på forutsigbarhet for når det passer å arrangere kurset, gir noen ekstra utfordringer med tanke på planlegging, koordinering og den praktiske gjennomføringen.

Vi skal være åpne for å se på andre former for å organisere denne type undervisning på, slik at læringsmålene ivaretas, uavhengig av hvilken form som viser seg mest hensiktsmessig. Kanskje kan det være mer hensiktsmessig å utvide helsestasjonens innsats ved å innta en eller flere av leksjonene i helsestasjonens program, og avholde gruppekonsultasjoner.

Målet om tidlig innsats, for å skape et mulig brudd i en bevisst/ubevisst videreføring av uheldige oppdragerstrategier, og samtidig gi støtte og trygghet på rollen som mor/far/omsorgsperson, bør uansett ivaretas.

En slik tidlig innsats utgjør en bevisst og betydningsfull del av det omfattende programmet vi anbefaler gjennomført fast i mange år framover.

10.2.3 Videregående skole:

I de videregående skolene har det på ulikt vis vært gjort div tiltak og innsatser. For den som har hatt glede av å samarbeide med mange ulike videregående skoler, over mange år, i ulike byer og regioner, ser man raskt at utfordringer knyttet til psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende innsats, løses på svært ulikt vis.

I vårt arbeid har vi i all hovedsak hatt samarbeid med Knut Hamsun vgs, Hamarøy. Skolens ledelse og ansatte som jobber med å ivareta sine elever har vist upåklagelig positiv interesse for det utviklingsarbeidet Jasska/Trygg er satt til å igangsette.

For videregående skole gis det her et tydelig grunnlag å bygge sitt arbeid på. Ved å være kjent med det som gjøres av planmessig undervisning og annen innsats, inn mot elevene og deres foreldre, i årene før de blir elever på videregående skole, og se seg som en viderefører av dette arbeidet og betydningsfull aktør i en stor kompleks samarbeidsprosess, får man her et meget godt utg pkt for å treffe godt med utformingen av undervisning og øvrige innsatser innen rammene av videregående skole.

10.2.4 Forskning på undervisning som forebyggende tiltak

Kort tid etter at prosjektleder ble ansatt i januar 2018, hadde prosjektleder kontakt med ansatte ved KUN i Steigen og Stine Helene Bang Svendsen, NTNU, med drøfting vedr å få igangsatt en følgeforskning, knyttet til arbeidet i delprosjekt 2.

Stine Helene Bang Svendsen, som er førsteamanuensis i pedagogikk ved instituttet for lærerutdanning, NTNU, er aktiv innen et forskningsfelt med fokus på kjønn, seksualitet og etnisitet. Hun har en doktorgrad fra NTNU i kjønnsstudier, med fokus på seksualitet, rase, og rasisme i undervisning i ungdomskolen.

Hun var velvillig innstilt og stilte seg til disposisjon for å gjøre en forskning på hvordan utfordringer med vold og overgrep, slik avdekt gjennom Tysfjordsakene, blir møtt med tiltak i form av utvikling og drift av systematisk undervisning til barn og unge.

Vi så på muligheten av at hun kunne følge arbeidsgruppa som jobbet med tema- og undervisningsplanen Oaggi muv/Gjør meg trygg, i utviklingsfasen, og den etterfølgende driften av dette programmet.

Slik vil hun kunne hente ut erfaring og kunnskap fra vårt arbeid, og vi få tilgang på spisskompetanse hun og hennes fagmiljø besitter. NTNU var innstilt på å dekke utgiftene til forskningen, med unntak av reise og oppholdsutgifter for Svendsen når hun var i Tysfjord.

Muligheten av å få påkoblet forskning ble forelagt delprosjektleder Gunnar Solstrøm og arbeidsgruppa. Tilbakemeldingen til prosjektleder var da svært tydelig på at dette ikke var ønskelig, da forskning med eksterne forskere, uten lokal tilknytning, gir meget sterke negative assosiasjoner til tidligere tiders opplevelser med forskning på samer i form av «Skallemåling», og man er skeptisk på å få inn noen utenfra som skal forske på seg og sitt virke.

Ut fra en helhetsvurdering, ble muligheten for forskning derfor ikke benyttet.

Det er prosjektleders håp at man med tiden vil se annerledes på slike muligheter, og med større trygghet omfavne og ivareta anledninger for å fremme åpenhet og kunnskapsbygging.

10.3 Delprosjekt 3: Avdekkings- og handlingskompetanse

Målsetting: Alle som arbeider med barn og unge skal ha kunnskap om og kjenne igjen tegn på at barn og unge blir utsatt for seksuelle overgrep, andre former for mishandling eller alvorlig omsorgssvikt, og vite hvordan de skal handle for å forebygge, avverge og ivareta.

Kunnskap forhindrer at vi bryter lovene som regulerer vårt arbeid og setter oss alle i stand til å forebygge krenkelser, gi vern og bedre ivareta.

Kunnskapsbygging, rettet mot både profesjonelle aktører, frivillige ildsjeler, foreldre/omsorgsgivere og andre er en svært sentral del av arbeidet i Jasska/Trygg.

Denne kunnskapsbyggingen er gjort ved bruk av flere virkemidler:

10.3.1 RVTS nettkurs om vold og overgrep:

Mange ansatte, særlig innen oppvekstsektor har individuelt tatt dette kurset, som et supplement til lokalt gjennomførte kursdager, fagdager og seminarer.

10.3.2 Kurs i avdekkings- og handlingskompetanse:

Dette kurstilbudet består av gjentatte gjennomføringer av to enkeltstående kursdager:

1. Fenomenkunnskap, samtale med barn, og god tverrfaglig samhandling

Ved gjennomføring i 2018 benyttet vi her:

Are Evang, leder for Statens barnehus i Tromsø, Anne Margrethe Flåm, psykolog UiT, Tromsø, Berit Voktor, helsesøster i Sortland kommune og Odrunn Kvammen, styrer Prestelva barnehage i Sortland kommune

Ved gjennomføringer i 2019 benyttet vi:

Heidi Lubinski Hansen, seniorrådgiver hos Statens barnehus, Bodø, Camilla Lerhaugen politibetjent Fauske/avhører på Statens barnehus, Annelin Pettersen, Nord-Salten barneverntjeneste.

2. Juridiske emner: Taushetsplikt, oppmerksomhetsplikt, opplysningsplikt, meldeplikt, avvergingsplikt m.m.

Ved gjennomføring i 2018 benyttet vi Rikke Lassen, Tingrettsdommer i Oslo.

Ved gjennomføringer i 2019 benytte vi Tore Roald Riedl, advokat med spisskompetanse på dette juridiske feltet.

I løpet av prosjektperioden er det holdt kursdager med i overkant av 800 deltakere:

1. feb 2018	Storjord J	60
2. feb 2018	Storjord J	66
14. feb 2018	Storjord F	105
15. feb 2018	Storjord J	110
8. april 2019	Narvik J	153
9. april 2019	Kjøpsvik J	18
10. april 2019	Oppeid J	19
27. mai 2019	Narvik F	125
28. mai 2019	Kjøpsvik F	14
29. mai 2019	Oppeid F	14
2. okt 2019	Narvik J	40

3. okt 2019	Oppeid J	avlyst
4. okt 2019	Drag J	7
22. okt 2019	Narvik F	61
23. okt 2019	Drag F	13

Tilbakemeldingene fra kursdeltakere har vært svært bra. De aller fleste gir tilbakemelding på at dette oppleves som viktig kunnskap, som er presentert med et praktisk fokus,- anvendelig for hverdagslivet og yrkeslivet. For mange er det svært mange år siden man siste lærte om dette/ble oppdatert, og derfor godt å få nytt påfyll.

Deltakerne har faglig sett vært en svært sammensatt gruppe. Både helse- og omsorgssektor og oppvekstsektoren har vært mye deltakende. Vi har også hatt elever ved barne- og ungdomsarbeider-linja på Narvik vgs med på våre kurs. Kvinner er i betydelig majoritet som deltakere på alle våre kurs.

Til tross for at det i løpet av prosjektperioden vil bli gitt opplæring til et svært stort antall voksne, som enten er profesjonelle aktører, eller representerer frivillig sektor eller deltar av egen privat interesse, er dette et kunnskapsbyggende arbeid som må videreføres for å sikre at nye ansatte og andre nye interesserte får tilgang på viktig kunnskap, og at etablert kunnskap vedlikeholdes og utvikles.

Vi har bevisst valgt å ha en praksis med å tilby gratis kurs. At kursene er gratis er et viktig poeng for å sikre lav terskel for å melde seg på, da vi ikke bare ønsker å nå profesjonelle, men også representanter fra frivillig sektor.

For kommunalt ansatte er det i tillegg gitt en viss åpning for at prosjektet kunne kjøpe fri enkelte ansatte som ellers, ikke ville få mulighet til å delta på kursene. Ingen har benyttet seg av den muligheten/meldt slik behov.

10.3.3 Andre fagdager, seminarer o.l. med kunnskapsbygging relevant for å utvikle avdekkings- og handlingskompetanse:

Det har vært holdt en lang rekke fagdager og seminarer, som også har et viss grensesnitt opp mot tema avdekkings- og handlingskompetanse, samtidig som det disse fagdagene/seminarene har hatt annet hovedfokus. Det meste av dette er lagt til delprosjekt 5, og har vært ledet og utført av ansatte tilknyttet Arran lulesamiske senter.

Vi kan her kort særlig fremheve at vi har hatt gleden av å ha en hel undervisningsdag med professor emeritus i Helsepsykologi, Arne Holte, på Hamsunsenteret, Hamarøy,- der lokalpolitikere, ledere og div fagfolk var særlig invitert.

Hvordan jobbe
godt med
psykisk helse-
fremmende og
forebyggende
innsatser,

..og samtidig
sikre en
sunn
kommune-
økonomi ?

Arne Holte er trolig landets fremste fagperson på å formidle behovet for at vi som land, med alle våre virksomheter og tjenester, må arbeide langt bedre og mye mer med psykisk helsefremmende og forebyggende innsatser. Han peker på behov for helhetstenkning, samordning, og at vi jobber faglig godt og profesjonelt også med psykisk helsefremming og forebygging,- også ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv.

I det han formidler ligger svært mye anvendelig kunnskap for de som skal bygge seg en ny kommune!

Fagdagen ble streamet, og slik gjort tilgjengelig for mange. I Narvik var en større gruppe fagfolk samlet til felles deltakelse via streaming.

Hele fagdagen ligger tilgjengelig på YouTube:

<https://www.youtube.com/watch?v=2CVhGnJLMdA&t=40s>

10.4 Delprosjekt 4: Oppvekstplan

Målsetting: Veiledning og bistand til å utvikle en strategisk oppvekstplan for kommunen. Oppvekstplanen skal bidra til at barn og unge sikres et godt og trygt oppvekstmiljø

Dette er det delprosjektet som sterkest avviker fra opprinnelig prosjektskissen og målbeskrivelsen.

Man så raskt at ambisjonen om å ha en ny oppvekstplan klar til bruk, for begge de nye kommunene, før 01.01.2020 ble urealistisk, med det voldsomme trykket på samtidige prosesser Tysfjord kommune står i fram til de nye kommunene overtar ved nyttår. Det ble også tydelig at arbeidsinnsatsen for å få på plass en slik plan som først tenkt, ville bli uforholdsmessig høy, sett opp mot den åpenbare risiko for at mye måtte gjøres på nytt, når de nye kommunene fikk satt seg med sin organisasjon og tjenesteutøvelse.

I et så stort og komplekst arbeid som dette er det behov for å ha en lærende tilnærming, der vi kan gjøre nødvendige justeringer underveis, for å tilpasse oss best mulig til de behov, utfordringer og muligheter som gjør seg gjeldende underveis, innen gitte rammer og overordnet fokus og mål.

Delprosjekt 4 har slik fungert som en dynamisk buffer, for å håndtere en stor mengde restoppgaver og aktiviteter som ikke er beskrevet i den opprinnelige prosjektskissa. Her har prosjektleder fanget opp og ivaretatt oppgaver som det tematisk ikke har vært naturlig å legge i en av de andre delprosjektene, eller som det ikke har vært kapasitet til å håndtere i disse.

Blant de svært mange ulike oppgaver det her har vært jobbet med nevner vi kort noen utvalgte:

10.4.1 Politiråd og Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)

Kort tid etter at prosjektleder ble ansatt i januar 2018, var det for han en svært tydelig statusbeskrivelse i at hele regionen rundt Tysfjord mangler en overordnet struktur og systematikk som gjør det mulig å arbeide effektivt med psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende innsatser, opp mot store utfordringer som er komplekse og griper inn i hele samfunnet.

Det enkleste, og lettest tilgjengelige virkemiddel for å starte på å utbedre dette er å sikre etablering og drift av aktivt politiråd og drivende gode SLT-grupper.

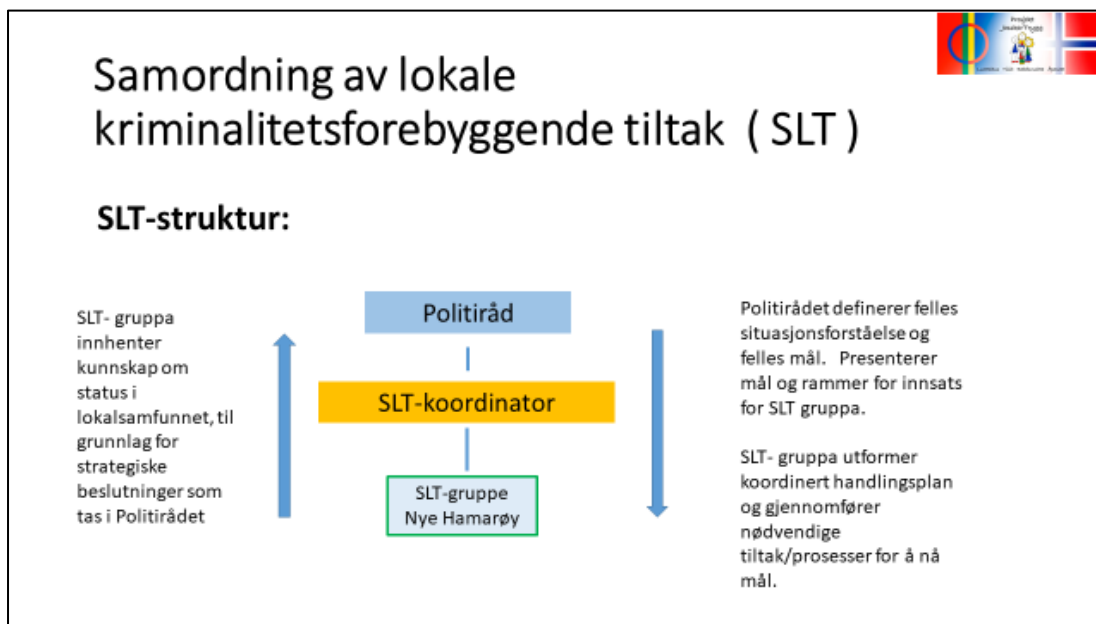
SLT er en samordningsmodell for kriminalitetsforebyggende innsatser, som inkl et Politiråd som sikrer forankring i ledelsen i kommunen og politiet, med strategiske langsiktige føringer basert på kunnskap og lokale analyser av aktuelle utfordringer, og en koordinator som binder strategisk nivå sammen med en eller flere SLT-grupper som sikrer koordinert tverrfaglig utføring av nødvendige tiltak.

Strukturene med Politiråd og SLT gir mulighet for å utvikle et lokalt arbeid med faglig tyngde, offensiv stil, og stort trykk, forutsatt at personene som bekler posisjonene i Politirådet og

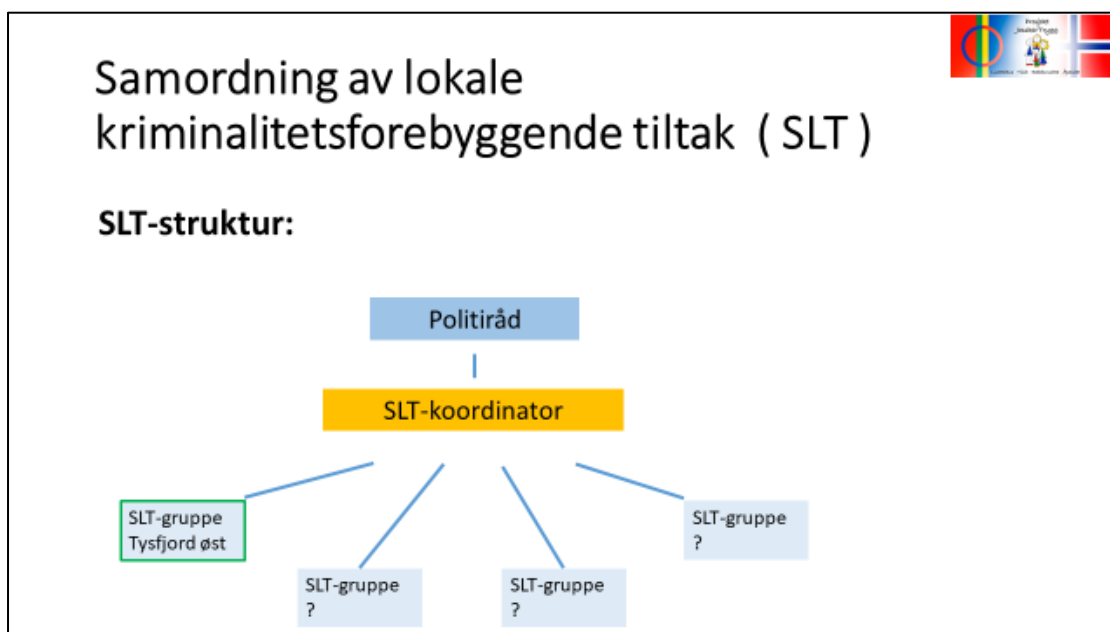
SLT-gruppene, vet hvordan de skal gjøre denne jobben. Har de ikke gjort dette før, eller har denne type spisskompetanse,- må de ha noe opplæring og veiledning.

SLT er slik en god tilnærming for å sikre reell og effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser, der disse forsterker hverandre gjennom godt planlagt aktivitet, og sikrer at kommunen og samarbeidsaktører jobber planmessig i hht de tidligere nevnte prinsippene for godt psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid.

I nye Hamarøy kan SLT-strukturen ha følgende enkle opp bygning:

I nye Narvik/Ofotenregionen må SLT-strukturen få en annen oppbygning, men har ellers samme prinsippene for arbeidsprosess:

En vanlig misforståelse for de som ikke er kjent med dette fagfeltet er at SLT forveksles med alt annet av tverrfaglig samarbeid. Alt som gjøres tverrfaglig sees som det samme. Det er det ikke.

SLT er til eksempel ikke det samme som:

- «BTI Bedre tverrfaglig innsats» rundt barn og familier det knytter seg bekymring, økt risiko eller større utfordringer til
- «Kjernegrupper», rundt barn og familier det knytter seg bekymring, økt risiko eller større utfordringer til
- «Ansvarsgrupper» for barn og ungdom tilknyttet barnevernet,
- «Felles ansvar» med skreddersydd oppfølging av ungdom med forhøyet risiko eller påbegynt negativ utvikling,
- Tverrfaglig oppfølging av ungdom ilagt straff i form av «Ungdomsoppfølging» eller «Ungdomsstraff».

SLT skal først og fremst sikre ivaretagelse av det systematiske langsiktige målrettede forebyggende arbeidet. SLT driver ikke med saksbehandling og skal ikke erstatte noen av de bestående tjenestene. Godt SLT-arbeid sikrer helhetlig blick, samordning, felles tydelig ledelse og sikker koordinering.

I små kommuner vil en fort ha bruk for å gjenbruke de samme fagfolkene som bekler roller i SLT, i etablering av en ansvarsgruppe eller liknende, men man er da over i aktivitet som f.eks. «ansvarsgruppa til Ola» og ikke som SLT-gruppa. I ansvarsgruppa jobber man gjerne mye med et individrettet fokus på selektivt eller indikativt nivå, til forskjell fra å være på et mer utpreget gruppe/samfunn/systemfokus med mest universelle tiltak.

Det ene utelukker ikke det andre. Tvert imot. Vi behøver ulike verktøy/tilnærminger til ulike utfordringer.

SLT er på ingen måte noe nytt. Dette har vi holdt på med lenge i Norge.

Det er derfor desto mer oppsiktsvekkende at slik tilnærming har fått bli totalt fraværende, så lenge, i en hel region,- slik som rundt Tysfjord.

SLT

Historiske linjer:

Bygger på dansk praksis i form av SSP-modellen (Skole-Social-Politi)

Første gang i Norge på starten av 1990-tallet

Første evaluering: «*Evaluering av SLT i sju kommuner*» (NIBR 1995)

Andre evaluering: «*Modell for forebygging av kriminalitet*» (PHS 2008)

Tredje evaluering: «*Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene*»
(KS/NIBR/PHS 2008)

SLT er brukt av mer 200 kommuner siden starten av 1990-tallet. Samordningsmodellen kan med litt tilpasninger justeres til ulike behov i små og i store kommuner.

Tidlig på 2000-tallet meldte tanken om Politiråd seg, med erfaringer fra SLT-arbeidet og erkjennelse av at det var behov for å sikre sterke forankring av det tverrfaglige samarbeidet.

I 2004 kom den første føringen på at det bør etableres Politiråd, i St. meld nr 42.

I 2013 ga Politidirektoratet i rundskriv et pålegg til politidistriktene om å invitere kommunene til en samarbeidsavtale om Politiråd. I 2016 hadde et flertall av kommunene en slik avtale på plass. (POD)

Politiråd

Historiske linjer:

St.meld nr 42 (2004-2005:89) beskrev behovet for formalisert samarbeid

Rundskriv om politiråd (POD 2007)

Rundskriv om politiråd (POD 2013) ga tydeligere retningslinjer

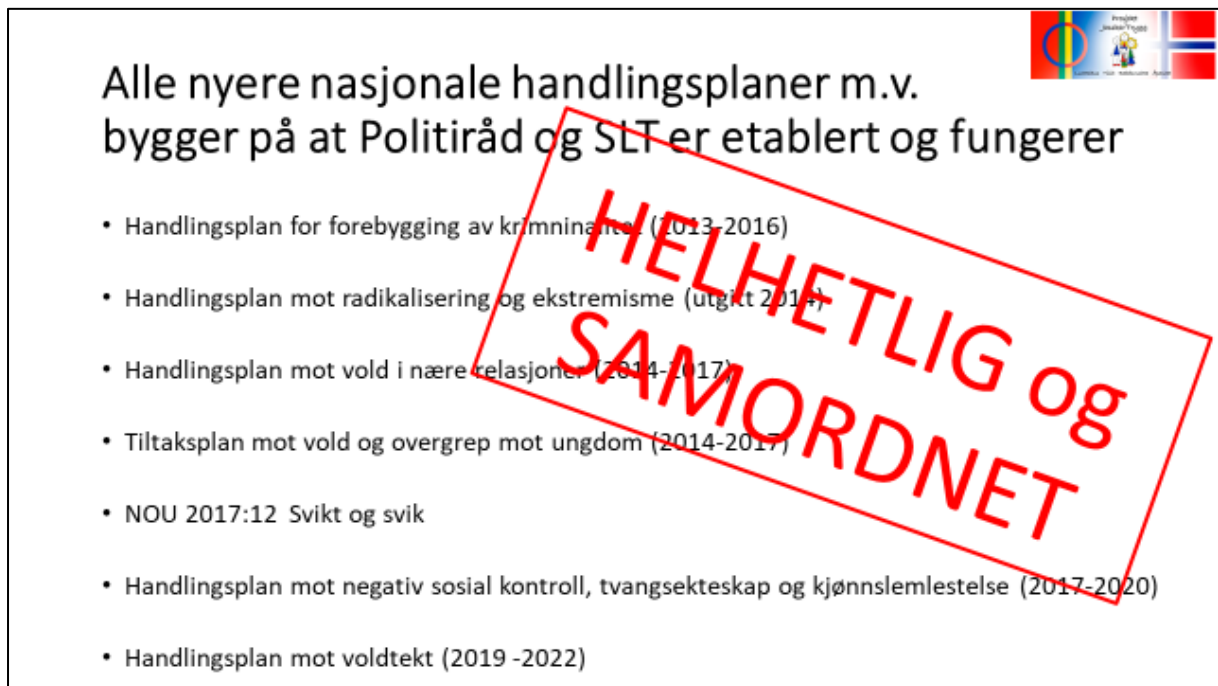
Politirådene evaluert første gang (POD 2012)

Politirådene evaluert andre gang (Rambøll 2014)

Politireform 2016: Redusert antall distrikter, ny struktur og fokus på forebygging som primærstrategi. **Politirådet og politikontakt-funksjonen har nøkkelroller i reformen.**

Det forventes fra Storting og regjering at alle kommuner har aktive politiråd!

I div aktuelle nasjonale handlingsplaner kan man i senere år se en stadig sterkere bevissthet om behovet for å ivareta helhetstenkning og sikre samordning. Man legger i stadig sterkere grad til grunn at kommunene har sett og forstått at silotenking og skippertak ikke fungerer mot store komplekse utfordringer, og at de ser at de bør dyrke fram nødvendige fagmiljøer og etablere hensiktsmessig struktur og systematikk som kan gjøre det mulig å arbeide effektivt mot aktuelle utfordringer.

Alle nyere nasjonale handlingsplaner m.v. bygger på at Politiråd og SLT er etablert og fungerer

- Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016)
- Handlingsplan mot radikalisering og ekstremisme (utgitt 2014)
- Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)
- Tiltaksplan mot vold og overgrep mot ungdom (2014-2017)
- NOU 2017:12 Svikt og svik
- Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)
- Handlingsplan mot voldtekt (2019 -2022)

I Januar 2018 ble det i regi Jasska/Trygg raskt påbegynt et arbeid for å søke etableringsmidler til SLT fra Kompetansesenteret for kriminalitetsforebygging. Pga en svært kort tidsfrist da, rakk ikke de fire berørte kommunestyrene å fatte vedtak som kunne brukes i søknad innen fristens utløp.

Det å etablere dette er like fullt så viktig, at det umiddelbart etterpå ble besluttet å avsette betydelig med midler fra Jasska/Trygg til lønn for SLT-koordinatorer, opplæring/veiledning til SLT-medlemmer og Politiråd-representantene.

Behovet for aktivt Politiråd og en velfungerende SLT-ordning er gjentatt ved alle anledninger der arbeidet med Jasska/Trygg har blitt presentert.

Interessen og viljen til å prioritere å få dette på plass har, ut fra et Jasska/Trygg-ståsted, ikke vært stor nok, verken i nye Hamarøy eller nye Narvik.

Til tross for mangelfull interesse ble det, med direkte medvirkning av prosjektleder, i Kjøpsvik etablert en aktivt arbeidende SLT-gruppe, med representanter fra politi, NAV, barnevern skole/bhg., helsestasjon/skolehelsetjeneste. Disse har vært i virksomhet siden november 2018.

Vårt håp var da at disse raskt skulle bli del av en større struktur med Politiråd og SLT, i hele Ofotregionen.

Jasska/Trygg anbefaler at Ofotenregionen ansetter en engasjert og faglig sterk SLT-koordinator, i 100%-stilling, som kan jobbe med alle de ulike operative SLT-gruppene, rundt om i de ulike geografiske områdene. SLT-koordinator bør steds plasseres i Rådmannens stab, nye Narvik kommune, da arbeidet er sektorovergripende og binder strategisk nivå sammen med de utøvende tjenestene.

Nye Hamarøy kommune, er en langt mindre kommune, med færre innbyggere. Her kan man klare seg med en SLT-koordinator i deltidstilling.

I oktober 2019 ble det i Hamarøy kommune gjort praktiske grep i retning av at de vil etablere SLT-ordningen. De har fra før en sovende avtale med Politiet om å drifte et Politiråd, dat sept 2018, og har nå utpekt en erfaren ansatt innen psykisk helsefagområdet til å bekle en 20%-stilling som SLT-koordinator.

Med dette sier og viser man nå,- hvilket er sent men godt, at man vil jobbe for å få Politiråd og SLT i drift.

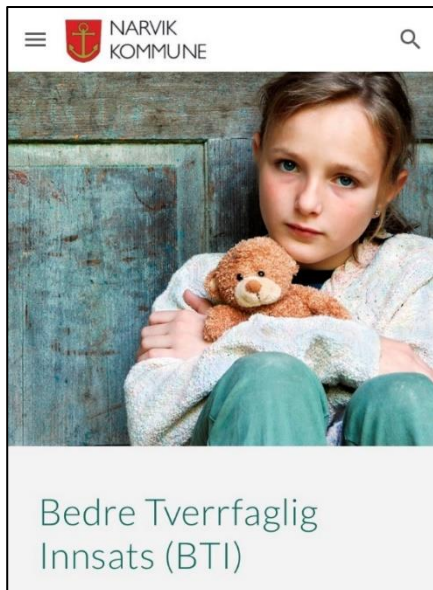
Ingen av de fagfolkene som nå i skrivende stund er i ferd med å bli involverte i Politiråd og SLT i Hamarøy har spisskompetanse på eller erfaring fra denne type arbeid fra før. Det er altså en lærende gruppe med ulike fagfolk, som i tiden framover bør bruke mye fokus og energi på å bli en velfungerende ordning, som nå samtidig blir ansvarlig for å sikre faglig kvalitet og gode resultater på videreføring av Jasska/Trygg og annet av kriminalitetsforebyggende utfordringer de evt må forholde seg til.

Erfaringsvis hviler veldig mye nå på at den utpekte SLT-koordinatoren raskt finner rollen sin og får jobbet godt med gruppeprosesser. En langdryg og ineffektiv oppstartfase, vil kunne drepe motivasjon hos SLT-gruppede medlemmer og gi langvarige negative følger ved at det spres negativ omtale om det å arbeide tverrfaglig. Oppstartfasen med SLT-gruppa bør derfor tas på stort alvor.

I nye Narvik er det meget uklart hva som er på gang av utvikling av Politiråd. Det er heller ingen tegn til at det jobbes med å etablere en SLT-samordning.

10.4.2 Bedre tverrfaglig innsats (BTI)

I Narvik kommune har man i lengre tid jobbet med implementering av Bedre tverrfaglig samhandling (BTI), med Kristin Zimmermann som BTI-prosjektleder.

BTI er en samhandlingsmodell for tjenester som jobber direkte med barn, unge og deres familie, fra bekymringer til det akutte og/eller sammensatte. Dette svarer ut et behov for å utvikle bedre tverrfaglig samhandling i det praktiske arbeidet direkte opp mot publikum/brukere/klienter/pasienter.

BTI er slik å forstå som et verktøy for samhandling i arbeidet med barn og familier, mens SLT er en samordningsmodell som gir en overordnet struktur og systematikk for å arbeide planmessig og koordinert med tverrfaglige kriminalitetsforebyggende innsatser. BTI er ett av mange verktøy i bruk av fagmiljøene som er involvert i SLT.

BTI har siden sommer 2019 vært tatt inn som et tiltak i Jasska/Trygg. Narvik kommune hadde på det tidspunkt ikke tilstrekkelig finansiering av det videre implementeringsarbeidet. For å forhindre at dette implementeringsarbeidet stanset, før hele den nye kommunen var involvert i BTI-arbeidet, har Jasska/Trygg finansiert videreføringen av dette implementeringsarbeidet ut 2019, med kr 300 000.-

Dette implementeringsarbeidet bør også fortsette i 2020, da det fortsatt er en del ugjort arbeid opp mot skolene i nye Narvik. Det arbeidet som er påbegynt og utført så langt sees som svært betydningsfullt i sammenheng med utviklingen av en overordnet tenkning, struktur og systematikk som ivaretar helhet og samordning i nye Narvik kommune.

10.4.3 Ung samfunnsbygger

Det ble i tidlig fase av vårt arbeid, åpent kommunisert til prosjektleder fra en rekke ulike personer at man savnet et godt barne- og ungdomsarbeid i kommunal regi, særlig i tilknytning til helgene, og flere pekte på at Ungdomsråd og annen kommunal innsats rundt ungdom var tatt bort for å spare penger.

Samtidig så vi tydelig at en god del ungdom rundt Tysfjorden er mottakere av en negativ arv fra foreldre, slekt og annet nært nettverk, der negative forestillinger om «de andre», de som bor på andre siden av fjorden, de som er

av annen kultur, har annet livssyn/religion tas opp som en del av gjeldende virkelighetsforståelse. I prosjektleders virke, på kryss og tvers rundt om i kommunens mange ulike miljøer, ble det svært tydelig at vi i Jasska/Trygg skulle prioritere et langsiktig

ungdomsarbeid med ressurs- og styrkefokus, i en ramme preget av lokalsamfunnsutviklings-tenkning, der vi dyrker inkludering og samskapning.

Med inspirasjon fra tenkning man også finner i konfliktreducerende og fredsskapende arbeid, ble det i april 2018 det derfor initiert et arbeid med å samle ungdom, på tvers av ulikheter i kultur, språk, livssyn og bosted, til frivillig samfunnsnyttig aktivitet, under navnet «Ung samfunnsbygger».

Vi ønsket å tilrettelegge for at ungdom kan møtes, på tvers av ulikheter, bli bedre kjent, lære av hverandre, og skape noe positivt sammen. Vi ønsket å tilrettelegge for at unge mennesker møtes og utvikler gjensidig respekt for hverandres egenart og kulturbakgrunn, tillit og vennskap. Ikke som et enkeltstående arrangement, men som en et langsiktig lærende prosessarbeid, der det som skjer med og mellom de som deltar, er vel så viktig som hva slags aktivitet de skaper.

Foto av noen av de som deltok i utviklingsarbeidet våren 2018. (Foto: T.E.Rønne)

Med tiltaket Ung samfunnsbygger utfordret vi ungdommene på å bli med å skape positiv aktivitet i sine lokalsamfunn, med utg pkt i det de selv er gode på, og det de selv føler vil vært positivt for lokalsamfunnet og artig for dem selv å holde på med.

Ungdommene er en ressurs i sitt lokalmiljø. Med Ung samfunnsbygger gis de tillit, muligheter og ansvar.

Tiltaket ble raskt tatt godt imot med nysgjerrighet og interesse hos de unge. Blant voksne var det betydelig mer skepsis. Flere har vært åpent svært negativ og skeptisk til at vi knytter bånd på tvers av fjorden.

I oppstarten ble prosessen ledet av prosjektleder, med støtte fra ildsjelene Roy-Arne Westermann og Freddy Iversen. Vi stilte med veiledning på utviklingsprosess og noe midler til aktivitet. Vi la opp til at ungdommene selv skal arbeide med å fremlegge gode ideer, utvikle disse, planlegge aktivitet, gjøre praktiske forberedelser, lage mat, være vertskap, gjennomføre aktiviteter og evaluere.

Etter hvert som aktiviteten økt ble Freddy Iversen ansatt i et midlertidig engasjement 50%-stilling som barne- og ungdomsarbeider/prosjektarbeider i Jasska/Trygg, for å jobbe tett sammen med ungdommene. Med dette utg pkt jobbet ungdommer fra Kjøpsvik og Drag fram sitt første arrangement,- «Aktivitetsdøgn for barn og ungdom» i Stetindhallen sommer 2018. NRK Nordland var tilstede på arrangementet: <https://tv.nrk.no/serie/distriktsnyheter-nordland/201807/DKNO99071718/avspiller>

Derfra har arbeidet fått stadig større oppslutning. Ung samfunnsbygger-deltakerne jobbet seg fram til en etablering av et månedlig fast arrangement «Åpen hall» i Stetindhallen, og etablering av kvelder med «Fritidssenter» på Drag. Alt driftet etter samme filosofi.

Pr høst 2019 er det 14 ungdommer fra Kjøpsvik og 9 fra Drag som utgjør den faste stammen av Ung samfunnsbygger-deltakere. Disse skaper tilbud og aktivitet for langt flere. På ungdomskveldene de arrangerer er det gjerne 50-70 ungdommer som møter opp,- hvorav omtrent halvparten er fra andre siden av fjorden.

Alt tyder på at den prosessen som denne arbeidsformen gir, virker gjenoppbyggende på skadevirkningene av gamle sår og krenkelser, bygger tillit og reduserer fordommer og konfliktnivået i regionen. Det betyr selvfølgelig ikke at det ikke kan forekomme uheldige og krenkende utsagn fra enkeltpersoner, som deltar i det som arrangeres. Men det at noen enkeltindivider sier stygge ting til andre, betyr ikke at tiltaket er mislykket, slik noen vil hevde. Tvert imot. Det er bare et argument for at vi skal fortsette med det som nå er påbegynt. Barna og ungdommenene har med seg hele seg og sin historie inn i møtet med de andre. Og det å delta i dette felleskapet over tid, vil med stor sannsynlighet virke dempende på slike negative utsagn preget av innlært avstand og fremmedfrykt.

Vi ser nå at et stort antall ungdommer krysser fjorden ved gratis reise med ferga, for å være sammen også utenfor den organiserte aktiviteten. Det er knyttet nye vennskapsbånd.

Det blir også lagt merke til i områdene utenfor Tysfjord at det pågår mye spennende ungdomsaktivitet i Kjøpsvik og på Drag. Dette er positivt omdømmebyggende og en anerkjennelse til ungdommen for godt utført arbeid.

Det har også vært kontakt mellom Ung samfunnsbygger v/ Freddy Iversen og prosjektleder, og andre lokale aktører,- som f.eks DSJ og den Læstadianske forsamlinga, for å se på muligheten av å gi hverandre gjensidig støtte i aktivitet man ønsker å gjennomføre.

Her ligger det fortsatt mye uforløst positivt potensial til langt mer samskapning.

Dette har vi gjort i Ung samfunnsbygger:

28.04.18	Oppstart: Idemyldringsmøte, Rådhuset, Kjøpsvik
17.- 18.07.18	Ungdommens aktivitetsdøgn, Stetindhallen, Kjøpsvik. Div aktiviteter, lek, spill og LAN-party.
13.09.18	Evalueringsmøte: Hva har vi lært av det vi har gjort så langt? Hva betyr dette for hva vi vil gjøre framover?
15.09.18	Idemyldring med sikte på oppstart av aktivitet på Drag, Arran
06.10.19	Planleggingsmøte, Drag samfunnshus
20.10.18	Planleggingsmøte, Rådhuset, Kjøpsvik
01.12.18	Planleggingsmøte, Kjøpsvik
25.01.19	Planleggingsmøte, Drag samfunnshus
16.02.19	Barne- og ungdomsarrangement på Drag, med mer enn 150 deltakere. Div lek og aktiviteter i Drag samfunnshus og i gymsal på Drag skole. Hoppeslott, Kahoot, Tegnekonkurranse, LAN-party (lørdag kl 1600 – søndag kl 0900)
11.09.19	Planlegging/forberedelser til Fritidssenter, Drag.
13.09.19	Fritidssenter, Drag samfunnshus/gymsal Drag skole
24.09.19	Planlegging/forberedelser til Åpen hall, Kjøpsvik
27.09.19	Åpen hall, Stetindhallen, Kjøpsvik
16.10.19	Planlegging/forberedelser til Fritidssenter, Drag
18.10.19	Fritidssenter, Drag samfunnshus/gymsal Drag skole
22.10.19	Planlegging/forberedelser til Åpen hall, Kjøpsvik
25.10.19	Åpen hall, Stetindhallen
06.11.19	Planlegging/forberedelser til Fritidssenter, Drag
08.11.19	Fritidssenter, Drag samfunnshus/gymsal Drag skole
19.11.19	Planlegging/forberedelser til Åpen hall
19.11.19	Planlegging/forberedelser til Fritidssenter, drag.
22.11.19	Åpen hall, Stetindhallen, Kjøpsvik
27.11.19	Planlegging/forberedelser, Kjøpsvik
06.12.19	Fritidssenter, Drag samfunnshus/gymsal Drag skole
05.12.19	Planlegging/forberedelser, Kjøpsvik
11.12.19	Planlegging/Forberedelser til Juleball
14.12.19	Juleball, Drag samfunnshus
20.12.19	Åpen hall, Stetindhallen, Kjøpsvik
28.12.19	RomjulsLAN (dataparty), Stetindhallen

10.4.4 Sementongan

Sommeren 2019 tok en del av ungdommene fra Ung samfunnsbygger, helt på eget initiativ, uavhengig av Jasska/Trygg, kontakt med arrangøren av festivalen «Sementblues» i Kjøpsvik, og sa de ville være med på dugnadsarbeidet ved å arrangere en ungdomskonsert. De tok for anledningen navnet «Sementongan» og jobbet, ved å hente støtte i flere aktører, fram et rusfritt arrangement 18. juli, med konsert åpen for alle fra 0 – 100 år. Ungdom fra Steigen, Hamarøy, Tysfjord, Ballangen og Narvik ble invitert og busstransport, betalt av Jasska/Trygg, satt opp for å bringe folk sammen om positiv aktivitet i Tysfjord. Nær 600 kjøpte billett til konserten.

«Sementongan» og deres initiativ og skaperkraft, er slik et godt eksempel på positive ringvirkninger av Ung samfunnsbygger-arbeidet. Her har vi fått ungdom med dugnadsånd og selvtillit på det å ta rollen som arrangører!

10.4.5 Ungdomsråd

I hht nye bestemmelser i Kommuneloven § 5-12 skal kommunen velge et ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom.

Kommunenens ungdomsråd bør gjøre seg godt kjent med tiltaket «Ung samfunnsbygger», da dette arbeidet, ved sin form og prosess, har en klar relevans for ungdomsrådet som medvirkningsorgan

10.4.6 Forskning på «Ung samfunnsbygger»

Vi er svært glade for at stipendiat Agnete Bersvendsen v/ inst. for barnevern og sosialt arbeid, UiT Norges arktiske universitet, med veileder Jan Erik Henriksen, dosent Sosialt arbeid fra UiT, har fattet faglig interesse for det ungdomsarbeidet vi har iverksatt.

UiT / NORGES ARKTISKE
UNIVERSITET

Agnete Bersvendsen, Foto: UiT

De ønsker å skal følge dette arbeidet, med forskning fokusert mot bl.a hvordan slik innrettet ungdomsarbeid virker som tiltak til å fremme inkludering, tillitsbygging og gjenoppretting.

10.4.7 «Åpen Hall» i Kjøpsvik

Tiltaket «Åpen hall» ble startet opp i Stetindhallen i Kjøpsvik første gang den 09.11.18. Bakgrunnen for tiltaket var mangelen på ungdomsaktiviteter på helgene i Kjøpsvik. Tysfjord kommune hadde lagt ned den kommunale ungdomsklubben. Foresatte prøvde deretter med en frivillig vaktordning for å ha den kommunale ungdomsklubben åpen på fredager. Dette fungerte en stund men etterhvert ble det vanskelig å finne frivillige til å stille opp. Klubben manglet også et innhold og økonomiske midler.

Jasska/Trygg, ved tiltaket Ung samfunnsbygger, bestemte seg derfor for å lage et jevnlig arrangement i Stetindhallen på fredagskvelder som inkluderte barn og unge mellom 5. og 10. klasse fra hele Tysfjord. «Åpen hall» ble navnet og ungdom fra Kjøpsvik har ansvaret for idé - planlegging - gjennomføring og evaluering av hvert enkelt arrangement. I løpet av tiltaksperioden ble det avholdt 10 arrangementer og i snitt har rundt 65 ungdommer møtt opp.

Planleggingen er frivillig og lærerik for den som deltar. Stetindhallen står til ungdommenes disposisjon på en fredag i måneden mellom 18:00 - 22:00. Tiltaket har blitt meget populært og en stor suksess. Etterhvert kom det fler og fler ungdommer fra Drag på besøk på «Åpen hall» og på det meste har det vært 75 ungdommer tilstede hvorav halvparten fra Drag. «Åpen hall» har vært med på å knytte ungdommene i Tysfjord mer sammen og arrangementet har skapt vennskap og samhold på tvers av bosted og kultur.

Aktivitetene på «Åpen hall» har i hovedsak vært dataspilling, matservering, gymsalaktiviteter, musikk og sosialt samvær. Innimellom har det vært ulike konkurranser i Kahoot, fotballaktiviteter og dataspill. Stetindhallen fungerer godt som samlingspunkt for fri utfoldelse og sosial omgang.

Jasska / Trygg er tilstede med en ansatt barne- og ungdomsarbeider og frivillige som bistår på disse kveldene. Barne- og ungdomsarbeideren er også med på planleggingsmøtene for å gi veiledning, hjelp og støtte, i den grad det er nødvendig.

Arrangementet har vist at det er et behov for en slik arena og at potensialet for videre utvikling er stort og fremtidsrettet i forhold til aktivt og inkluderende ungdomsarbeid.

Jasska /Trygg vil på det sterkeste anbefale Nye Narvik kommune å ta tak i dette tiltaket for en videreføring. Det bør tilsettes en barne- og ungdomsarbeider og tilføres økonomiske midler til drift og investeringer. I dette konseptet får man mye igjen for pengene!

Matlaging, felles bespisning, planlegging og rydding, lek og moro!

Vellykket Åpen hall-prosjekt i

■ Boblefootball, dataspill, Kahoot, FIFA-turnering, frie aktiviteter i hallen, god mat og trivelig samvær. «Åpen hall» i Stetindhallen i Kjøpsvik fredag 22. november viser at prosjektet som en del av Jasska/Trygg, har vært en suksess.

INGAR N. SKOGVOLD

STADIG flere ungdommer har tatt turen over fjorden både når det har vært arrangement på Drag og i Kjøpsvik, og mange nye vennskap er knyttet over fjorden.

Styrt av ungdommen selv. Fredagens «Åpen hall» var det siste i Jasska/Trygg prosjektet som er over ved årsskiftet. Her er det ungdommen selv som har hatt styringen. De har selv kommet med ideene, planlagt, gjennomført og evaluert samlingene. Barne- og ungdomsarbeider i Jasska/Trygg, Freddy Iversen, forteller at her er det bare å låse opp hallen, så styrer ungdommene det meste på en svært god måte.

Mat er viktig. Lokalavisa fikk en prat med noen av medlemmene i de tre ungdomsgruppene, Mat, LAN og Spillrom som hadde ansvar for fredagens samling i Stetindhallen. Og de var alle svært positive til prosjektet.

– Vi planlegger hva innholdet skal være, gjør innkjøp, ordner til

Trivelig treff. Julie Finvik fra Oppeid, Margrethe Labba og Einar Paulsen fra Drag og Nora Jakobsen fra Storfjord hadde tatt ferja til Kjøpsvik for å være med på «Åpen hall» i Stetindhallen. De synes alle dette er koselige og trivelige treff der de får møte andre ungdommer. Ungdommene har vært med flere ganger, og selv om de ikke deltar så mye i turneringer og spill, så har de det fint og får seg nye venner. Gratis mat setter de også stor pris på, og Einar spiller gjerne dataspill. Han har også vært med i arbeidsgrupper på Drag, og stiller gjerne opp dersom prosjektet fortsetter. Og alle håper det vil bli nye «Åpen hall» i årene fremover.

i hall og datarom, lager og server mat, arrangerer turneringer, passer på og rydder opp, forteller ungdommene. Denne kvelden sørget fem ungdommer for taco til ca. 70 unge deltakere fra Storfjord, Drag, Oppeid, Ballangen og Kjøpsvik. Og mat ser de alle på som svært viktig når de treffes og skal være sammen i mange timer. Taco har vært den mest brukte retten, men det har også vært servert spaghetti og kjøttdeig, pølse med brød, gryteretter, wrap og baguetter.

Gode erfaringer. Medlemmene i gruppene som står som arrangører varierer fra gang til

gang. Det gjør at det er ganske mange som har vært med i dette arbeidet og slik har mange fått gode erfaringer som de tar med seg videre i livet. Som en frukt av dette arbeidet kan nevnes at ungdommene i Kjøpsvik blant annet har arrangert aktiviteter for barn og unge under Norcemvekka i 2018 og ungdomskonsert under årets sementbluesfestival. De har også arrangert LAN både på Drag og i Kjøpsvik, og planlegger nå RomjulsLAN i Stetindhallen 28. desember.

Håper «Åpen hall» fortsetter. De kreative og flittige ungdommene forteller at det har vært flott å jobbe med disse arrangementene. Nå håper de at «Åpen hall» vil fortsette selv om Jasska/Trygg snart er over. At arrangementene har vært gratis tror de nok har vært en av årsakene til at så mange har blitt med, men de tror det vil gå bra selv om det av økonomiske årsaker skulle bli innført inngangspenger. «Åpen hall» har det vært en gang per

måned, og det håper ungdommen vil fortsette.

– Det er mye arbeid med arrangementet, forteller de, og en gang per måned er passelig. De er også fornøyd med aktivitetene under treffene – aktiviteter som varierer noe fra gang til gang.

Nye vennskap knyttes. Foruten trivelige kvelder sammen, forteller ungdommen at treffene har knyttet ungdom fra Kjøpsvik og Drag sammen. Her har vært mye godt fellesskap og man er blitt godt kjent med hverandre. Nye vennskap er knyttet og mange unge drar over fjorden for å være med på hverandres treff. Dette gode vennskapet over fjorden håper de vil fortsette selv om kommunen nå deles.

Spredning av prosjektet? En av de aktive ungdommene, Bjørn Andreas Gundersen, kan ellers fortelle at han sammen med tre jenter fra Drag, som de eneste ungdommene, deltok på et seminar om overgrep på Fauske. Der

fortalte de om «Åpen hall»-prosjektet til gode tilbakemeldinger fra de voksne deltakerne både for at de stilte opp og angående selve prosjektet

Barne- og ungdomsarbeid må prioriteres. Barne- og ungdomsarbeider Freddy Iversen er svært fornøyd med den positive utviklingen man har hatt når det gjelder ungdommene i kommunen. Arbeidet som har vært gjort i regi av Jasska/Trygg har skapt mye vennskap mellom ungdommene i kommunen, og mange møtes ofte i fritiden. Jobbingen har ført til en stor bedring i forholdet mellom ungdommene fra begge siden av fjorden. – Nå er det viktig at dette arbeidet fortsetter og at både Narvik og Hamarøy kommune skjønner betydningen av det man har fått til, og at man vil prioritere slikt arbeid blant ungdommen, forteller Iversen. Men her trengs det både penger og personell. En barne- og ungdomsarbeider vil være en viktig ressurs når man forhåpentligvis skal videreføre arbeidet i Nye Hamarøy og i Nye Narvik kommune.

Ungdom som blomstrer og liker å organisere. Iversen, som i tillegg til jobben i Jasska/Trygg har halv stilling i Stetindhallen, er for øvrig skuffet over interessen fra dagens politikere, men håper de nye politikerne vil se verdien av dette arbeidet.

– Her har vi hatt en fantastisk positiv utvikling, og jeg ser ungdommer som blomstrer og liker å organisere. I prosjektet har de fått sluppet til og bestemt det meste av det som har foregått. Slik har de lært mye om hvordan det er i den voksne verden. Erfaringer, som frukt av Jasska/Trygg, er nok årsaken til de vellykkede ungdomsarrangementene både under Norcemvekka og Sementbluesen. Iversen viser også til at foreldrene har opplevd det som trygt å sende sine håpefulle til «Åpen hall» arrangementene.

Kveldens matgruppe. Ronja Lindland Storfjord, Edel Mathilde Saghaugen Ilsegg, Bjørn Andreas Gundersen, August Aspheim og Liv Johanna Gundersen, klare for å servere taco til fredagens deltakere i «Åpen hall» i Stetindhallen. Med på bildet er også Freddy Iversen som har hatt mye av ansvaret for dette svært positive prosjektet i Jasska/Trygg.

Kahoot er en av de populære aktivitetene ungdommene møter når det arrangeres «Åpen hall».

10.4.8 Drag fritidssenter

Jasska/Trygg prøvde høsten 2018 og ta initiativ til felles innsats med ulike aktører på Drag for oppstart av et ungdomstiltak på Drag. Interessen var da laber, og vår barne- og ungdomsarbeider møtte til dels motvilje rundt omkring i bygda. Vi ble fortalt i miljøet at dette skulle de gjøre selv. Vi har også fått troverdig info om at det er voksne som har mobilisert organisert motstand, og bevisst nekter sine barn å delta i aktivitet som arrangeres av Ung samfunnsbygger og Jasska/Trygg, fordi man ikke vil at noen utenfra skal lykkes med å skape aktivitet i deres nærmiljø.

Vi avventet da litt for å se hva som ble skapt av aktivitet. Etter noe tid så vi at det ikke var noen lokale krefter som lyktes med å etablere et slikt tiltak.

Jasska/Trygg bestemte seg derfor for å igangsette på eget initiativ og tiltaket fikk det foreløpige navnet «Drag fritidssenter». Planlagt oppstart ble den den 13. september på Drag samfunnshus og Drag skole. Vi fikk da praktisk bistand under arrangementet av en frivillig voksen som var der sammen med vår barne- og ungdomsarbeider. Den 13. september ble første arrangement avholdt. Det kom rundt 50 ungdommer hvorav 10 stk. var fra Kjøpsvik. Noen av ungdommene fra Kjøpsvik ble med for å lære ungdommen på Drag til å koble og drifte data / LAN systemene, som er lagt opp i samfunnshuset, ved midler fra prosjektet.

Drag Fritidssenter arrangeres etter samme mal som «Åpen hall» i Kjøpsvik. Det vil si at ungdommene selv tar ansvar i form av en **idé, planlegger den, gjennomfører den** og **evaluerer** arrangementene i ettertid. Drag fritidssenter er en aktivitet innunder tiltaket Ung samfunnsbygger.

Vi fikk en litt tyngre start enn forventet på Drag. På første planleggingsmøte hadde vi kun 4 interesserte ungdommer. Det var ikke nok og vi forsøkte å sende ut ny informasjon til ungdommene. Der poengterte vi viktigheten av å stille opp hvis man ønsket at noe skulle skje. I det påfølgende møtet kom det 14 ungdommer og arrangementskomité var en realitet. Ungdommene gjorde en flott innsats og vi ser at denne arbeidsformen skaper engasjement og entusiasme. Vi observerer også at enkelte ungdommer har vært med i «ung samfunnsbygger» og begynner å få rutine i denne typen arbeid.

Vi innser at arbeidsformen, for noen, er uvant og krevende og det går litt tid før man skjønner konseptet, og mulighetene som ligger i de rammene vi tilrettelegger. Men når alt er på plass er ungdommene flinke, kreative og viser at de synes dette er gøy.

Vi håper tiltaket rekker å etablere seg godt hos tilstrekkelig mange som kan bære dette videre og at nye Hamarøy kommune ser verdien i arbeidet og viderefører dette etter 01.01.2020.

Vi anbefaler at tiltaket med tiden gis et norsk/samisk navn, og at det fremkommer at det er et fritidssenter eller liknende, og ikke en tradisjonell ungdomsklubb. Vi føler fritidssenter begrepet er mer positivt, gir muligheten til å drive vidt innenfor aktiviteter og har større slagkraft ovenfor sponsorer og andre samarbeidspartnere. Vi vil unngå å skape en innholdsløs klubb som mest er varmestue. Vi skal heller ikke glemme hvorfor «Ung samfunnsbygger» ble startet. Prosessen er like viktig som resultatet i form av arrangement.

Matgruppa jobber på den første kvelden (Foto: F. Iversen)

Aktivitet på Drag samfunnshus den første kvelden. (Foto: F. Iversen)

Tilbakemelding fra ungdommene:

Lørdag 14.12.19 ble det arrangert Juleball på Drag, arrangert av Ung samfunnsbygger-ungdommer, der det deltok 50 ungdommer fra ungdomstrinnet. Dette var det siste arrangementet på Drag i regi prosjekt Jasska/Trygg.

En gruppe med ungdommer hold da tale for vår barne- og ungdomsarbeider og takket for det de har fått være med på:

«Tusen takk for at du alltid er her for oss og stiller opp for oss! Vi har lært masse av deg. Det er synd at dette er det siste arrangementet vi har med deg. Vi er kjempeglad i deg!»

«Du er supersnill som har vært med oss gjennom ALT!. Vi har blitt veldig glad i deg! Du er superkul og morsom!»

«Takk for at du har gjort slik at vi har fått ungdomsklubb, eller fritidssenter, som du kaller det..

«Veldig takknemlig for at du gidder å holde ut med oss, og vær med oss, og alt... Glad i deg!»

10.4.9 Fotballsamling med fokus på klubb utvikling og forebygging

Jasska / Trygg, ved barne- og ungdomsarbeider, inviterte fotballklubbene Drag FK, Steigen Sportsklubb, Hamarøy IL, Kjøpsnes IL og Ballangen FK til et felles seminar 5. med fokus på følgende:

- **Forebyggende arbeid i forhold til seksuelle overgrep.** Har klubbene slikt arbeid? Og eventuelt hvordan kan det bygges opp et internsystem?
- **Samarbeid.** Alle klubbene opplever frafall i barn & ungdomsfotballen og befolkningstallet går nedover. Tanken var å sette seg ned sammen og se på mulige samarbeidsløsninger for å ivareta de ungene som er interesserte og ønsker å trene fotball i lokalmiljøene.

Foruten å invitere klubbens trenere og ledere til samlingen, ville vi samtidig tilrettelegge for at Tromsø IL fikk komme med sitt fotballakademi for barn & unge mellom 12-16 år. Her var tanken å samle ungene fra de ulike klubbene til felles trening, motivasjon og sosialt samkvem for å bli kjent, samtidig som de voksne jobbet med klubb utvikling og forebygging.

Alle klubbene var til å begynne med positive til samlingen. Dessverre opplevde vi at de fleste klubben trakk seg underveis i planleggingen. Til slutt sto vi tilbake med Drag IL og Kjøpsnes IL.

Samlingen med fokus på samarbeid og forebygging ble derfor avlyst mens fotballakademiet ble gjennomført på Drag med 20 ivrige fotballspillere fra Drag og 4 spillere fra Kjøpsvik. Dagen ble avsluttet med vafler og frukt og et motiverende innlegg om trening, søvn, skolearbeid og kosthold fra TIL's Morten Pedersen. Det ble en meget givende dag for spillere og trenere.

Lokale spillere fra Drag IL og Kjøpsnes IL, sammen med instruktør Morten Pedersen, Tromsø IL

10.4.10 Økt bruk av gjenopprettende prosess

Gjenopprettende prosess tilbys av Konfliktrådene, og er tilrettelagte og godt forberedte møter mellom mennesker som har en konflikt, eller mellom parter i en sak der den ene har krenket den andre. Gjenopprettende prosess gjør de involverte partene til hovedpersoner i møtet, der den utsatte bl.a kan få sagt hvordan krenkelsen har påvirket/skadet, hvordan man tenker om den andre og hva man har av behov. Og motsatt har den andre bl.a mulighet til å vise at man er mer enn en krenker, ta ansvar, tilby en form for oppretting/gjenytelse om mulig, inngå en avtale om hva som er forventet av ønskelig adferd for tiden som kommer.

Dette er ikke en mekling der man skal bli enig eller inngå kompromisser. Og det er ikke nødvendig å tilgi en krenkelse heller. Det er møter som plasserer ansvaret der det skal være, som gir økt forståelse for den andre, og sikrer økt trygghet for veien videre.

Vi har i løpet av prosjektperioden tatt initiativ til å sette fokus på behovet for økt bruk av gjenopprettende prosess som et systematisk brukt verktøy ved tilbakeføring etter soning. Det samme gjelder også ved henleggelse av straffesaker, der partene slippes tilbake med en uavklart status og uklar situasjonsforståelse, som medfører mobilisering i partenes familie og slekt for å verne eget omdømme, med konflikteskalering i nærmiljøet til følge.

Dette berører Politi/påtalemyndighet, Kriminalomsorgen, Konfliktrådet, Fylkesmannen og kommunene, og kan ikke alene løses lokalt i Tysfjord. Dette bør derfor vurderes gjort til et nasjonalt utviklingsprosjekt.

Samtidig er det lokalet interessant å prøve ut gjenopprettende prosess i mye større omfang, sett både opp mot utfordringer knyttet til «små tette samfunn», men også knyttet til at deler av dette er her er innen en kontekst med samisk kultur og tradisjon og innen den praksis man har i Den læstadianske forsamlingen.

Vi har på regionalt nivå hatt noen runder med dialog og møter rundt dette. Men aktørene virker ikke å ha kapasitet til å medvirke aktivt til å jobbe mer aktivt og systematisk med dette pr nå.

**Prosjekt
Jasska/Trygg**

Luohtádus Tillit Rabásvuotta Åpenhet

Innledende drøftingsmøte for å undersøke muligheter for å initiere et større nasjonalt utviklingsarbeid vedr tema:

Hvordan jobbe bedre med gjenopprettende prosesser, som aktivt verktøy/metodikk i forberedelse til tilbakeføring etter soning og ved henlagte straffesaker?

- **Behov for å iverksette et nasjonalt utviklingsarbeid?**

Det ligger til prosjekt Jasska/Trygg, og det endrings- og utviklingsarbeidet vi driver på lokalsamfunnsnivå i regionen rundt Tysfjord, å bl.a ha oppmerksomhet på hvordan vi følger opp personer som er involvert i straffesaker som omhandler omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep.

Dette berører både de som har vært involvert i en etterforskning og opplever at sakene av ulike årsaker blir henlagt, og det omfatter de som er involverte i saker som pådømmes, og hvor gjerningspersonen etter en tid skal tilbakeføres til sitt lokalsamfunn.

Problematikken er også aktuell over hele landet forøvrig, og de utviklingstrinn som må gjøres omfatter nasjonale aktører og deres eksisterende lovverk og retningslinjer.

Det er derfor interessant å undersøke muligheten av å innta det nasjonale perspektivet og se på mulighetene av å gjøre noe stort og offensivt sammen.

Konfliktråd, Kriminalomsorg, Politi og Fylkesmannen som representant for kommunene, inviteres derfor til dette innledende sam arb møte, med mål om å:

- se om vi kan nærme oss en felles forståelse for behov for utviklingsarbeid
- vurdere begrensinger og muligheter, vedr det å starte på et større arbeid med å gjøre gjenopprettende prosesser til et reelt aktivt brukt verktøy/metodikk i flest mulig saker
- kanskje formulere en felles anbefaling til utviklingstiltak, som kan sendes Justis- og beredskapsdepartementet og Kommunal og moderniseringsdepartementet

Fredag 11. januar 2019 kl 0900 – 1130 hos Fylkesmannen i Nordland, Moloveien, Bodø
Påmelding/tilbakemelding på e-post: torerik.ronne@tysfjord.kommune.no

Gjør oppmerksom på at Prosjekt Jasska/Trygg arrangerer heldags koordineringsmøte med en stor gruppe eksterne bidragsyttere torsdag 10. januar i Bodø. Se egen invitasjon som er sendt ut vedr dette. Dette er to møtedager som gjerne kan la seg kombinere. Sees i Bodø!

Mvh
Tor Erik Rønne, prosjektleder Jasska/Trygg

Til tross for at vi ikke lyktes med å samle aktører i landsdelen om felles løft av fokus på de mulighetene som ligger i økt bruk av gjenopprettende prosess, er dette presentert direkte av prosjektleder i møte med Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og Politidirektoratet 27.11.19.

Det er i den anledning fremmet et forslag til lovendring:

Se eget kapittel om Lovforslag.

10.4.11 Ivaretagelse av lulesamisktalende barn i strafferettsprosesser

Lulesamer er en liten minoritet i Norge. I Tysfjord/Hamarøy, som er kjerneområdet for lulesamisk språk, kultur og samfunnsliv, er det ulike anslag på at det er i størrelsesorden 600-900 lulesamer. Blant disse er det et lavere antall som aktivt bruker lulesamisk som sitt foretrukne språk, privat, på skole og i jobbsammenheng der det er mulig. I disse familiene er det barn som snakker lulesamisk hjemme, de går i lulesamisktalende barnehage, i lulesamisktalende skoleklasser og bruker lulesamisk i sosialt liv med slekt og venner.

Selv dette er et lavt antall barn, har de like fullt sine rettigheter på å bli ivaretatt på et vis som er likeverdig det andre norske barn får, om de skulle bli utsatt for vold eller seksuelle overgrep.

På disse barnas vegne reiser deres familier, slekt og nærmiljø derfor et berettiget spørsmål.

Hvordan er politiet, Statens Barnehus, rettsapparatet og de tilknyttede aktuelle hjelpetjenestene, rustet til å møte disse barna med språkkompetanse og kulturforståelse, slik at de får et likeverdig tilbud?

Hvordan ivareta lulesamisktalende barn i strafferettsprosesser?

- Utfordringer knyttet til at de fleste aktører i strafferettskjeden har mangelfull kunnskap om samiske språk og samisk kultur
- Antall lulesamisktalende barn er få og det er få straffesaker. Utfordrende å bygge kunnskap og erfaring i et bredt justissystem.

Hele vårt strafferettsapparat er basert på bruk av norsk, og tolk der det er annet språk som må benyttes. Dette vil, i noen sammenhenger, ikke være godt nok, i møte med lulesamer, som har rettigheter som urfolk, og som bosatt i en lulesamisk språkforvaltningskommune.

Det å bygge opp og opprettholde en standard der de fleste aktører i strafferettsapparatet skal ha tilstrekkelig med lulesamisk språk og kulturforståelse vil være en utopisk målsetting. Det er urealistisk.

Likeverdig ivaretagelse må her derfor søkes gjennom å se på mulighetene av bruk av mer spesialiserte tjenester/funksjoner/ansatte i domstolene, politi, påtalemyndighet, Statens barnehus, advokater og aktuelle helse- og omsorgstjenester.

Økt fokus på rekruttering av lulesamer til denne type stillinger kan være en tilnærming, selv om det åpenbart er fare for stort frafall av aktuelle kandidater, fra de påbegynner en utdanning til de faktisk bosetter seg og tar arbeid i denne regionen, for å jobbe med denne type saker.

Mer bruk av spesialiserte spor gjennom politiet, påtalemyndigheten og domstolene kan være en annen og mer effektiv tilnærming. For å få til dette må vi da se bort fra grenser for kommuner, politidistrikt, domstoler, og heller føre sakene dit hvor det eksisterer best tilgjengelig kompetanse.

Et enkelt, og raskt grep for å sikre noe bedre ivaretagelse, kan trolig være å forsterke Statens barnehus i Bodø, med en rådgiverstilling med en ansatt som besitter relevant helse- og omsorgsfaglig/barnefaglig kompetanse, som der kan benyttes i alle saker, kombinert med sterk kunnskap på lulesamisk språk og kultur, til særlig støtte i de få sakene som evt måtte involvere lulesamisktalende barn. Prosjektleder har foreslått at dette vurderes som en straksløsning, i møte 27.11.19 med Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal og moderniseringsdepartementet og Politidirektoratet.

10.4.12 Samarbeid med Drag IL

Prosjekt Jasska/Trygg har gjennom ildsjelsamlinger og annen kontakt med personer tilknyttet lag og foreninger, invitert til nærmere samarbeid, de ulike klubbene/lagene/foreningene i mellom, og med prosjektet.

Vi støtter gjerne lag og foreninger som stiller som gode ambassadører for vårt utviklingsarbeid.

 DRAG IL

Det var derfor svært gledelig at Drag IL høsten 2019 ønsket å inngå en samarbeidsavtale med Jasska/trygg, som gjør klubben til en aktiv ambassadør for det arbeidet vi har igangsatt med Jasska/Trygg. Drag IL vil slike vise sitt samfunnsansvar og ta aktivt ansvar for å bidra mot

alvorlige krenkelser ved å gjøre idrettslaget til en enda sterkere og tryggere aktør i lokalsamfunnet.

Jasska/Trygg bidrar med kompetansepåfyll og økonomisk støtte. Drag IL tar ansvar for å være en klubb med god avdekkings- og handlingskompetanse, gode interne rutiner, og åpent tydelig budskap om at de vil jobbe mot omsorgssvikt, vold og overgrep.

At idrettslaget slik stiller seg i front og er villig til å holde den pågående utviklingsarbeidet levende, gjennom overgangsfasen med nye kommuner, og inn i framtida, er svært prisverdig!

Avtalen er lagt inn som vedlegg i denne rapporten.

10.4.13 Samarbeid med trossamfunn

Lokale trossamfunn er, med vår lokalsamfunnsutviklingstilnærming, å anse som betydelige ressurser i lokalsamfunnet, til støtte og glede for svært mange, i alle ulike faser av livet. De er også viktige arenaer for å drive endrings- og utviklingsarbeid, da de ikke bare har makt og påvirkningskraft overfor aktører og omgivelser utenfor seg selv, men innad overfor egen menighet har en svært tung sosialiserende kraft.

Samarbeid med lokale trossamfunn

Den læstadianske forsamling

- Dialog med predikantene i den læstadianske forsamling
- Predikanter deltar som foredragsholdere på våre kurs i samisk kulturforståelse

DEN NORSKE KIRKE
Tysfjord kirkelige fellesråd

- Dialog og samarbeid med Tysfjord kirke, og prest i lulesamisk område: Rolf Steffensen, om ulike arrangementer.

Den læstadianske forsamlingen har en svært sentral plass i Tysfjord. Dette er å anse som en form for folkekirke, der den favner om både nordmenn og samer, i et relativt vidt spekter av hva den enkelte legger til grunn av personlig forpliktelse til utøvelse av sin tro. Her finner man de svært konservative og sterkt troende, men også de som søker til forsamlingen pga den sosiale tilhørigheten og felleskapet forsamlinga gir.

Den læstadianske forsamling er en vekkesbevegelse med utgangspunkt i den svenske presten Lars Levi Læstadius (1800-1861), og hans virke på 1800-tallet i den svenske Lappland og omegn.

Læstadius var både botaniker og prest, og hadde en orientering mot å jobbet med sosiale vansker i samfunnet. Mye tyder på at han også var en mann med gode kommunikasjonsferdigheter og kultursensitiv teft. Han talte om kristendom på en måte som traff den tids samer.

Forsamlingen har derfra ekspandert, bl.a gjennom utsending av predikanter, der det har blitt etablert ulike forsamlinger rundt om i Norge og USA, med bånd til moderforsamlingen i Sverige.

I et historisk perspektiv er det flere som har pekt på at den læstadianske forsamlingen trolig har hatt en meget viktig funksjon i å sikre samene et rom for å ivareta sin kultur og sitt språk, også under den mest aktive perioden med fornorskningsspolitikk, og at forsamlingen slik har medvirket sterkt til at lulesamisk språk og kultur har overlevd.

Forsamlinga står slik svært sterkt hos en del av befolkningen i Tysfjord.

Samlingene de holder består gjerne av: Salmesang, bønn, opplesning av en av Læstadius sine nedskrevne predikener, en av predikantene taler fritt ut fra en bibeltekst, rørelse, salmesang, bønn, felles måltid og sosialt samvær.

Synd, tilgivelse, rett anger for syndere og nestekjærlighet er sentralt fokus. (Kilde: Den læstadianske forsamlings nettside)

Den læstadianske forsamling driver eget ungdomsarbeid gjennom sin «hverdagsskole». Her har kropp, grenser, vold og overgrep blitt satt på dagsorden i langt større grad etter avdekkingen av Tysfjordsakene. Vold og seksuelle overgrep er også blant de tema predikantene av og til er innom i sine predikener.

Predikanter deltar også på våre kurs i samisk kulturforståelse, der de byr på informasjon om liv og lære innen forsamlinga. Forsamlinga viser slik at også de tar del i samfunnsansvaret for å jobbe mot vold og overgrep. Å vedkjenne seg at det er ekstra risikofaktorer knyttet til de rammer, den struktur, maktutøvelse og kjønnsroller som preger forsamlinga, med sitt svært aktive indre liv, er det derimot få som åpent gjør.

Den ordinære Norske kirke, v/ prest i lulesamisk område Rolf Steffensen, er en samarbeidsaktør vi har gjort flere felles arrangementer med,- bl.a «Messe for verdighet». Kirka var tidlig, etter avdekkingen av «Tysfjordsakene», svært aktive for å jobbe mot vold og overgrep, og har opprettholdt en interesse og et særlig engasjement for de utsatte og andre sterkt berørte.

10.4.14 Kommunikasjon på nett

Informasjon om prosjektet er forsøkt delt i flere ulike kanaler. Foruten at Fylkesmannen har lagt ut litt på sin nettside, har også Tysfjord kommunes nettside blitt brukt i tidlig fase av prosjektet.

Etter hvert som delingsprosessen av kommunen, og arbeidet med etablering av de to nye kommunene skred frem ble kommunale nettsider en stadig mindre hensiktsmessig kanal å nå ut med informasjon. I en periode har vi her hatt nettstedene til Hamarøy kommune, Tysfjord kommune, Ballangen kommune og Narvik kommune, samt til prosjektorganisasjonen nye hamarøy og prosjektorganisasjonen nye Narvik å forholde oss til. I tillegg har vi kommunale info-skjermer som er montert opp på ulike sentrale pkt hos butikker og offentlige tjenester.

Dvs at det samme innholdet skal publiseres på 6 ulike nettsider + flere infoskjermer. Dette er relativt mye arbeid med begrenset effekt.

Vi vet også at kommunale nettsider er langt mindre effektive til å nå mange, enn Facebook. Målinger gjort av prosjektorganisasjonen nye Hamarøy har vist at de fleste som går inn på kommunal nettside, kommer dit via link/omtale som er lagt ut på Facebook.

Vi har derfor prioritert å bygge opp en levende side på Facebook, hvor vi har delt mye info om våre aktiviteter og samarbeidspartnere. https://www.facebook.com/Prosjekt-JasskaTrygg-1988016154553863/?modal=admin_todo_tour

Tatt i betraktning at dette arbeidet har sitt ankerfeste i en region med få innbyggere, og vi arbeider med vonde tema som mange ikke vil forholde seg til, og utfordrende endrings- og utviklingsarbeid som mange ikke frivillig oppsøker, har vi etter hvert fått en fast gruppe med ca 1000 følgere , og ellers nådd ca 32 000 personer.

Vår logo er nå relativt godt innarbeidet som en merkevare.

Ett eksempel på noe av innholdet på vår nettside er en serie av filmer om tillit og trygghet.

For å fremme fokus på kjerneverdierne tillit og åpenhet, og samtidig synliggjøre et større mangfold av aktører som er deltakende i vårt arbeid, utover de kjente fjesene som tidligere har vært mye profilert her lokalt, ble det besluttet lage en serie med filmer, som ble publisert som en serie enkeltstående filmsnutter, lagt ut over en tidsperiode høst 2019.

For å få gjort dette har vi kjøpt tjenester hos prosjektorganisasjonen nye Hamarøy hvor kommunikasjonsrådgiverne Tore Løding og Svetlana Gracheva har stått for produksjon og distribusjon.

Den oppmerksomme seer vil legge merke til at det ikke er noen filmer med noen som presenterer seg som same, snakker samisk på opptaket eller fremstår åpent som læstadianere her. Flere er spurt om å bidra, men ønsket ikke å delta i filmopptak.

Innen deadline for produksjonen fikk vi dessverre ikke dette på plass.

The screenshot displays a webpage titled "En serie med korte filmer om tillit og trygghet". The page features a grid of video thumbnails, each with a title, a brief description, and view statistics. The thumbnails are arranged in two rows. The first row contains four thumbnails, and the second row contains three. Each thumbnail includes a small video player with a play button and a duration indicator. The titles and descriptions are in Norwegian. The view statistics are also in Norwegian. The page is framed by a black border.

Person	Thumbnail Description	View Count	Date
Erlend Elias	Et viktig budskap fra en som vet hva han snakker om! Erlend...	1,3 k visninger	26. september
Fylkesmann Tom Cato Karlsen	Tom Cato Karlsen om trygghet og tillit	912 visninger	26. september
Helsesykepleier Nina Finn	Nina Finn om trygghet og tillit	1,6 k visninger	30. september
Kulturskolerektor Johannes Fauchald	Johannes Fauchald - kulturskolerektor (Hamarøy) - ...	1,4 k visninger	2. oktober
Lærer Roy-Arne Westermann	Roy-Arne Westermann - lærer (Kjøpsvik) - om trygghet og tillit	1,3 k visninger	7. oktober
Prest lulesamisk område Rolf Steffensen	Hva kan voksne gjøre for at barn og unge skal føle seg trygge?	1,2 k visninger	9. oktober
Politikontakt Vidar Eng	Hva kan vi gjøre for at alle i lokalsamfunn skal føle seg...	4,2 k visninger	14. oktober

10.5 Delprosjekt 5 Tillitsbygging

Innledning

Árran søkte midler for å delta i hovedprosjektet jfr. Fylkesmannen i Nordlands skisse til tiltak av 23. juni 2017. Árran skulle lede- og iverksette tiltak i delprosjekt 5, «tillitsbygging». I tillegg ble Árran bedt om å sitte i styringsgruppa og delta i arbeidsgruppe 3, samt gi innspill til øvrige arbeidsgrupper. Árran deltok i styringsgruppa med seniorrådgiver Anne Kalstad Mikkelsen (byttet navn i november 2019 til Anne Kristin Gurák) og direktør Lars Magne Andreassen, samt rådgiver Mathias Mikkelsen som medlem av arbeidsgruppe 3. Prosjektleder Kristin Green Johnsen tiltrådte 1. august 2018. Direktør var prosjektleder frem til denne tid. Prosjektet var for øvrig forankret i Árran ved at øvrige ansatte ved f.eks. museet og i fellesadministrasjonen deltok i arbeidet om metodikk, iverksetting av tiltak, kompetanseheving m.m. Delprosjektet har vært gjennomført i nært samarbeid med prosjektleder for hovedprosjektet og de øvrige delprosjektene. Det har også vært et nært og godt samarbeid i styringsgruppa.

Árran søkte via Tysfjord kommune, og fikk innvilget kr. 2 400 000 fra Kommunaldepartementet for prosjektperioden des. 2017 – des. 2019. Regnskapet viser at Árran totalt (2018-2019) har hatt inntekter på kr. 2 708 500, hatt kostnader kr. 3 084 055 og et underskudd på kr. 343 701. For 2019 viser regnskapet at Árran har hatt inntekter på kr. 1 441 354, kostnader på kr. 1 706 173 og et underskudd på kr. 264 819. Árran har tidligere søkt om videreføring av kapasiteten til å holde kurs i samisk kulturforståelse m.m. for 2020.

Hovedmålene med prosjektet var å sikre et trygt oppvekstmiljø, gjennom å styrke det gjensidige tillitsforholdet mellom den samiske befolkningen og offentlige myndigheter, for å forbedre virkningen av offentlige tiltak og de øvrige tiltakene i hovedprosjektet. Tiltakene skulle ha den hensikt å bidra til at tillit og verdighet også skulle styrkes internt i det samiske samfunnet.

Árran har i all hovedsak gjennomført de foreslåtte tiltak som ble satt ved prosjektets start. Gjennom de ulike tiltakene, så har vi høstet erfaringer som også har overføringsverdi til andre områder, spesifikt samiske bosettingsområder.

Vi viser også til Statusrapport pr. desember 2018, og skriftlige og muntlige orienteringer gitt til Kommunal- og moderniseringsdepartementet i forbindelse med møter med styringsgruppa for prosjekt Jasska. Sluttrapporten er ikke uttømmende hva angår tiltak. I underveisrapportene har vi vært mer detaljerte. Det er alt for mange tiltak, møter, foredrag, kurs, intervjuer med media, mediaomtaler, seminarer m.m. som har vært gjennomført, til at vi kan ta med alt.

Foreslåtte tiltak.

I søknaden vår av 10. november 2017 beskrev vi forslag til tiltak slik;

Árran foreslår at delprosjekt 5 Tillitsbygging gjennomføres over en toårsperiode, fra og med 4. kvartal 2017 til og med 4. kvartal 2019. Delprosjektet ledes av en intern prosjektleder som faglig rapporterer til en referansegruppe og administrativt til Árrans direktør som prosjekteier.

Árran står ansvarlig overfor bevilgende myndigheter for at tiltak gjennomføres i henhold til plan og budsjett, er innfor regelverk for offentlig virksomhet, at regnskap føres og revideres og at rapporter produseres og oversendes til rett tid. Det foreslås at det utarbeides en midtveisrapport i slutten av 2018 og en hovedrapport etter prosjektperiodens utløp i 2019.

Opgavene og aktivitetene i delprosjektet kan sammenfattes i følgende punkter:

1. Overføring av kulturkompetanse
2. Videreføre og utvikle Árran som arena og møtested.
3. Bistand samiske organisasjoner, iverksette andre tiltak.

1. Overføring av kulturkompetanse

I hele prosjektperioden skal Árran samarbeide med øvrige aktører i prosjektet for å tilby opplæring i samisk kulturkunnskap og kulturforståelse, og poengtere viktigheten av samisk språk. Árran skal være en samisk ressurs i Tysfjordprosjektet gjennom å:

- Delta i styringsgruppa med to personer.
- Lede delprosjekt 5 Tillitsbygging.
- Delta i arbeidsgruppe 3.
- Gi innspill til øvrige arbeidsgrupper.
- Samarbeide med prosjektleder for hovedprosjektet.
- Fortsatt være talspersoner for bygda/det samiske samfunnet - fortsatt være mediekontakt.
- Samarbeide med SANKS om spesifikke tiltak.
- Samarbeide med kommunene Tysfjord/Narvik og Hamarøy om samisk tillitsbygging og gi innspill til relevant samisk innhold i arbeidet i Fellesnemndene.
- Gjennomføre kurs i samisk kulturforståelse til offentlige myndigheter m.fl. etter nærmere avtale.

2. Videreføre og utvikle Árran som arena og møtested

Árran skal fortsatt være en arena og møtested for overgrepsutsatte, lokalbefolkningen og andre grupper ved behov. Tiltak vi ønsker å fokusere på er bl.a.:

- Dokumentasjon av arbeidet som er gjort og gjøres ved Árran.

- Evaluering og videreutvikling av metodikken. Oppsøke de som har bidratt med personlige fortellinger på Árran. Hvordan var deres opplevelse? Hva kan gjøres bedre? Hvilken betydning har det å dele sin personlige fortelling på Árran hatt i deres liv? Hva trenger de nå?
 - Seminar om å bruke personlige fortellinger som metode. Kunnskapsinnhenting fra andre institusjoner.
 - Árran ønsker også å ta et samisk nasjonalt ansvar. Vår erfaring i arbeidet med metodiske og etiske utfordringer ved å ta imot vanskelige historier, ønsker vi å dele med andre samiske institusjoner og museer. Vi ønsker et samisk BRUDD-prosjekt, jfr. det tidligere nasjonale BRUDD-nettverket til ABM-utvikling/Norsk kulturråd. Dette vil være et viktig og påkrevet arbeid som et ledd i det nylige stortingsvedtaket om å se på konsekvensene av fornorskningen.
 - Fokuserer på kjønnsroller også om samiske menn og kjønnsroller. Árran samarbeidet i 2012 med Reform – Ressurssenter for menn og KUN- senter for kunnskaps og likestilling om en samisk mannskonferanse. Det ble der foreslått en rekke tiltak som i liten grad er fulgt opp.
 - Opphoping av vold og overgrep i samfunnet vitner at kvinner og barn har lav status. Hva kan gjøres for å høyne deres status? Hvordan løfte kvinnestemmen? Hvordan ansvarliggjøre kvinner?
 - Fokuserer på alkohol- og rusrelaterte problemstillinger, særlig blant menn. Tilby en arena for kunnskapsoverføring og hjelp til selvhjelp.
3. Bistand samiske organisasjoner- iverksette andre tiltak

Árran vil bistå samiske organisasjoner med punkttiltak for å øke kunnskapen om overgrep. Her ønsker vi å bidra til at det:

- Arrangeres en stolthetskonsert med mange ulike artister på nyåret 2018. Kostnader til gjennomføring søkes særskilt finansiert.
- Bistå den samiske ungdomsorganisasjonen DSJ, f.eks. med å være en støtte til å gjennomføre og arrangere seminar for ungdom om seksualitet, grensesetting e.l.

Gjennomføring

I delprosjektet tok vi utgangspunkt i spørsmålet: hva er tillit? Tillitsbygging er en livslang og pågående prosess, som forhandles om sosialt. Tillit handler om troverdighet og det å stole på hverandre. En gjensidig tillitsbygging innebærer å gi tillit og få tillit. Når vi har drevet endrings- og utviklingsarbeid, i etterkant av Tysfjordsaken, så har vi et langsiktig perspektiv, hvor det å stimulere til åpenhet og tillit har vært det viktigste gjennomgående fokuset i alt vi har gjort. Noe som innebærer at vi gjennom våre ulike tiltak har forsøkt å redusere de barrierer mot å være åpen om at man har vært utsatt for alvorlige krenkelser, som vold og seksuelle overgrep, og også bidratt til åpenhet om andre tabubelagte temaer.

I Tysfjordsaken er det hevdet at det er en manglende grunnleggende tillit til kommunen og til offentlige myndigheter forøvrig. Dette kan sees i sammenheng med fornorskningens historie, med manglende kulturkompetanse i det offentlige, og de krenkelser som den samiske befolkningen har vært utsatt for, både strukturelt og individuelt. Det hele handler

om, hvorvidt man kan komme med hele seg til hjelpeapparatet. Vil man bli trodd om man forteller sin historie? Blir man behandlet med respekt? Blir det samiske språk og kultur anerkjent? Kan vi være trygge på, at det offentlige innehar den kulturelle kompetansen og at de har den nødvendige innsikten for å ivareta offer og overgriper godt nok? Mange samer gir uttrykk for en smerte knyttet til dette, men også en frykt om ens samiskhet blir forstått, anerkjent og verdsatt.

For å oppnå en vellykket tillitsbygging er det også nødvendig å styrke det samiske samfunnet innad, ved å bygge verdighet, stolthet og synliggjøre og akseptere historien og de personlige fortellingene til ofrene, men også fokusere og utfordre på egne kulturelle verdier.

Vinteren 2017 og våren 2018 var preget av en lang rekke møter med offentlige myndigheter og hjelpeapparatet, deltakelse med innlegg og foredrag på konferanser med vold og seksuelle overgrep som tema. Eksempelvis foredrag 10 april i 2018, om Árrans arbeid og erfaringer med Tysfjordsakene på seminaret «Barndommen følger deg resten av livet». Ved Fylkesmannen i Troms og Finnmark, og

deltakelse i paneldebatt om tema «Vold og overgrep» ved Det arktiske universitet 22. juni 2018.

Under tiltak som vi har kalt «Bistand samiske organisasjoner, iverksette andre tiltak» kan vi nevne ungdomstreffet 13 desember 2017. Dette ble arrangert på Árran i samarbeid med DSJ - Doajmmasiebrre Julev-Sábme som er en lulesamisk barne- og ungdomsorganisasjon. Se forøvrig <http://dsj.no/om-dsj/>. DSJ var også samarbeidspartner ved Stolthetskonserten i mars 2018, samt ungdomskonferansen i 2019. Ungdomstreffet bestod av en minikoncert med Katarina Barruk, samt samtaler med de rundt 30 ungdommene som deltok. Tilstede var f.eks. SANKS, Sametinget, politiet m.fl.

Stolthetskonsert 3. mars 2018. (utdrag fra prosjektrapporten)

18 artister deltok i en 3 timer lang forestilling som ble sett av nærmere 700 mennesker og som ble sendt i et timelangt program på NRK 2 lørdag 9 mars. 2018. Konserten finnes på NRKS internettsider. <https://tv.nrk.no/serie/sapmi-konsert> Gjennomføringen og det kunstneriske innholdet var meget bra. Et av formålene med konserten var gjennom et felles musikalsk løft å skape, solidaritet, engasjement, menneskelig overskudd og energi, med fokus på glede og stolthet. Samtlige av de som har stått frem i forbindelse med Tysfjordsakene, de involverte journalistene, samarbeidspartnere m.fl. var spesialinviterte. Mihá-konserten ble kåret til Årets viktigste konsert 2018 under Sami Music Awards 2019.

Våren-sommeren 2018 arrangerte Árran en rekke dagskurs for enkelte organisasjoner som f.eks. Tannhelsetjenesten i Nord-Salten/NFK, Den norske kirke-Ofoten prosti, Fagavdelingen Helse Nord, i tillegg til å avholde en rekke møter med samme tematikk. Vi hadde eksempelvis en rekke møter med eksterne samarbeidspartnere som f.eks. SANKS, politiet, RESAK/Bufetat Finnmark, Konfliktrådet, den læstadianske forsamlingen, enkeltpersoner m.fl.

Árran har, siden høsten 2018, gjennomført seminar om «Tillit og behov i Tysfjordsamfunnet», fagdag om «Samisk folketro – i møte med den samiske pasienten», workshop for alle 5 klassingene i Hamarøy og Tysfjord, med kunstnerne Hans Ragnar Mathisen og Sissel Horndal, og fagdag om mental helse og unge skeive i møte med kommunen. I samarbeid med DSJ, arrangerte Árran en Ungdomskonferanse med fokus på seksuelle overgrep, grensesetting og stolthet over å være fra Tysfjord og Hamarøy.

Delprosjekt 5, har i samarbeid med de ansatte på museet på Árran, utarbeidet en kurspakke i Samisk kulturforståelse, som innebærer et todagers kurs, med grunnleggende innføring i

samisk språk og kultur og fordypningsemner i den læstadianske vekkelse, samisk virkelighetsforståelse og læsing/tradisjonell helbredelse. Denne kurspakken har vært et tilbud til kommunalt ansatte i Hamarøy, Tysfjord, Ballangen og Narvik.

I dette prosjektet har vi også sett nærmere på kjønn som en variabel i Tysfjordsaken, med fokus på menn utsatt for seksuelle overgrep, hvor vi arrangerte seminaret; Menn, maskulinitet og seksuelle overgrep.

I tillegg har vi løftet opp et nytt tema som det i stor grad er taust om i de samiske samfunnene, og som det er nødvendig å begynne å faglig-gjøre og tematisere. Fenomenet er «ganning», som innebærer det å sette vondt på folk.

«Tillit og behov i Tysfjordsamfunnet»

Foto: Kristin Green Johnsen

Høsten 2018 ble seminaret «Tillit og behov i Tysfjordsamfunnet» arrangert på Árran lulesamisk senter. Målet med seminaret var å reflektere over hva tillit er, hvordan vi skaper tillit og hvilke behov det er i Tysfjordsamfunnet i dag. Vi ønsket at seminaret kunne bidra til å gi oss gode innspill til det videre arbeidet. Det var et åpent seminar, for lokalbefolkningen i regionen, for ulike samarbeidspartnere, helsetjenester, lokale politikere, Sametinget og samiske kompetansesentre. Seminaret ble gjennomført i samarbeid med RESAK/Bufdir i Finnmark, lensmann i Tysfjord/Hamarøy, Árran og ulike lokale stemmer.

Det var mellom 70 og 80 deltakere. Erfaringen fra dette seminaret viser hvor viktig bruken av etikk og metodikk er i møte med personlige fortellinger, og nødvendigheten av å jobbe videre med bruken av etikk og metode, og det å bruke Árran som arena for å ta imot personlige fortellinger. Her så vi viktigheten av å jobbe videre med hvordan koble på de offentlige helsetjenestene der personlige fortellinger formidles.

Seminaret ble arrangert i auditoriet på Árran lulesamisk senter den 18 september 2018. Det var et åpent seminar for lokalbefolkningen i regionen, for ulike samarbeidspartnere, helsetjenester, lokale politikere, Sametinget og samiske kompetansesentre.

Delprosjekt «tillitsbygging» hadde ansvaret for å arrangere seminaret. Leder for delprosjektet hadde en samtale med Ristin Kemi og Eilif Nordvang fra RESAK i Finnmark hvor temaet var tillit til fagfolk; «Hvordan kan man få tillit til fagfolk? Hvordan kan fagfolk skape tillit i lokalsamfunnet? Kan man stole på fagfolk når det kommer til taushetsplikten? Hva innebærer taushetsplikten?

De lokale stemmene kom til uttrykk gjennom kulturelle innslag, hvor dikt om seksuelle overgrep ble lest opp, og det ble også fremført rollespill om temaet. I tillegg også et innlegg om erfaringer knyttet til tillit og behov i forhold til samisk språk.

Aslak Finvik, lensmann i Hamarøy og Tysfjord, har jobbet «tett på» i Tysfjordsaken, og har snakket med 70-80% av fornærmede i innledningsfasen. Finvik fikk tidlig ansvar som prosjektleder for politiets arbeid, både med den administrative delen, men også delansvar i det forebyggende arbeidet i prosjektet. Gjennom dette arbeidet ble det høstet gode erfaringer knyttet til det å bygge tillit og har drevet med metodeutvikling i sitt arbeid med utgangspunkt i sin kjennskap til samisk kultur. Finvik gav oss et innblikk i hva han tenkte om tillit og hva som er viktig å når det gjelder å bygge tillit, med utgangspunkt i hans erfaringer med Tysfjordsaken.

Fagdag om «Samisk folketro – i møte med den samiske klient».

Foto: Tor Erik Rønne

27 november 2018 ble det gjennomført en fagdag om «Samisk folketro – i møte med den samiske klient», i Musken i Hellemofjorden, av delprosjekt «tillitsbygging», i samarbeid med RESAK/Bufetat Finnmark og Várdubaiki Senter. Dette var en åpen fagdag, for fagfolk og lokalbefolkning.

Arrangementet ble streamet, noe som bidro til at vi nådde ut til flere;

<https://www.youtube.com/watch?v=zjBkv0I0QLM>

Fagdagen kan sees på som et ledd i kompetansehevingen i det offentlige, og løfter opp et viktig tema, der samisk folketro er en del av folks hverdagsvirkelighet. Musken ble valgt som arena for kunnskapsformidling, fordi det har vært ønske om fagdager der inne, men også som en direkte oppfølging av folkemøtene som var i september, der det ble det sagt, at Hellemofjorden ikke måtte bli glemt.

På Musken skole var det et oppmøte på ca. 30 deltakere, i tillegg de som fulgte med på streaming. Tilbakemeldingen på fagdagen var veldig positiv. Denne fagdagen i Musken kan også sees på som et bidrag til anerkjennelse av den samiske virkelighetsforståelsen av folketro blant ei samisk befolkning, og bidro til at en del folk var i Musken for første gang. På lengre sikt kan denne fagdagen bidra til en økt gjensidig tillit mellom ei samisk befolkning og offentlige helsetjenester.

Marit Myrvoll, Ristin Kemi og Eilif Norvang holdte lærerike og interessante innlegg, til nytte for ansatte i helse og omsorgstjenesten i Tysfjord og Hamarøy. Myrvoll har gjort sitt feltarbeid i lulesamisk området og har skrevet avhandlingen «Bare Gudsordet duger». Om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse.

Myrvoll tok opp ulike elementer i samisk folketro og viste til avhandlingen sin. Kemi og Norvang delte sine kliniske erfaringer i behandling av samiske klienter, der samisk folketro er en del av folks virkelighetsforståelse, før som nå. Erling Urheim sang og leste dikt og til lunsj ble det servert tradisjonsmat, som tjukkerter og flesk, av innbyggere i Musken.

Musken skole – 27 november 2018
«Samisk folketro – i møte med den samiske klient»

Foto: Tor Erik Rønne

Kunstverksted med Hans Ragnar Mathisen og Sissel Horndal.

Foto: Kristin Green Johnsen

I forbindelse med at elevene og lærerne i Hamarøy og Tysfjord, samt musikk- og kulturskolene i begge kommunene, jobbet med prosjektet «Vi e´ her/Mij lip dáppe», et bli kjent-prosjekt i Det nye Hamarøy, så hadde delprosjekt 5 i Jasska/Trygg og museet på Árran en workshop på Drag ASVO med alle 5 klassingene i kommunene.

Det ble gjennomført et kunstverksted med kunstnerne Hans Ragnar Mathisen og Sissel Horndal med tema kalligrafi/samiske symboler og tekst/foto.

Hensikten med prosjektet «Vi e´ her/Mij lip dáppe» var å skape bevissthet om viktigheten av den enkeltes historie, kulturbakgrunn og kulturarv. Videre å fremme stolthet over egen kulturbakgrunn, skape gode relasjoner, trygghet, tillit og forståelse innad og på tvers av etniske kulturer, kommune- og landegrenser. I tillegg styrke de kulturelle ferdighetene hos den enkelte elev gjennom arbeid med ulike kunstformer.

The only gay in Sápmi

The only gay in sápmi

Mental helse ungdom, KUN, SANKS og Jasska/Trygg

Foto: Kristin Green Johnsen

Mental Helse Ungdom, KUN, SANKS, i samarbeid med prosjekt Jasska/Trygg arrangerte fagdag om mental helse og unge skeive i møte med kommunen på Árran.

Resultatene fra kartleggingsprosjektet «The only gay in the village» ble presentert. Denne studien har sett på kommuners helsetjenester og informasjon til skeive unge og unge voksne, inkludert fem kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk.

Det ble en lærerik dag med refleksjon rundt og øke kompetansen på LHBTI – relaterte tema. Fagdagen var i hovedsak rettet mot ansatte i primærhelsetjenesten, og alle som jobber med barn og unge.

Árran heiste regnbueflagget for første gang i anledning dagen.

Ungdomskonferansen

Árran julevsáme guovdasj/Árran lulesamisk senter/delprosjekt 5 ønsket, i samarbeid med Doajmmasiebrre julevsábme (DSJ), å arrangere et lokalt seminar, en ungdomskonferanse, der hensikten var å åpne for dialog om seksualitet, seksuelle overgrep og grensesetting. Målgruppen var lokal ungdom og unge voksne.

Ungdomskonferansen kan sees på som et ledd i tillitsbyggingen mellom ei samisk befolkning og offentlige helsetjenester, og et ledd i delprosjekt 5 i Jasska/Trygg.

Hensikten med en slik konferanse var å styrke og videreføre samisk kultur og en arena for å bruke det samiske språket. Den skulle bidra til å styrke samisk identitet, selvtillit og selvfølelse.

Ungdomskonferansen ble gjennomført i Hamarøyhallen den 29. mars 2019, hvor ca. 300 deltok, derav 245 elever/ungdom fra alle ungdomsskolene i Hamarøy og Tysfjord, videregående skole og voksenopplæringen.

Bidragene inn i konferansen var: fremføringen "Hamsun Waits for us" fra Den kulturelle skolesekken, kulturskolen i Hamarøy v/låtskriverne av "Vi e' her", artist Erling Ramskjell, og foredragsholdere som "Helsesista" og Maria Roysdatter Steinsvik var tilstede med sitt fokus på seksuelle overgrep og grensesetting.

I tillegg var mange av de som jobber med barn og unge i Tysfjord og Hamarøy tilstede og presenterte seg og sitt fagfelt. Dette gav en fin anledning til å knytte kontakt mellom det offentlige og de unge i gode mingelpauser.

Ungdomskonferansen resulterte i at ungdom har fått økt bevissthet rundt seksualitet og grenser for egen kropp. I tillegg har den bidratt til økt stolthet over egen identitet, både samisk og identitet i forhold til sted/tilhørighet, som vi på sikt håper kan bidra til økt selvfølelse og selvtillit.

Effektene av arrangementet er at ungdom har fått økt selvrefleksjon rundt egne grenser. Det har styrket det lokale fellesskapet på tvers av fjorder, kommunegrenser og lokalsamfunn. Den bidro også til å vise at det er mulig å komme seg videre etter et overgrep.

Prosjektet har bidratt til økt bevissthet rundt seksualitet og til økt stolthet over egen samisk identitet og identitet knyttet til stedet man bor på/er fra.

"Helsesista" sitt bidrag og hennes kommunikasjon ut til ungdom i hele landet i forbindelse med arrangementet har bidratt til å sette fokus på at seksuelle overgrep ikke er et problem knyttet til en samisk kultur eller til et bestemt sted, men dette er et generelt samfunnsproblem som vi må jobbe forebyggende med.

Arrangementet var vellykket, med stor oppslutning. Det kom mange gode tilbakemeldinger, fra yngre og eldre deltakere, fra lærere og foredragsholdere og andre som var til stede.

Publikum anså det som et så viktig arrangement, og det er ytre ønske om at slike typer arrangementer bør forekomme årlig.

Tilbakemeldingene fra befolkningen, både yngre og eldre, er at dette var "en innertier".

<https://www.nrk.no/sapmi/helsesista-oppfordrer-voksne-til-a-laere-barn-om-sosiale-medier-1.14498654>

https://www.nrk.no/sapmi/maria-roysdatter-steinsvik-og-helsesista-laerer-unge-i-tysfjord-a-handtere-vanskelige-opplevelser-1.14492992?fbclid=IwAR3ggN3Q0qUIE3TocdeN3ngmutHt-1WhNJR_56izROOPsJZVFVQvAiiYJZo

https://www.sagat.no/samler-250-unge-til-konferanse-om-seksualitet-og-seksuelle-overgrep/19.16291?fbclid=IwAR0GsRm6eXOD94_dmcXBErcfgyMU0NljPnUdqkZte_RjNiNu1sm3Hbtn9wl

«Helsesista» sitt budskap i etterkant av konferansen;

«**Helsesista** er her: [Visit Tysfjord - Northern Norway](#).

31. mars · [Kjøpsvik, Nordland](#) ·

Tysfjord ! Seksuelle overgrep tenker du? Same? Jeg tenker på ungdommene jeg møtte der på fredag ♥ □ Helt siden de vonde overgrepshistoriene fra Tysfjord smalt i media, har gode mennesker i det lulesamiske miljøet jobbet hardt for å få Helsesista nordover! Hvordan påvirker slike vonde overgrepshistorier et lokalsamfunn? Jeg spurte en ung mann derfra og han svarte: «vi er så vant til å bli sett ned på. Men det er fordi vi er samer. 10. april er det koftedagen, og det er vanskelig å ta på seg kofta fordi folk ser ned på deg». Dette skjønner jeg ikke.. Hva er greia med å hevde seg over andre mennesker, dømmem dem eller se ned på dem fordi de er annerledes enn oss selv på en eller annen måte. Vi er alle annerledes, vi er alle mennesker på jorda med like stor verdi! Det er ikke hvor vi kommer fra, om vi er adoptert, om vi har en annen tro, farge, høyde, smalere øyne, andre klær, hår, kronisk sykdom, funksjonsnedsettelse, en annerledes familie osv som definerer oss som gode mennesker. Det er hvordan vi behandler oss selv - og ANDRE mennesker - som er viktig! Dessverre så opplever barn, unge og voksne - vold og seksuelle overgrep i hele landet vårt, i ulike samfunn. Dette har ikke noe med et lukket samisk miljø, et lukket kristent miljø, en familie med alkoholproblemer osv å gjøre. Det handler om at noen mennesker går over grensene til andre, og det er ikke akseptabelt uansett hvor det skjer. Derfor skal alle barn som vokser opp vite hva som er normalt og hva som ikke er lov, rundt egen kropp og andres kropp. Reflektere over grenser og respekt for seg selv og for andre. Og de må lære av oss voksne å slutte å snakke stygt om andre mennesker, sette folk i bås og trykke andre ned. Jeg personlig forstår ikke det behovet så mange mennesker har - trakke på andre for å selv virke bedre. Vi skal alle tenke gjennom hvordan vi bevisst og ubevisst påvirker alle mennesker rundt oss og på sosiale medier - med våre verdier og holdninger! Ingen av mine ungdommer i Tysfjord eller på Hamarøy, skal føle at de er mindre verdt fordi de kommer derfra eller fordi de har samisk bakgrunn. De skal bære kofta si med stolthet! Slik jeg bærer min sunnmørsbunad med stolthet! Jeg digger dere [#vågåvære](#) @ Visit Tysfjord - Northern Norway» (Helsesista, 2019).

Kurs i Samisk kulturforståelse

Árran, med sitt delprosjekt 5, har hatt et ønske om å bidra til å utvikle en gjensidig tillit mellom ei samisk befolkning og offentlige myndigheter, med den hensikt at den samiske befolkning kan stole på at tjenestene er likeverdige og innehar en kulturforståelse, og at det samiske er en naturlig del av helse- og sosial tjenestene, politiet, skoleverket m.m.

Henry Minde beskriver fornorskningens konsekvenser for folks selvfølelse og identitet i artikkelen «Fornorskning av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger?» (Samisk skolehistorie 1 – Davvi Girji, 2005).

Gjennom kursene i Samisk kulturforståelse har vi forsøkt å peke på hvordan fornorskningen medførte en mindreverdighetsfølelse og skam knyttet til egen kultur og språk o.l. Og forsøkt å vise til at fornorskningen og dens konsekvenser ikke er et tilbakelagt tema, men også er gjeldende i dag.

Kurset i Samisk kulturforståelse har vært bestående av et todagers kurs, hvor en dag med grunnleggende innføring i samisk språk og kultur, og dag to med fordypning i emner som den læstadianske vekkelse, samisk virkelighetsforståelse og læsing/tradisjonell helbredelse.

Utarbeidelsen av kurspakken har vært i samarbeid med museets ansatte ved Árran, Nord Universitet, Várdobaiki samisk senter og Den læstadianske forsamling.

Kursene i Samisk kulturforståelse har vært et tilbud til kommunalt ansatte i Tysfjord, Hamarøy, Ballangen og Narvik. Det har vist seg i prosjektperioden en stor etterspørsel etter kursene, og det har vært stor interesse fra fagfolk i hele regionen vår.

Det har vært avholdt 6 kurspakker bestående av to dager. I tillegg har det vært gjennomført enkelte kursdager for NAV Nord-Salten og for lærere ved Knut Hamsun videregående skole. I alt ca. 800 kursdeltakere.

Hvordan kan vi bygge tillit? Det har vært nødvendig å se på historiske årsaker til taushet og manglende tillit, noe som omtales i en rapport utgitt av Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS); «Om du tør spørre, tør folk å svare», som viser hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn (Rapport nr. 2, 2017).

Rapporten viser at det er mange barrierer som hindrer ofre fra å søke hjelp eller å anmelde volden de er utsatt for. Studien viser viktigheten av at hjelpeapparatet og politi har den nødvendige kunnskapen om samisk språk og kultur, noe vi mener at disse kurspakkene som er utarbeidet i delprosjekt 5, kan være med å bidra, til økt tillit og forståelse med berørte av vold med samisk tilknytning. Kompetansebyggingen må sees på som et fundament for tillitsbyggingen. Gjennom kjennskap til den lokale samiske kulturen, så kan hjelpeapparatet opptre på en kultursensitiv måte i møte med den samiske befolkning.

Seminar om kjønn; Menn, maskulinitet og seksuelle overgrep

En del av det å bygge tillit er å ta den utsattes perspektiv. I samiske samfunn har fellesskapet og slekta stor betydning, og i et slikt miljø kan det være vanskelig å fortelle om at man har vært utsatt for vold og overgrep og den enkelte kan måtte betale en høy pris for å tilhøre fellesskapet.

Árran har vært og er en arena for personlige fortellinger. Det innebærer å ta imot fortellinger om tap, smerte, sorg, om assimilering og fornorskning. En rekke personer har vært invitert for å dele sine fortellinger med oss. Personlige fortellinger bidrar til gjenkjennelse og til økt åpenhet til å fortelle hva man har vært utsatt for.

Rapporten til NKVTS peker på noen sentrale trekk for å forstå og tilnærme oss Tysfjordsaken. Det er kulturelle forhold som kollektivitet, slektskapsrelasjoner, lojalitet, m.m som barrierer mot å søke hjelp. Den peker også på at taushet kan skyldes skam, at det er tabu å snakke om det, men også interne kulturelle forhold knyttet til religion, mytene om at den sterke samiske kvinnen- og mannen.

Vi har derfor valgt, i delprosjekt 5, å se nærmere på variabelen kjønn og kjønnsperspektivet. Derfor arrangerte vi seminar om kjønn; menn, maskulinitet og seksuelle overgrep. Hvorfor? Fordi seksuelle overgrep blant gutter og menn er vanligere enn mange tror. Som utsatt mann føler man seg alene og vet ofte ikke hvordan man skal snakke om det som har hendt. Det er ofte skam knyttet til det å fortelle at man har vært utsatt og mange er redd for ikke å bli trodd om de forteller. I tillegg forstås seksuelle overgrep oftest som en kvinnelig erfaring i vårt samfunn, og vi lærer tidlig at menn er sterkere enn kvinner, så hvordan kan de være utsatt? Å være utsatt mann passer liksom ikke inn i kjønnsrollebildet. Hvilke utslag gir det seg for menn å være utsatt for seksuelle overgrep? Kan mannligheten trues av «umannliggjøring»?

Dette seminaret ble arrangert i samarbeid med Likestillingscenteret KUN i Steigen, Reform – ressursenter for menn, Utsattmann og SANKS. Hva skal til for at flere gutter og menn søker hjelp når de har vært utsatt for seksuelle overgrep? Spurte Reform – ressursenter for menn. Utsattmann delte av sine personlige erfaringer, og fra sitt arbeid. Ved bruk av egne fortellinger synliggjøres det at seksuelle overgrep er et stort problem, som ikke skal ties i hjel, men snakkes i hjel. Likestillingscenteret KUN tok opp hvordan sosial kontroll former og påvirker vårt hverdagsliv, i form av ryktespredning, skam og lojalitet.

Foto: Tor Erik Rønne

Forskning viser at vi trenger å utvide vår forståelse av kjønn og seksuelle overgrep, slik at overgrepshistorikk også kan gjenkjennes som en mannlig erfaring. I følge en sosialantropologisk studie, gjort av Rannveig Svendby, «*Fra de stummes leir*», så viser den at menn kan ha umannlige livserfaringer, som ikke er godt å kjenne på. For å skape bedre bearbeidelsesmuligheter for overgrepsutsatte menn, så foreslås tiltak som synliggjøring ved å presentere mannlige rollemodeller med overgrepserfaring.

Vi valgte derfor å invitere kjendisstylisten Erlend Elias til Tysfjord, hvor han for øvrig kommer fra. Som ung gutt ble han utsatt for seksuelle overgrep da han var på deltaker på en kristen leir. For Erlend Elias betydde det mye at hans mamma trodde på han da han fortalte henne om det han hadde vært utsatt for. Det berget livet hans. Det var også spesielt for ham å komme hjem til hjembygda for å fortelle sin historie.

<https://www.nrk.no/sapmi/erlend-elias-om-overgrepene--at-mamma-trodde-pa-meg-reddet-livet-mitt-1.14783732>

<https://www.facebook.com/NRKSapmi/videos/vb.447786608674503/612477512822139/?type=2&theater>

Fenomenet «ganning» er psykisk vold.

I forbindelse med den nye handlingsplanen mot vold og overgrep i samiske samfunn, som regjeringen jobber med å utarbeide, så ble det for oss gitt en anledning til å komme med innspill.

Delprosjekt 5 i Jasska/Trygg kom med direkte innspill på begrepsforståelsen av «nære relasjoner». Nære relasjoner må i en samisk kontekst også forstås som storfamilien, slekta og hele det samiske samfunnet. I tillegg må vi utvide vår forståelse når det gjelder begrepet psykisk vold, til også å innebære et fenomen som det er svært taust om i de samiske samfunnene, og det er «ganning» som fenomen. «Ganning» som kan bety å sette vondt på folk, må anses som psykisk vold og en alvorlig krenkelse av et annet menneske. Det er nødvendig å begynne å tematisere og fagliggjøre dette fenomenet, som også må anses for å være sterk grad av negativ sosial kontroll.

<https://tv.nrk.no/serie/oddasat-tv/201910/SANY70103019#t=829s>

21. november 2019 la Árran til rette i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet og Sametinget, for et dagsseminar i forbindelse med besøk av en interdepartemental arbeidsgruppe som skal utarbeide en handlingsplan mot vold i nære relasjoner, med en egen del om vold og overgrep i samiske områder. En rekke samarbeidspartnere i prosjekt Jasska ga arbeidsgruppa innspill til handlingsplanen.

Avslutning

Som prosjekteier ved Árran ønsker direktøren å tilføye at vi vurderer at tiltakene i delprosjekt 5. har bidratt til ønsket måloppnåelse. Det ble ikke satt opp kriterier for måloppnåelse, men det store antallet kurs og deltakere, antall møter og seminarer, konserter m.m. er en pekepinn på et stort aktivitetsnivå. Tilbakemeldingene fra kursdeltakere, samarbeidspartnere m.fl. peker også retning av at målsetningene ble oppfylt. Samarbeidet med prosjektleder for hovedprosjektet, prosjektleder hos Fylkesmann i Nordland m.fl., har bidratt til at tiltakene i hovedprosjektet ble forbedret. Fokuset på å øke samisk kulturforståelse og kulturkompetanse hos offentlige myndigheter m.fl., gjennom kurs, møter og veiledning, har bidratt til at tilliten til offentlige myndigheter vil styrkes. Offentlige myndigheter har fått økt kompetanse om samiske forhold og fremstår dermed som mer kompetent enn tidligere. Vi har videre fortsatt å videreutvikle metodikken med å ta opp vanskelige problemstillinger og være et møtested. Målsetningen om å bidra til at tillit og verdighet også skulle styrkes internt i det samiske samfunnet, mener vi er oppnådd gjennom bl.a. å gjennomføre den store Stolthetskonserten i mars 2018 og ungdomskonferansen i 2019.

Tiltak vi ikke kom helt i mål med, eller avvik:

- Det er ikke så langt blitt noe samisk BRUDD-prosjekt. Árran tar dog et samisk nasjonalt ansvar ved at Anne Kristin Gurák er medlem i den nasjonale Sannhets- og forsoningskommisjonen og at vi planlegger et eget flerårigprosjekt om å ta imot vanskelige historier som vil være en videreutvikling av metodikken.
- Vi har igangsatt arbeidet med å fokusere på det kjønnsesifikke ved vold i nære relasjoner. Spørsmål som hva som kan gjøres for å høyne kvinners og barns status, er spørsmål vi tar med oss og vil følge opp som ledd i tiltak i forbindelse handlingsplanen mot vold i nære relasjoner.
- Selv om vi har satt menn og maskulinitet på dagsordenen, rakk vi ikke innen prosjektperioden å fokusere på alkohol- og rusrelaterte problemstillinger, samt tilby en arena for kunnskapsoverføring og hjelp til selvhjelp. Dette ønsker vi å kunne tematisere i samarbeid med andre ved en. ev. forlengelse i 2020.
- Om vi har maktet å ta de overgrepsutsattes perspektiv godt nok slik vi skrev i hovedsøknaden, får være gjenstand for ytterligere egenevaluering, evaluering i hovedprosjektet og gjennom dialog med befolkningen. Det vises også til behov for

forskning, samt planlagte forskningsprosjekter som vil tematisere dette for Jasskaprosjektet som helhet.

- Lokalbefolkningen/samer har i liten grad vært målgruppe for kursrekken i samisk kulturforståelse. Dette ønsker vi å kunne tilby.

Árran vil bl.a. fremheve det gode samarbeidet i hovedprosjektet og i styringsgruppa. I seg selv har dette vært tillitsbyggende, noe vi tar med oss i det videre.

Árran har arbeidet med vanskelige problemstillinger i en årrekke og har i prosjektperioden fokusert ytterligere på disse temaene. Dette har krevd enormt mye av de ansatte i form av innsats, faglig dyktighet, mot, følelser m.m. Árran ble nominert til Årets museum i i Norge i 2017 som følge av dette arbeidet. Direktøren er også svært tilfreds med innsatsen til prosjektleder Kristin Green Johnsen i prosjektperioden.

Árran har lagt store egenandeler inn i dette arbeidet og i prosjektet. Dette synliggjøres ved at prosjektet går med økonomisk underskudd for 2019 som i prosjektperioden som helhet. Kostnadene i forbindelse med kursrekken i samisk kulturforståelse var ikke omsøkt og vi ber derfor om at dette kompenseres ved disponering av ubrukte midler i hovedprosjektet.

Det er en utfordring at Árrans rammebetingelser ikke fanger opp det store samfunnsvaret Árran har påtatt seg. Sametinget har valgt å ikke øke driftsrammene til Árran og prosjektmidlene tar nå slutt. Vi har meldt inn til Dept. at vi ønsker å tildeles ressurser for å fortsette arbeidet i 2020. Vi har opplevd enorm interesse og etterspørsel etter kurs i samisk kulturforståelse. Offentlig sektor, næringslivet og private, og offentlige myndigheter utenfor Nord-Salten inkludert Finnmark bedt om det er mulig å arrangere slike kurs også i 2020. Eksempelvis skal vi holde et kurs for Departementer m.fl. 5. mars 2020. Vi får også forespørsler fra offentlige og private aktører på sektor og avdelingsnivå som ønsker mer utdypende kurs, spesifikke møter, bistand m.m. Spørsmålene går da gjerne på kunnskap og råd utover det grunnleggende emner vi så langt har konsentrert oss om, og om hvordan implementere samepolitiske målsetninger om likeverdighet i praktisk arbeids- og hverdagsliv. Videre skal det nå etableres nye kommuner, med nye folkevalgte og til dels nye ansatte. Alle disse har ikke deltatt på disse kursene. Privatpersoner har i liten grad deltatt på kursene. Kursene har i så måte vært lite tilgjengelige. Privatpersoner har etterspurt og også behov for å lære mer om samisk historie og kultur. Vi ønsker derfor ønsker vi å legge til rette for dette. Mange av de vanskelige temaene som har vært tatt opp på Árran i prosjektperioden vil blir fulgt opp i 2020. Vi ønsker også samarbeid med Sannhets- og forsoningskommisjonen for å se temaene i et større perspektiv.

Árran ønsker å takke samarbeidspartnerne for et godt samarbeid i prosjektet Jasska-Trygg.

Kristin Green Johnsen

Prosjektleder

Lars Magne Andreassen

direktør

11. Kommunene er pålagt en rekke juridiske krav og forpliktelser

Kommunene er pålagt en rekke juridiske krav og forpliktelser til å forebygge og ivareta.

Vi skal ikke her gi noen uttømmende redegjørelse for alle disse, men nevner kort noen sentrale:

Istanbul-konvensjonen. Europarådets konvensjon av 11. mai 2011 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, ble ratifisert av Norge i 2017.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) beskriver i sin rapport om Vold i samiske samfunn (2018) fem grunner til at konvensjonen er viktig i Norge:

1. Vold og overgrep er et alvorlig samfunnsproblem i Norge.
2. Konvensjonen viser hvordan staten skal ivareta sine menneskerettslige forpliktelser overfor den voldsutsatte.
3. Konvensjonen viser til «best practice» med hva som virker og ikke virker. I tillegg gir den klare føringer på hvilken politikk staten skal utforme, slik som krisesentre, besøksforbud et cetera.
4. Konvensjonen er tydelig på forebyggingsforpliktelsene som staten har, spesielt når det gjelder utsatte grupper.
5. Norge blir underlagt overvåkingsmekanismer. Konvensjonen krever at det opprettes et nasjonalt overvåkingsorgan som påser at konvensjonens tiltak blir iverksatt.

Lanzarote-konvensjonen: Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk ble utarbeidet i 2007, men ble ratifisert av Norge først i 2018.

Helse- og omsorgstjenesteloven: § 3-3 a, som trådte i kraft 01.01.2018 og som pålegger kommunene et tydeligere ansvar for å forebygge:

§ 3-3 a. Kommunens ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep

Kommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

Offentlig ansattes opplysningsplikt/meldeplikt til barneverntjenesten er omtalt i en lang rekke ulike tjenesteområdespesifikke lover. Men innholdet i lovbestemmelsen om opplysningsplikt/meldeplikt er likelydende for alle. I 2018 ble det gjort justeringer i denne, slik at den en nedre grensa for når offentlige ansatte har opplysningsplikt/meldeplikt til barneverntjenesten nå er svært lav. Det kreves «*grunn til å tro*», - som i praksis er så lavt som en vond magefølelse du klarer å begrunne/en begrunnet bekymring. Plikten til å melde er personlig. Du kan ikke la deg stoppe av, eller skjule deg bak, en leder som ikke vil melde.

Straffelovens bestemmelse om avvergingsplikt, § 196, gjelder oss alle, uavhengig av yrke, og pålegger oss å avverge en rekke alvorlige lovbrudd. Denne ble i 2010 utvidet til å gjelde flere typer lovbrudd.

- Forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet
- Forbrytelser mot statsforfatningen
- Alminnelige forbrytelser (mordbrann, besittelse/bruk av plutonium og uran).
- Seksualforbrytelser
- Forbrytelser i familieforhold
- Forbrytelser mot den personlige frihet (kidnapping)
- Forbrytelser mot liv. Legeme og helbred (drap)

I Jasska/Trygg-sammenheng er det særlig verdt å være oppmerksom på at dette bl.a omfatter følgende:

- § 291 - voldtekt
- § 295 – misbruk av overmaktsforhold
- § 299 – voldtekt av barn under 14 år
- § 312 – incest
- § 314 – seksuell omgang mellom andre nærstående (fosterbarn/stebarn)
- § 282 - alminnelig mishandling i nære relasjoner
- § 283 – grov mishandling i nære relasjoner

I politiets sluttrapport fra etterforskningen av Tysfjordsakene, er det i flg politiets vurdering, fra deres materiale pr nov 2017 med 151 overgrepssaker, 20 saker hvor det er mistanke om at avvergingsplikten er overtrådt.

Kommunene er videre underlagt langt flere lover og forskrifter. Bl.a er **Sosialtjenesteloven, Opplæringsloven, Barnevernsloven, Krisesenterloven og Forvaltningsloven** sentrale for å ivareta befolkningens rettigheter.

Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, som trådte i kraft 01.11.2018, med tilhørende nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjons- og skolehelsetjeneste, fra Helsedirektoratet, er sentral bl.a med sin tydelige formålsparagraf:

§ 1. Formål

Forskriften skal bidra til å:

- a) fremme psykisk og fysisk helse,
- b) fremme gode sosiale og miljømessige forhold,
- c) forebygge sykdom og skader,
- d) utjevne sosiale helseforskjeller og
- e) forebygge, avdekke og avverge vold, overgrep og omsorgssvikt.

Det er også verdt å merke seg: **Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten**, som trådte i kraft 01.01.2017, med tilhørende veileder fra Helsedirektoratet, som tydelig beskriver kommunenes plikt til å avdekke og korrigere avvik og lovbrudd.

Kommunenes egne etiske retningslinjer gir også føringer for den standard man skal ha på de tjenester som innbyggere nyter godt av.

Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner har lenge vært et sentralt **nasjonalt satsningsområde, beskrevet gjennom en rekke handlingsplaner** (NKVTS, 2019):

- Handlingsplan: *Vold mot kvinner, 1999* (Synliggjør volden som skjer i de private skjermede rom)
- *Handlingsplan mot vold i nærereelasjoner, 2004-2007* (fokus på økt kunnskap og bevissthet i rettsapparat og relevante tjenester)
- Handlingsplan: Vendepunkt, 2008-2011 (Institusjonalisering av arbeidet. Etablering av RVTS og NKVTS og Familievoldskoordinatorfunksjon i politidistriktene. Kommunale og interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner ble anbefalt som et frivillig tiltak som kunne hjelpe kommunene med å videreutvikle tjenestene til voldsutsatte. Foreslås integrert i «kommunens ordinære plan- og styringssystemer» (Justis- og politidepartementet, 2007, s.13).
- Handlingsplan: *Et liv uten vold, 2014-2017* (her gis gi politiet ansvaret for å etablere et lokalt samarbeid om å forebygge vold i nære relasjoner gjennom politirådene og i samarbeid med koordinatorene for Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)
- Stortingsmeldingen: *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013b).
- *Opptappingsplanen mot vold og overgrep* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) Kommunale handlingsplaner fremheves som et viktig verktøy
- Ny nasjonal handlingsplan skal utarbeides: Regjeringen bekjentgjorde den 24. juni 2019 at Justis- og beredskapsdepartementet vil lede arbeidet med en ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Handlingsplanen skal ivareta Norges forpliktelser i henhold til Istanbul-konvensjonen og i tillegg ha spesielt fokus på forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner i samiske samfunn.
- Regjeringen har forpliktet seg til at handlingsplaner mot vold i nære relasjoner skal videreføres. I Regjeringens politiske plattform, Granavold-plattformen (Statsministerens kontor, 2019), trekkes vold i nære relasjoner fram som et satsingsområde innen barn, familie, likestilling og forbrukerrettigheter samt for justis, beredskap og innvandring. I Granavoldplattformen presiseres det at Regjeringen vil:
 - o Styrke arbeidet mot menneskehandel, vold i nære relasjoner og seksualisert vold mot kvinner (s.14)
 - o Videreutvikle handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (s.16)

Forebygging er en forpliktelse!

Forebygging av omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er nå en svært sentral og omfattende oppgave som man er juridisk og moralsk forpliktet til å gjennomføre i kommunene.

Dette arbeidet kan ikke lenger styres av gammel vanetenkning, der det automatisk nedprioriteres og settes på vent når det kniper om ressursene.

Vi må tenke annerledes. Prioritere annerledes.

Og vi må jobbe faglig godt og effektivt, ved helhetlig tenkning, effektiv samordning og tilrettelegging for samskapning. Slik kan vi utnytte lokalt tilgjengelige ressurser godt, og vi kan forhindre overgrep, gi økt trygghet og bedre ivaretagelse.

Slik redder vi liv og ivaretar livskvalitet, og vi bidrar til en god samfunnsøkonomi.

12. Erfaringer av betydning for det videre arbeidet

Det er vært mange flotte ildsjeler og hardtarbeidende ledere og fagfolk, rundt om i ulike tjenester og virksomheter, som bærer utviklingen og driften av lokalsamfunnene på sine skuldre. Mange yter mer enn noen strengt tatt kan forvente av dem.

Det står slik sett sannsynligvis ikke noe verre til i Tysfjord og omegn enn i mange andre kommuner. Det er god grunn til å være stolt over positive sider ved sin region, sin kultur, sitt lokalmiljø og det man selv legger igjen av positiv innsats til beste for flere enn seg selv.

Det er mye positiv aktivitet, og utvilsomt ressurser og styrker i lokalmiljøene å glede seg over, og bygge videre på.

I nyetableringsfasen av nye kommuner er det naturlig helst dette positive bildet, som blåses stort og dominerende.

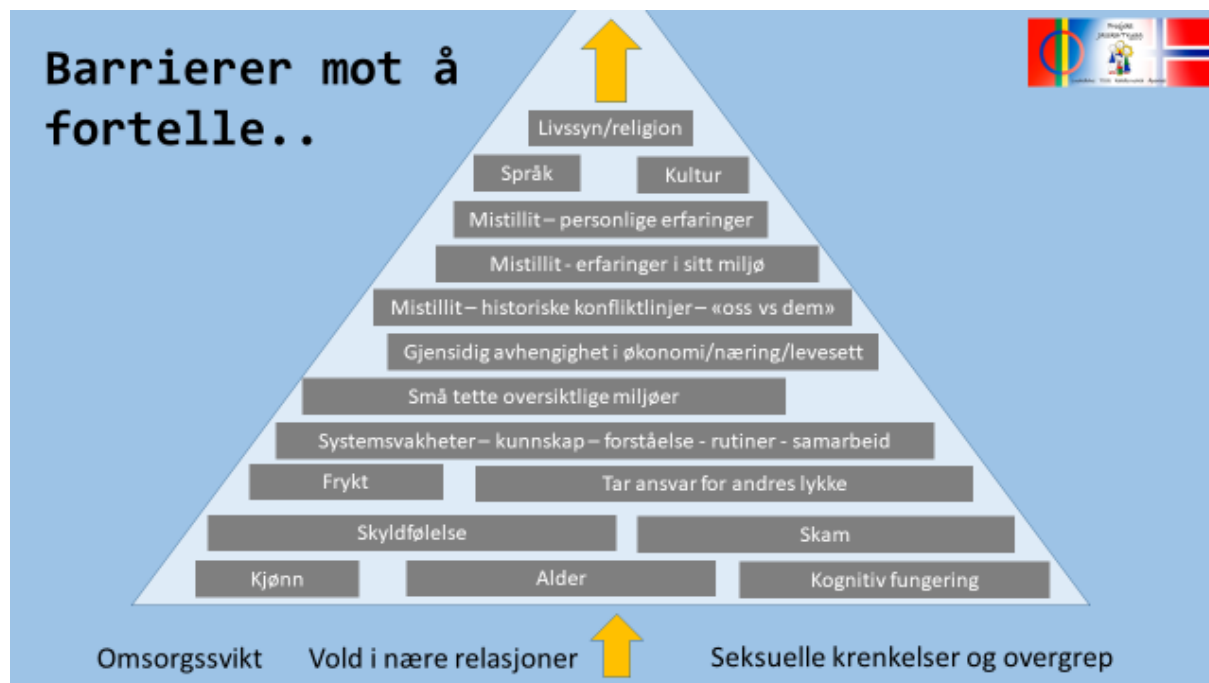
Samtidig er det en rekke forhold, tilstander og karaktertrekk som preger lokalmiljøene, kommunene og regionen, som virker negativt inn på det endrings- og utviklingsarbeidet vi gjør mot omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Disse kan vi ikke utelukke å omtale, da det har direkte betydning for hvordan man viderefører dette arbeidet.

Utfordringspunktene er alle deler av et svært komplekst sammensatt årsaksbildet til at alvorlig krenkelser ved vold- og seksuallovbrudd finner sted, og at det er for lite åpenhet om det,- samtidig som det også må sees som betydelige hindringer for å raskt få gjort større endringer.

12.1 Taushet om alvorlige krenkelsers

Svært mye av vårt arbeid handler om å redusere på ulike barrierer, som sammen utgjør lag på lag med barrierer som virker samtidig, og i sum gjør det ekstremt krevende å velge å være åpen om krenkelsers man selv er utsatt for, eller som man vet andre er utsatt for.

Figuren ovenfor er ment å beskrive de mange ulike barrierene som virker samtidig, om du står der i bunnen og ønsker å fortelle noen om en alvorlig krenkelse. Du skal da ha bra sterk kraft for å presse ditt budskap opp og ut, forbi alle disse barrierene.

Illustrasjonen er ikke uttømmende. De ulike barrierene vil ha ulik vekt og betydning for hver enkelt person, og opptrer i ulike kombinasjoner.

Det som er viktig å merke seg, er at det her er umulig å plukke seg bare en faktor, som kan tillegges all skyld for at det er taushet om krenkelsers. Det er summen av mange, som virker samtidig, som gjør barrierene så sterke.

Å legge all skyld på læstadianere, eller fornorskingspolitikk, eller utelukkende på svakheter i offentlige tjenester, blir ubalansert og mangelfullt. Det blir en alt for tabloid forklaring, som mer er egnet til å skape konflikt, enn å bringe samfunnet videre. Her må vi se helhet, ivareta flere nyanser og mer balanse.

Det er utrolig lett å komme fra utsiden, å kritisere de som ikke er åpne. Men i møte med de mange mekanismene som trekker i retning taushet ved å gjøre de personlige konsekvensene, i form av risiko for tap i omdømme, splittet familie, utstøtelse fra slektninger, relasjoner, tilhørighet m.m. så store, og støtten til den utsatte så svak, - er det forståelig at det for noen blir et rasjonelt godt valg å velge taushet.

Vi kan derfor ikke bare kreve at folk skal være mer åpne, men vi må jobbe systematisk med å redusere barrierene. Det er det vi gjør med Jasska/Trygg.

Mange av barrierene er barrierer de fleste av oss kan kjenne igjen fra egne liv.

Det er til eksempel helt vanlig med en viss taushet om alvorlige krenkelser, pga frykten for omgivelsenes reaksjoner, skamfølelsen som man bærer, og at man tar ansvar for omgivelsene ved å skjerme disse.

Andre barrierer er mer lokalt forekommende,- knyttet til historie, konflikter og måten samfunnslivet lokalt er utviklet og organisert på. Men også slike lokale karaktertrekk som bl.a knytter seg til norsk vs samiske interessekonflikter, samiske kulturuttrykk, bruk av lulesamisk som er et lite utbredt minoritetsspråk, valg av livssyn/religiøs praksis med tilhørighet i en menighet/forsamling har likheter vi kan se hos andre urfolk og minoritetsfolkegrupper, og i andre miljøer og grupperinger med sterk identitet, tilhørighet, indre samhold, og tydelige skiller mellom oss og dem.

Den taushet om krenkelser vi ser i Tysfjord er slik sett ikke unik. Vi har liknede mekanismer og liknede utfordringer også andre steder.

De fleste av de nevnte barrierene kan man også kjenne på som nordmann bosatt i en storby. Og samtidig vil dette gjør seg enda sterkere for de som bor i små tette samfunn lik i Tysfjord, Særlig kan denne veven av barrierer virke særlig sterk og ugjennomtrengelig for mange samer, gitt den samisk kulturen og tradisjonen, med kjønnsroller, forestillinger om styrke og selvstendighet, slektas sentrale posisjon m.m., For noen kommer i tillegg en sterk religiøs overbevisning, med en praksis og virkelighetsoppfatning slik vi finner innen den læstadianske forsamlingen, på toppen av dette.

Samlet sett lever ganske mange i Tysfjord innen rammene av et samfunnsliv med en relativt patriarkalsk kultur, med hierarkiske systemer knyttet til kjønn og alder og slektskap, der eldre menn i stor grad er lederne og rådgivere ved vansker i livet, og der det er kollektivistiske perspektiver og hensyn som i praksis, i mange situasjoner, veier tyngre enn individets vern og frihet. Og for en del av de sterkest troende står skyld, skam og synd sentralt i fokus, i en stadig kamp for å ta avstand til alt som defineres som uønsket og syndig, i søken etter få tilgivelse for å være i fred med Gud.

Mange læstadianere vil peke på at forsamlinga ikke er formelt organisert med styringslinjer og medlemsregister og at funksjonen som predikant ikke er noe man kan søke på, men noe man blitt utpekt til som en rolle gitt basert på tillit. De peker videre på alle er velkommen til forsamlinga, og at alt derfor er ganske så uformelt, åpent, og uten maktutøvelse. Å ja, det er prosjektleders erfaring er at man uten tvil føler seg velkommen når man møter opp på samling. Samtidig er det ikke mulig for en utenforstående, og trolig heller ikke for en del tause lojale på innsida av forsamlinga, å se bort fra at den måten forsamlinga strukturerer og dyrker sitt liv på, også virker bindene og sosialt kontrollerende på de som er del av dette, og at det gir et tydelig skille mellom de som er med og de andre på utsiden.

Innen disse rammene er det tilgang på massivt med gjensidig støtte og følelser av sterk tilhørighet og tydelig identitet. Det kan utgjøre et sterkt sikkerhetsnettverk ved kriser og vansker i livet. Den er beundringsverdig den varme og omsorg mange kan nyte i dette

felleskapet. Samtidig innebærer det også rammer og mekanismer her som representerer opplagte risikofaktorer og kan beskytte en overgriper, på den utsattes bekostning.

Å erkjenne at man lever innen menneskedefinerte rammer som også innebærer ekstra risikofaktorer, er ubehagelig. Dette blir derfor gjerne benektet. Likeså benektes gjerne at man kan være taus om alvorlige overgrep.

En liknende taushet om ubehagelige tema finner vi også i de offentlige tjenestene, private næringsliv og andre sentrale samfunnsaktører. Tilbøyeligheten til å dyrke lojaliteten oppover i linjene, og prioritere vern av eget omdømme, fremfor å ta tak i uønsket adferd eller ukultur, gjør seg gjeldende mange steder. Dette er for noen en del av det å være «profesjonell» i yrkesutøvelsen. Å verne om egen posisjon/status/anseelse, og arbeidstedets omdømme gir større goder og bedre karrieremuligheter, enn om en er «varsler» eller på annet vis tar tak i ubehagelige forhold på sitt arbeidssted/ved sin yrkesutøvelse.

Barrierer knyttet til slike sosiale konstruksjoner for samspillet mennesker imellom, også slik som i små tette samfunn lik Tysfjord, kommer altså i tillegg til det vi kjenner igjen som mer allment gjeldende mekanismer i de aller fleste samfunn i Norge.

Dette er ingen elendighetsbeskrivelse eller svartmaling. Det er heller ikke en kritikk. Det er tvert imot ment å synliggjøre mulighetene for å kunne gjøre endringer. Det som er rammer for vår livsførsel og sosiale mekanismer, skapt av mennesker, kan også endres av mennesker.

Det faktum at det er så mange ulike faktorer som virker samtidig, gir også uendelig mange gode muligheter for å oss alle til å aktivt bidra, hver eneste dag, på ulike arenaer, med å redusere disse barrierene, gjennom måten vi tenker, snakker og handler, i samspill med andre.

Hvis alle var villige til å begynne med seg selv og sine nærmeste, og gjøre en aktiv innsats, ville endringene komme raskt. En god del personer, i ulike miljøer har tatt slikt ansvar, og bidrar sterkt til at det skjer en merkbar utvikling. De skaper drivkraften i vårt pågående arbeid.

Dessverre velger noen å gjøre det motsatte: Man unnviker ansvar og peker heller på andre, og kreve at disse skal «ta seg sammen»,- hvilket ikke er så effektivt.

12.2. Mistillit

Mistillit var en åpenbar og kjent utfordring også lenge før prosjektet ble startet. Og det har vært en betydelig utfordring underveis i vårt arbeid. Selv om det absolutt er merkbar positiv utvikling i løpet av prosjektperioden, er det fortsatt veldig mye igjen å arbeide med. Vi har så vidt skrapet litt i overflaten.

Denne alvorlige mistillitsutfordringen mellom mennesker må tas på alvor. Og den er tatt på alvor i vårt prosjektarbeid. Absolutt alt arbeid i prosjektet har et grunnleggende fokus på tillitsbygging. I tillegg har vi et eget delprosjekt, forankret hos Arran lulesamiske senter, som særlig skal ivareta et fokus på tillitsbygging mellom offentlige tjenester og den samiske

befolkningen. Og gjennom det praktiske samarbeidet, som utøves i regi av prosjektet, har prosjektet fungert som en stor øvingsarena, for samarbeid og tillitsbygging. Dette har gitt læring og nye erfaringer for mange av oss som er involvert i driften og gjennomføringen.

At deler av den samiske befolkningen bærer mistillit til deler av de offentlige tjenestene, og myndighetene, er mye omtale. Denne siden av mistillitsutfordringene er slik relativt godt kjent for mange.

Men dessverre er det mistillit å finne også i andre relasjoner og annet samspill:

Mistillit

Mistillit i deler av den samiske befolkningen til deler av offentlige tjenester
Skader etter hard fornorskningsprosess

Mistillit mellom personer fra ulike slekter, ulike miljøer, ulike bosteder
Små tette samfunn der privatliv, tilhørighet og identitet skapes og ivaretas i enda mindre ulike små grupper

Mistillit mellom profesjonelle aktører
Små tette samfunn med meget stor rollekompleksitet og utfordringer med å rekruttere personer med høyere spesialisert kompetanse. Utfordrende å være profesjonell uten å bringe eget privatliv, relasjoner og erfaringer forstyrrende inn i møte med de du jobber med og de du jobber for.

I sum gir dette betydelige utfordringer knyttet til å tilby en god tjenesteutøvelse, ha fruktbart samarbeid og lykkes med samskapning.

For å forstå omfanget av mistillit, er det behov for å forholde seg til flere årsaksfaktorer, bl.a. disse:

- Mistillit er en skadetilstand som følge av statens fornorskningspolitikk mot samene. Vi kommer ikke unna å se dette i et historisk perspektiv, med blick for mekanismene som gjør seg gjeldende i samspill mellom majoritet og minoritet, med makt og avmakt, og situasjoner med konflikter og tap. Vi må anerkjenne at deler av den samiske befolkningen fortsatt bærer dette som levende smerte og lider under følgene av det å ha vært forsøkt utslettet som kultur.
- Mistillit er en følge av uheldige opplevelser i samspill mellom ulike folk, og mellom befolkningen og tjenesteytende virksomheter, også i tiden etter avviklingen av den offisielle fornorskningspolitikken.
- Mistillit er en del av utfordringsbildet ved å utøve profesjonelle tjenester i svært små og tette samfunn, der man blir mistrudd på å ikke blande profesjon og privatliv, fordi man har erfart og vet at dette er svært krevende å håndtere.

- For noen synes mistillit og avstand å være en ønsket tilstand. Mistillit dyrkes og vedlikeholdes, av både samer og nordmenn, ved bruk av stadige gjentakelser av inngrodde fremmedfiendtlige forestillinger om personer ulik seg selv, der aktiv bruk av offerrolle-perspektiver på seg selv og motstand mot samarbeid, er effektive virkemidler for å opprettholde polarisering og segregering.

Noen samer er så opptatt av å fremme samiske interesser og perspektiver at de finner det akseptabelt å krenke nordmenn og andre folkegrupper for å nå sine mål, og noen ser på samarbeid med nordmenn som en forlengelse av fornorskingspolitikken. De synes å forholde seg til segregering som nødvendig for å opprettholde sin egenart. De motarbeider aktivt situasjoner preget av samarbeid med nordmenn, og gir ikke sin støtte til godt og samfunnsnyttig arbeid, dersom dette er utført av nordmenn, eller del av et samarbeid. Man applauderer kun sine egne.

Og motsatt er noen nordmenn redd for at samisk kultur og språk skal få for stor plass i Norge. De krenker samer i fordomsfulle og rasistiske uttrykk, til dels direkte, men trolig mest ved omtale og baksnakking, og vil ikke engasjere seg i aktivitet som involverer samer eller er basert på samarbeid. Man motarbeider og undergraver at samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha sin rettmessige plass i Norge.

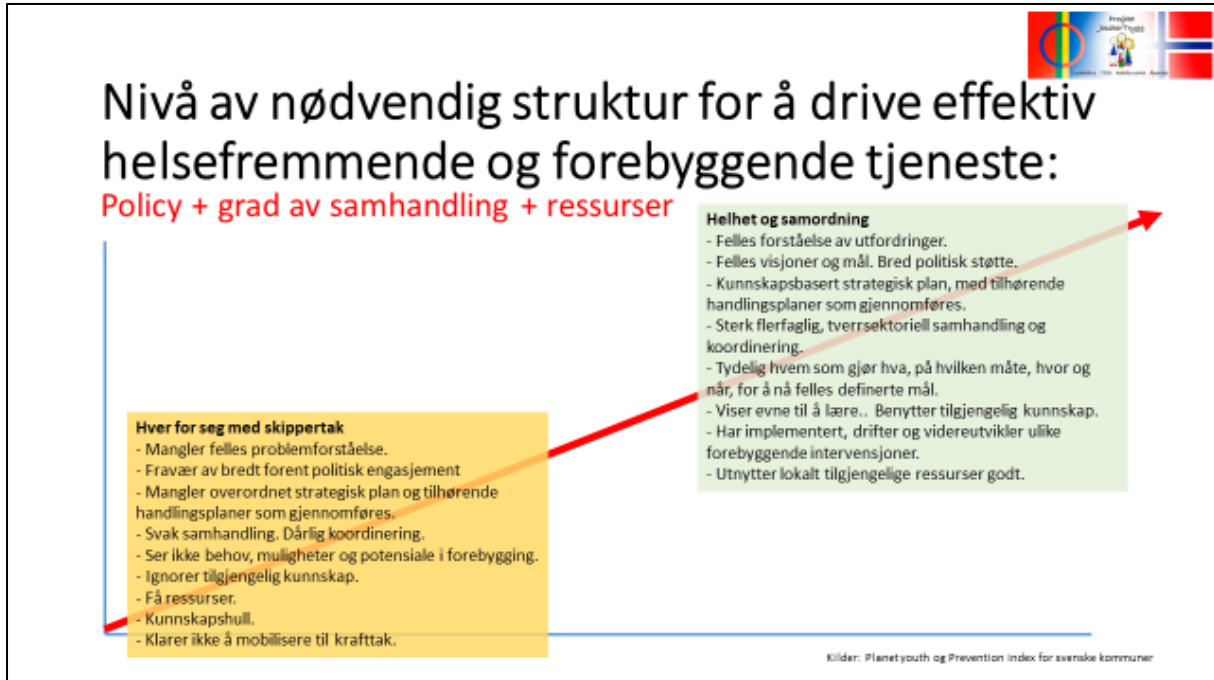
Representantene for begge disse ytterpunktene fremmer sitt eget på bekostning av andre. I en slik setting, er det et rasjonelt valg og nyttig strategi for disse å bruke begrepet mistillit, og omtaler som fremmer mistillit, mye og hardt, og skjule seg bak det, i stedet for å vedkjenne seg sin egen negativ forforståelse, fordommer og rasisme.

Mellom disse ytterpunktene står det store flertallet av befolkningen, og er påfallende tause og passive om den påvirkning og skade disse polariserte kreftene gir på samfunnets utvikling.

At vi som samfunn i stor grad ikke våger å snakke om utfordringene dette gir, forsterker bare problemene. Veldig mange ser og erfarer at det brukes respektløse og fordomsfulle uttalelser, i kulissene knyttet til lokalpolitikk og øvrig samfunnsliv, - men dette skal det ikke snakkes høyt om. Det eksisterer en slags taus overenskomst om at man ikke skal vise for omverden at det er konflikter knyttet til etnisitet mellom mer ytterliggående personer i de ulike folkegruppene i vår kommune, i vår region eller i vårt land.

12.3 Vi mangler helhet, samordning og samskapning i kommunene

Alle kommuner kan innplasseres på en tenkt skala som angir deres nivå i evne til å arbeide effektivt med helsefremmende og kriminalitetsforebyggende innsatser. Se fig nedenfor.

Tysfjord kommune vil her plassere seg svært lavt, da kommunen kjennetegnes ved alle de kulepkt som er beskrevet i den gule firkanten. De omkringliggende kommunene er heller ikke særlig sterke. Dette gjelder også Narvik kommune.

Hele regionen rundt Tysfjord og Ofoten er sterkt skadelidende av at man ikke har etablerte strukturer og systematikk som muliggjør en helhetlig og samordnet innsats.

Når det er slik vil det aldri være mulig å jobbe tilfredsstillende effektivt mot store komplekse utfordringer,- som med omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Enkeltvis, og enhetsvise, her og der, og i små samarbeidsgrupper, basert på ildsjeler og personlige opparbeidede relasjoner, kan det periodevis gjøres veldig godt arbeid, men den store effekten uteblir pga at dette arbeidet ikke er del av en stor, tung, systematisk og kontinuerlig langsiktig innsats, som former hele lokalsamfunnet.

12.4 Vi mangler aktive Politiråd og effektiv tverrfaglige samordning

I Norge legges det nå i stor grad til grunn at alle kommuner har aktive Politiråd og effektive tverrfaglige samhandlingsordninger.

Tysfjord/Hamarøy og Ofoten-regionen har, slik prosjektleder vurderer det, et etterslep på 15-20 år med utviklingsarbeid, i sitt fravær av en offentlig tjenesteutøvelse med kultur

preget av kriminalitetsforebyggende kompetanse og tverrfaglig koordinert innretting. Dette gir seg til kjenne i hvordan man tenker, snakker og handler, i mangel på forståelse av kriminalitetsforebygging som et flerfaglig fagfelt egnet til å endre og utvikle lokalsamfunn, og i mangel på overordnede strategier, strukturer og systematikk som ivaretar helhet, samordning og samskapning.

Vi er altså avhengig av kommunale ledere og politiledere som tørr å være ærlige på om de behersker dette fagfeltet eller om de bør si: «Vi er usikre på hvordan dette skal gjøres»

Med et aktivt velfungerende Politiråd kombinert med drivende og godt koordinerte SLT-grupper, bundet sammen med en god SLT-koordinator, har man som mulighet til å løfte det helsefremmende og forebyggende arbeidet til et helt nytt profesjonelt nivå. Man kan bevege seg fra å være blant de svakere regionene i landet, til å bli del av nasjonalt toppnivå, om man vil sterkt nok.

En betydelig bonuseffekt er at de samme strukturene også kan benyttes til å ivareta et godt arbeid med beredskap og samfunnssikkerhet. Her er samlet sett meget store gevinster som kan utløses.

Pr i dag er det etablert ei SLT-gruppe som er i arbeid i Tysfjord øst. Den står sørgelig alene og svakt, uten den øvrige strukturen på plass i Ofotenregionen.

Hamarøy har nå nylig utpekt en SLT-koordinator, jobber med etablering av ei SLT-gruppe og må nå legge god aktivitet i å omgjøre den til nå sovende samarbeidsavtalen om Politiråd, til godt langsiktig strategisk arbeid.

12.5 Planarbeid er tett knyttet til drift av Politiråd og SLT.

For de nye kommunene vil det være begrenset med positive effekter i å legge mye arbeid i gode prosesser med utvikling av kommunale handlingsplaner, som skal ivareta oppdatert lovkrav og nasjonale føringer, om en ikke samtidig er interessert i å etablere gjennomgripende strukturer og systematikk som kan skape god praksis med helhetstenkning og samordning.

Arbeid med ny oppvekstplan og en tilhørende handlingsplan mot omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, som også inntar både et menneskerettsperspektiv og urfolksperspektiv, er tett knyttet til eksistensen av et virksomt Politiråd og en effektiv SLT-ordning.

Fine planer med store ord, redder ikke liv eller forebygger alvorlige lovbrudd, alene. Vi må også skape en ny forbedret praksis.

12.6 Vern av eget omdømme er viktigere enn å redde liv og sikre livskvalitet

I løpet av prosjektperioden har prosjektleder, i sitt virke på kryss og tvers i kommunene, møtt mange personer, fra veldig ulike miljøer, med ulike virkelighetsforståelser, på ulike nivå, og med ulike funksjoner, rundt om i de fire kommunene som er direkte berørt av Jasska/Trygg-arbeidet, som har det til felles at de åpent eller skjult presser hardt på for at det ikke skal si eller gjøre ting som gir svekket omdømme.

De er redd for et svekket omdømme av dem selv, av et miljø, av en slekt, av en tjeneste, av en kommune, av sin virksomhet m.v. Eller man frykter andre negative konsekvenser. De ønsker at det kun skal presenteres hyggelige resultater og historier, og drives tiltak som underbygger deres styrker. Da støtter de vårt arbeid. Ellers yter de gjerne på ulikt vis motstand.

Når lysten til å verne eget omdømme er større enn viljen til å arbeide effektivt for å redde liv og sikre livskvalitet, reduserer det tempo på den utvikling som er igangsatt. På den utvikling som er nødvendig.

Interessen for Jasska/Trygg-arbeidet har slik opplevdes avmålt hos en del. Særlig kommer dette til uttrykk gjennom en del personer i høyere posisjoner med makt og status. Ved sin unnnvikende adferd sier for mange av de som er i slike formelle og uformelle lederposisjoner dessverre «Nei takk!» til endring- og utvikling.

De argumenterer helst med om at man har mye annet som er viktigere å gjøre og som haster mer. Realiteten er nok dessverre at motstanden også handler om langt mer enn bare at man har mye å gjøre. Hos noen er det tydelig at de ikke vil ha noen utenfra, som kommer og ser hvordan ting fungerer. De er urolig for mulig tap av status og posisjon. De vil helst holde prosjektleder og andre «uvedkommende» på avstand.

Og det er helt naturlig at det er slik motstand, sett i forhold til de tema og det utg pkt vi har for dette arbeidet. At det ville bli slike reaksjoner er altså helt som forventet. Dette er menneskets naturlige hang til «selvforsvar» og respons på endring som kan innebære ubehag.

Men det gjør utvilsomt at slikt arbeid som vi utfører går saktere framover enn mange kunne ønsket seg.

I vårt arbeid opplever vi naturlig motstand mot endring

- Frykt for tap av posisjon, omdømme, nettverk, tilhørighet og identitet
- Frykt for straff og erstatningskrav
- Frykt for ubehag ved uformell sosial kontroll
- Unnvikelser og passivitet
- Aktiv innsats for å fremme annet fokus som styrker annen agenda
- Ubalansert negativ omtale av tiltak, prosesser og personer, og spredning av uriktig informasjon. Negativ bygdesladder.
- Mangler kunnskap og forståelse om hvordan man effektivt fremmer endring og utvikling

Konsekvensen av denne motstanden er bl.a at spisskompetanse som er stilt tilgjengelig gjennom ansettelse av prosjektleder gis jevnt over lav oppmerksomhet og benyttes ikke,-, øvrig tilgjengelig fagkunnskap ignoreres og ca 1 million kr i prosjektmidler, som prosjektleder har avsatt til utvikling av Politiråd og SLT, på øst- og vestsiden av Tysfjorden, ikke blir brukt til dette formålet.

Prosjektleders ønske med å være åpen om disse ubehagelige motstandsuttrykkene, er at vi må vedkjenne oss at vi som mennesker lett reagerer slik. Først da kan man jobbe bevisst med seg selv for å unngå at man skaper unødig skade på sine omgivelser, når responsen er så sterkt uhensiktsmessig sett opp mot at vi skal sikre økt trygghet for de mest sårbare og utsatte.

Det er fullt mulig å benytte anledningen til å korrigere, uten å nødvendigvis tenke at det vil bli en jakt på jakt på noen som skal tas for det, eller at det skapes sterkt avledende prosesser på annet vis.

Rundt om i kommunene er det mange svært kompetente ledere, med solide verdier og gode intensjoner. Gjennom et langt aktivt liv har de skapt veldig mye godt i sine lokalsamfunn. I møte med vårt arbeid erfarer vi likevel at noen trekker seg unna og ikke vil ta del i et arbeid som fokuserer på negative forhold i samfunnet, og noen frykter nok svekket omdømme, ubehag og tap, eller de vil bare ikke være åpent ærlige på at «dette har ikke vi lyst til å jobbe med i vår kommune»

Disse ser da ikke utviklingspotensialet som ligger i vårt arbeid, og de ser ikke, eller vektlegger ikke, de liv som tapes, eller utfordringer med tap i helse, fungering og livskvalitet som følger av å ignorere det betydelige problemet med vold og overgrep som vi har midt i blant oss.

12.7 Jasska/Trygg i nye Hamarøy kommune

På samme måte som i Narvik er det også i Hamarøy mangler knyttet til struktur og systematikk som gjør det mulig å ivareta helhetstenkning, samordning og samskapning.

Det har vært betydelig tregghet i å komme i gang med å få startet et aktivt politiråd og en effektive SLT-strukturer, som gjør det mulig å jobbe godt.

I en presset situasjon med kapasitetsutfordringer fram mot kommunedeling og nyetablering, har dette ikke blitt prioritert.

Men man er nå i gang. Litt sent til å få maksimal utnyttelse av prosjektfasen, men forhåpentligvis med ambisjon om å gjøre dette utviklingsarbeidet så godt som mulig i tida som kommer.

Proessen med å ruste seg for å håndtere videreføringen av Jasska/Trygg har derimot ellers kommet langt, og mange tiltak er allerede godt implementert og i aktiv driftsfase, og noe i ferd med å bli implementert. Det sitter slik sett mye Jasska/Trygg-relatert tenkning og arbeidsinnsats i Hamarøy kommunens tjenesteutøvelse. Det er i kommunen svært mange engasjerte fagfolk som driver dette arbeidet som del av sitt vanlige virke. Mange uttrykker glede og stolthet over det de har bidratt til å utvikle.

Fellesnemda har jobbet aktivt med fokus på videreføring av innsatsen inn i nye Hamarøy gjennom flere møtepunkter med prosjektleder.

Kommunen har nå i okt. 2019 gitt en avd. leder innen fagfeltet psykisk helse i oppgave å fungere som SLT-koordinator i 20%-stilling. Dette med sikte på å etablere en struktur og et arbeid som gjør det mulig å lede, koordinere og kvalitetssikre kriminalitetsforebyggende innsatser i tiden som kommer. Pga at vedkommende aldri har jobbet med kriminalitetsforebygging på dette systematiske og sektorovergripende viset før, og de som skal inn i SLT-gruppa heller ikke har slik erfaring, vil effektiviteten og kvaliteten på arbeidet, naturlig være noe redusert i en lengre oppstartfase. Her ligger en betydelig utfordring, i å ha utholdenhet og opprettholde trykk på arbeidet.

SLT-koordinatoren overtar et koordineringsansvar som pr nå er ivaretatt av prosjektleder Jasska/Trygg. Dvs at det overføres en meget stor mengde arbeidsoppgaver til en, nyetablert 20%-stilling. I tillegg til videreføring av Jasska/Trygg-oppgaver vil de også dukke opp andre aktuelle prioriterte oppgaver SLT-koordinator må håndtere.

Sett opp mot tidligere nevnte endringsprosessfaser, har Hamarøy kommune vært i fase 4: handlingsfasen, og vil man nå ved overgang til nye Hamarøy trolig ta et tilbakesteg til forberedelsesfasen, og i verste fall ytterligere tilbake til overveiellesfasen, da politisk forankring i det nye kommunestyret og de fleste spørsmål om finansiering av videre innsats er uavklart ved nyttår når prosjektet avsluttes samtidig med at kommunen starter sitt virke.

Vi vil trolig få et redusert fokus og trykk på noen av de innsatsene vi ved Jasska/Trygg har på gang. I beste fall i en periode før man er klar med en tilstrekkelig mobiliserer av langsiktig innsats i den nye kommunen. I verste fall vil vi få ett varig lavere trykk for å nå våre mål.

Viljen til å gjøre endringer og jobbe med utvikling er til dels der, men man vet ikke helt hvordan man skal rigge seg på alle områder og man sliter mye med å finne styrke og økonomisk ressurs til å gjennomføre.

Nye Hamarøy har sendt et utfordringsnotat/søknad til KMD om støtte til videreføring, der man har begrunnet behov for betydelig med støtte, med henvisning til beskrivelser og vurderinger som er gitt fra Jasska/Trygg til Fellesnemda, tilsvarende ca kr 7 300 000,-, som hovedsakelig knytter seg til utvikling og opprusting av kapasitet i sterkt berørte kjernetjenester for gjennomføring av systematisk innsats over lengre tid.

12.8 Jasska/Trygg i Narvik kommune.

Narvik kommune

I Narvik har vi erfart stort engasjement hos mange fagfolk i sentrale kjernetjenester, som bl.a helsestasjon, barnehager, skoler, barnevern, og hatt god nytte av et bra samspill med ansatte i disse. Narvik kommunes satsning på Bedre tverrfaglig innsats (BTI), er også et godt eksempel på et positivt utviklingsarbeid som pågår.

Prosjektleder Jasska/Trygg har samtidig også opplevd en urovekkende tilstand med unnvikelser der en del representanter fra politisk og administrativ toppledelse ikke vil forholde seg til Jasska/Trygg og det arbeidet som pågår.

En rekke henvendelser er møtt med ignorering, og ansvaret for å aktivt medvirke til å sikre videreføring av tiltak og prosesser påbegynt innsats oppleves ikke å være tatt på alvor.

Unnvikelsene er i et slik omfang og med et slikt mønster, at det indikerer et hull i forståelse relatert til kriminalitetsforebygging som fagfelt og bruken av dette som et betydningsfullt virkemiddel i arbeidet med å styre sitt lokalsamfunns utvikling. Det etterlater også et uheldig bilde av at man i Narvik til dels ikke anser problemstillinger med omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, som noe som sterkt nok berører dem, til at dette skal prioriteres. Dette virker til dels å være noe man plasserer som et problem i Tysfjord.

Narvik kommune vurderes av prosjektleder slik til å være i spennet mellom den endringsprosess-fasen vi kaller «før-overveielse» og fasen «overveielse» Man pendler mellom å avvise, med en tanker av typen «*Dette er ikke mitt problem!*» og det å ha påbegynt å gjøre vurderinger på om det likevel kanskje kan bli behov for å gjøre endringer. Helt typisk vil man i denne fasen ikke selv se et behov for å jobbe med det endrings- og utviklingsarbeidet vi gjør med Jasska/Trygg, slik vi på utsiden ser det. Det er omverden som ser manglene og mulighetene,- og slik behovet for å gjøre en endring, og melder om dette. Protestholdning og negative følelser, hos den/de som må gjøre endringer, knyttet til at den bestående posisjon og status blir utfordret, er slett ikke uvanlig i denne fasen.

Våren 2018 ble prosjektleder invitert til å delta på et møte i Ofoten regionråd. Her deltok også Nordland politidistrikt, v/ GDE-leder for Ofoten, hvor det på agendaen bl.a var en orientering fra politiet om en kriminalitetsanalyse som var utført med utg pkt i registrerte straffesaker, med vurderinger knyttet til trender og utviklingstrekk. Et svært interessant møte.

Med utg pkt i den kunnskap og erfaring prosjektleder har fra kriminalitetsforebyggende arbeid og endringsprosesser, var prosjektleders vurdering, etter å ha hørt og tatt del i dialogen i møtet, at kunnskapsnivået, erfaringene og forståelsen av hvordan man arbeider

faglig godt og effektivt med store gjennomgripende kriminalitetsforebyggende innsatser, slik vi må i tilknytning til Tysfjordsakene og Jasska/Trygg, var heller svak.

I samme tidsrom var det gjennom Jasska/Trygg-arbeidet, for prosjektleder, fremkommet et tydelig bilde av at hele regionen rundt Tysfjord, har et faglig etterslep på 15-20 år i kriminalitetsforebyggende forståelse, i sin mangel på strukturer og systematikk og ved måten man tenker om helhet, tverrfaglighet, samordning og samskapning,- altså hvordan man kan skape gode resultater gjennom profesjonelt og effektivt planmessig samarbeid for å forme sitt lokalsamfunn.

Prosjektleder kontaktet derfor regionrådet i etterkant og tilbydde rådet et kort intro-kurs til kriminalitetsforebygging. Dette tilbudet er ikke benyttet, og ikke ble prosjektleder invitert til flere regionrådsmøter etter dette. Ei heller kontaktet på annet vis etter dette.

I et referat fra «Regionalt politiråd», med deltakere fra regionen rundt Narvik, dat. 22. mars 2019, beskrives en plan om å ha et operativt Politiråd på plass 01.01.2020. Fra et Jasska/Trygg-ståsted er det absolutt positivt at det er et politiråd under etablering, selv om det råder stor usikkerhet på hva som er den reelle status for dette arbeidet, og hvordan man i nye Narvik ser for seg at dette Politirådet skal jobbe, og hva dette betyr for den SLT-gruppa som gjennom Jasska/Trygg er etablert og i drift i Kjølpsvik/Tysfjord øst.

Måten man velger å ivareta kommunenes utvikling på, på dette området, er derimot høyst oppsiktsvekkende:

- Her pågår det altså et arbeid som aktivt holdes skjult for Jasska/Trygg.
- Henvendelser fra prosjektleder til enkelte toppledere i Narvik møtes med ignorering og taushet.
- Man velger bevisst å utvikle sitt politiråd, uten at dette inkl en parallell prosess om å etablere SLT eller tilsvarende, selv om det strider mot all tilgjengelig fagkunnskap og erfaring på feltet å ikke se dette i tett sammenheng.
- Innspill som er sendt fra prosjektleder i anledning høringsprosess for ny administrativ struktur/organisering av nye Narvik, der det ble påpekt behov for å ha SLT-koordinator plassert i Rådmannens stab, er ikke lyttet til eller kommentert på noe vis.
- Man velger å gjøre utviklingsarbeidet ved bruk av aktører som er uten spisskompetanse på kriminalitetsforebygging og som selv har ingen, liten eller begrenset med erfaring med denne type tverrfaglig samarbeid som er sektorovergripende og binder strategisk og operativt utførende nivå sammen.
- Man velger å jobbe uten å nyttiggjøre muligheten for å få kunnskapsoverføring, erfaringsoverføring, veiledning og økonomisk støtte, fra Jasska/Trygg, ved å unngå dialog med prosjektleder Jasska/Trygg, som besitter en spisskompetanse på feltet og har avsatt midler til lønn for SLT-koordinator og dekning av kompetanseheving og prosessutgifter knyttet til etableringsarbeid.

- Man velger å se sitt etableringsarbeid med politiråd isolert fra Jasska/Trygg, og tar slik ikke sitt ansvar for videreføring av Jasska/Trygg. Man søker ikke kunnskap om Jasska/Trygg-innsatser, og har ingen strategi for hvordan Jasska/Trygg skal tas videre inn i nye Narvik etter 01.01.2020

Å lage seg et Politiråd uten en tilhørende effektiv struktur for å omsette strategier til handling og resultater, er å lure seg selv til å tro at man jobber godt bare fordi man har møter som er gitt et spesielt navn. Da har man ikke forstått konseptet og potensialet i denne type arbeid, men rapporterer på innfrielse av etablering av «nye» begreper.

Før politiet, kommunen og andre sentrale aktør som kan inngå i politirådet, begynner å arbeide kunnskapsbasert og analytisk med utg pkt i kartlagte utfordringer i egne lokalmiljø, med felles etablert situasjonsforståelse, felles definerte mål, felles forpliktende plan, og omsetter dette gjennom en effektiv struktur og systematikk til i samordnet og koordinert praktisk innsats, på tvers av fag og på tvers av sektorer, er man ikke der man bør være.,- og kan være.

En kommune som legger seg på en slik offensiv forebyggingspraksis, vil i langt større grad kunne forme sitt lokalsamfunn, i stedet for å konstant løpe etter utviklingen, med reaktiv innsats for å håndtere kriser og begrense skader, og behandle og rehabilitere skadde mennesker.

.I anledning at styringsgruppa for Jasska/Trygg skulle til Oslo på rapporteringsmøte hos KMD 11.11.19, der Lars Norman Andersen svært prisverdig deltok som representant fra Narvik, hadde nye Narvik kommune skrevet en søknad til KMD om økonomisk støtte til videreføring av arbeidet. Det er her søkt om beskjedene kr 1 500 000,- Altså mindre enn 10% av det som er omtalt i saksgrunnlaget vedr videreføring av Jasska/Trygg som var sendt Fellesnemd nye Narvik. Prosjektleder Jasska/Trygg har gitt tilbakemelding på at dette var svært beskjedent.

Mye tyder nå på at nye Narvik, med sin svært pressede økonomiske situasjon, i 2020 og de kommende årene vil velge en mye brukt strategi fra kommunal sektor, om å nedprioritere å bruke av sine ordinære driftsmidler på systematisk langsiktig forebyggende arbeid,- og heller satser på at noe av dette arbeidet kan finansieres med div tilskudd og prosjektmidler, innhentet fra bl.a departementene, direktoratene og Fylkesmannen. Man fortsetter i så fall med en forebyggingspraksis som fort vil bli preget av tilfeldigheter i hvilke midler man får tak i, som gir skippertak og usammenhengende innsatser.

13. Innspill til arbeidet med å lage ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner

29. okt 2019 deltok leder av delprosjekt 5 Tillitsbygging, Kristin Green Johnsen og prosjektleder Tor Erik Rønne på et seminar ved Sametinget i Karasjøk, der mange ulike aktører var samlet for å gi innspill til arbeidet med ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner. I denne handlingsplanen skal det også utarbeides en egen del som særlig belyser utfordringer, behov og muligheter i samiske samfunn. Vi fremmet her 10 innspill:

10 innspill til ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner:

- 1. Vær ambisiøs og visjonær,-** i et samarbeid der lokal kunnskap og lokale ressurser virker sammen med ekstern spisskompetanse. Vi har tilgjengelig kunnskap til å endre og utvikle samfunn. Det står på viljen til å satse.
- 2 Effektivt politiråd og velfungerende tverrfaglige samordning.**

Still krav til at alle kommuner skal ha Politiråd og SLT eller liknende, som jobber kunnskapsbasert og har kompetent ledelse. Det er ikke gitt at Politistasjonssjefen, rådmann og ordfører har den nødvendige spisskompetansen. Vi må sikre kvalitet og effektivitet ved å tilføre den kompetansen som evt mangler. Psykisk helsefremming,- kriminalitetsforebygging og er fagområder og bør respekteres som det. Se vårt forslag til lovendring.

Merk: Det holder ikke at politidistriktet rapporterer til POD på antall signerte samarbeidsavtaler om Politiråd med kommunene, eller rapporterer på innfrielse av at det er etablert div forebyggende spesialfunksjoner, som f.eks politikontakt, SARA, Patriark, radikaliseringskontakt, næringslivskontakt og trusselkoordinator, om innholdet i dette arbeidet er ressursmessig veldig svakt besatt og spisskompetansen begrenset. Da ser det fint ut i dokumenter og fungerer dårlig i praksis. Politidistrikter som henger mye etter på dette området trenger økt tilførsel på driftsmidler, samt veiledning og kontroll på at de bygger det nødvendige av kompetansemiljø.
- 3. Mindre BØR og mer SKAL, kombinert med tilgang på økonomisk støtte.**

Ressurssvake politidistrikt, kommuner og regioner lever ikke opp til BØR-standard. De prioriterer kun SKAL. Nasjonale handlingsplaner med mye bruk av «bør» på anbefalte tiltak, blir bare en uoppnåelig standard, der man stadig sakker akterut. Det gir motløshet og forakt for handlingsplanene.

Det som sentrale nasjonale myndigheter anser som viktig å få gjort må derfor beskrives med ordet «skal», kombinert med at det gis tilgang på langsiktig økonomisk støtte for å gjennomføre.
- 4. Mer veiledning og kontroll til svake kommuner.**

Svake kommuner evner gjerne ikke å utvikle den nødvendige struktur og systematikk til å arbeide effektivt på egen hånd. De må ha mer hjelp i form av tilført kompetanse og veiledning for å motvirke at det er ulikhet i vern og rettsikkerhet, avhengig av hvor i landet du bor.

5. **Økonomisk stimuli** i form av belønning for måloppnåelse i gjennomført etablering og drift av forebyggende innsatser med påregnelig god effekt, og gode tjenestetilbud som ivaretar utsatte. Kortsiktig gevinst i kroner og øre, er lett å forholde seg til, og blir en tydelig belønning for godt utført arbeid. For mange er det for vanskelig å se helhet og langsiktig nok, slik godt psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid, krever. Å måle effekter som vil komme om 10-20 år er for komplisert. Vi må ha tro på at godt kunnskapsbasert arbeid vil gi resultater,- og belønne de som satser på dette. Planmessig gjennomføring av f.eks Jasska/Trygg sitt 20 år lange program for oppvekstsektoren, bør til eks. belønnes med årlig økonomisk belønning for innsats som senker samfunnets totale kostnader.
6. **Systematisk bruk av gjenopprettende prosess**
Gjenopprettende prosess bør benyttes systematisk som et aktivt verktøy ved tilbakeføring etter soning, og ved henlagte straffesaker der partene går tilbake i samfunnet med uavklart sak og status. Det ligger her et stort ubenyttet potensiale til å gi økt trygghet og et bedre grunnlag for å komme seg videre i livet, for begge parter. Se vårt forslag til lovendring.
7. **Ta «ganning» inn i definisjonen av Psykisk vold.**
Ganning er en del av samisk folketro og praksis, og er et reelt virkemiddel for de som tror på dette. Ganning brukes til negativ sosial kontroll. Bør derfor inntas i def av psykisk vold i ny handlingsplan, slik at det skapes økt bevissthet i befolkningen og ulike tjenester, med håndheving av krenkelser.
8. **Likestillings- og mangfold**
Det er generelt behov for å fortsette arbeidet med økt likestilling og mangfold,- relatert til kjønn, etnisitet, seksualitet, funksjonsevne. Vold har som samfunnsproblem et opplagt likestillings- og mangfoldsperspektiv ved seg.
9. **Menn må ansvarliggjøres**
Still krav til at kommunen skal etablere og drive et råd av menn, (jfr prinsipper for Ressursorientert lokalsamfunnsutvikling) som jobber med utvikling og drift/gjennomføring av tiltak for hvordan lokalt bosatte menn, skal ta ansvar for å bidra til forebygge nye krenkelser og ivareta utsatte.
10. **Forskning**
Selv om vi allerede har mye kunnskap, er det fortsatt behov for å drive mer forskning, på mange områder. Forskning gjør oss i stand til både å skape slik utvikling, og forstå den utvikling som skjer.

14. Forslag til endringer i lovgivningen

Med utg pkt i de erfaringer vi har høstet fra Tysfjordsakene og arbeidet med Jasska/Trygg er det tydelig at kriminalitetsforebygging har lav status og ikke betraktes som et fag med tilnærminger som kan bidra sterkt til å forme samfunnet slik du vil ha det.

Det er også tydelig at det er en godt utviklet praksis med å slippe unna med å nedprioritere forebygging, uten at dette får negative konsekvenser for beslutningstakerne. Pr i dag fungerer forebygging som en ventil, som benyttes flittig ved overtrykk i belastning og mangel på penger og arbeidskapasitet. Da letter man på trykket ved å kutte i forebygging. Dette er en godt innarbeidet som akseptabel praksis i store deler av den offentlige tjenesteproduksjonen, fra topp til bunn. Selv om dette er å handle mot tilgjengelig kunnskap og kompetanse. Og selv om det er en kostbar praksis,- i liv, livskvalitet og penger.

Kostandene ved slik praksis lukker vi øynene for,- men den kommer senere, og er større enn du ser, fordi den brer om seg i ulike sektorer og på ulike arenaer. Og det er gjerne noen andre enn beslutningstaker som må lide.

Om vi ikke gjør en radikal omprioritering har vi ikke lært noe svært sentralt av «Tysfjordsakene», men viderefører gammel tenkning om at psykisk helsefremmende og forebyggende innsatser er noe som kan utsettes til senere, hvis vi får tid og krefter da.

Så lenge vi som samfunn aksepterer at psykisk helsefremming og forebygging håndteres så lemfeldig som et amatørfelt, der det ikke er så nøye med hva som gjøres, vil denne viljen til å nedprioritere forebygging fortsette. Vi trenger sterkere føringer som tydelig definerer hva som forventes av profesjonalitet, også innen forebygging. Og at det følges opp med lovkrav, tilsyn og midler til å gjøre nødvendig endring og utvikling.

Slik prosjektleder ser det er det god grunn til at regjeringen og stortingsrepresentantene vurderer å fremme lovforslag vedr følgende:

Forslag 1: Ny Lov om Politiråd og tverrfaglig og tverrsektoriell samordning i kommunene

Erfaringene fra Tysfjordregionen inkl Ofoten viser med tydelighet at det er uakseptable avvik i tjenesteproduksjon og utviklingstempo i norske kommuner, når det gjelder forebygging av svært alvorlig kriminalitet med enorme negative helseskadelige og samfunnsøkonomiske konsekvenser.

Enkelte kommuner sliter med å henge med på faglig utvikling, og enda verre,- de viser heller ikke vilje og evne til å delta i aktivt endrings- og utviklingsarbeid, selv ikke når utfordringene er uvanlig tydelig aktualisert, slik som ved Tysfjordsakene, og fagkunnskap, penger og veiledningskompetanse stilles tilgjengelig, som ved prosjekt Jasska/Trygg.

Det kan ikke være akseptabelt at kunnskap om forebygging ikke benyttes, når manglene er åpenbare. Denne unnlåtelsen av å prioritere godt forebyggende arbeid gjør at barn, unge og

voksne lever med vold i nære relasjoner og utsettes for seksuelle overgrep, i et langt større omfang enn det det ellers kunne ha vært.

For å sikre at alle kommer lever opp til et minimum av felles standard for kvalitet i sitt psykisk helsefremmende og kriminalitetsforebyggende arbeid, der planarbeid, Politiråd og utøvende innsats koordinert i SLT (eller tilsvarende) forstås som tre komponenter som henger tett sammen, er det prosjektleders forslag at det fremmes et lovforslag som omhandler krav til at kommunen skal ha et aktivt Politiråd og en effektiv ordning for samordning (SLT eller likende).

SLT-arbeid har i mange kommuner hatt en tradisjon for å fokusere mye på utfordringer rundt ungdom det knytter seg bekymringer til, eller som allerede har trådt over en terskel og involvert seg i rusmisbruk og/eller andre lovbrudd.

Det er god grunn til å utfordre dette tradisjonelle fokuset, slik at man ikke bare jobber på et indikativt og selektivt nivå, men i tillegg også sterkt ivaretar en universell tilnærming der man ser mer vidt og langt mer helhetlig og systematisk på å endre på de bakenforliggende årsaksfaktorer til at ungdom utvikler psykiske helseplager og/eller blir involvert i aktivitet med rusmisbruk og kriminalitet,- og til at annen svært alvorlig kriminalitet skjer i lokalsamfunnet. Omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er i den sammenheng åpenbart en type kriminalitet, som har fått alt for lite oppmerksomhet.

I SLT-arbeidet, er det ved økt fokus på helhet, samordning og samskapning store muligheter for å bedre utnytte hele lokalsamfunnets ressurser. Det er slik et stort ubenyttet potensial til å aktivt forme sitt lokalsamfunn slik man vil ha det. Pr i dag er det fortsatt mye utviklingspotensial i måten Politiråd og SLT fungerer rundt om i Norge.

I lovteksten skal det ikke være unødvendig detaljstyring, men det bør fremgå noen tydelige prinsipper for hvordan hhv Politirådet og den tverrfaglige samordningen skal innrettes.

F.eks.:

Politiråd skal innrette sitt arbeid slik at man:

- Politiråd har minimum ett fast medlem som innehar spisskompetanse inne kriminalitetsforebygging.
- Arbeider kunnskapsbasert med aktuelle utfordringer i sin kommune, og gjør analyser som setter Politirådet i stand til å legge en strategi for å være i forkant av forventet utvikling.
- Arbeider slik at man ivaretar helhetstenkning, sikrer god samordning og aktivt tilrettelegger for samskapning på tvers av offentlig, privat og frivillig sektor.
- Sikrer felles situasjonsforståelse hos politi, kommune og andre særlig sentrale aktører
- Definerer felles tydelige mål,- kortsiktig og langsiktig, som beskrives i relevante planer, som skal revideres i jevnlig sykluser.
- Sikrer politisk og administrativ forankring og økonomisk finansiering for å jobbe systematisk i hht handlingsplan over lengre tid

SLT (eller tilsvarende) skal kjennetegnes ved:

- Ledes av SLT-koordinator (eller tilsvarende) som har kompetanse om kriminalitetsforebygging og som ivareta felles ledelse og koordinering, ved gjennomføring av innsatser i hht handlingsplan,
- SLT-gruppa er ansvarlig for at innsatser som utføres holder akseptabel kvalitet ved å etterleve grunnleggende prinsipper for godt og effektivt kriminalitetsforebyggende arbeid:
 - Faglig forankret
 - Tidlig innsats
 - Tverrfaglig og tverrsektorielt
 - Kontinuitet,- ved systematisk innsats med tilstrekkelig trykk over tid
 - Helhetstenkning,- i form av å både se hele mennesker, og ha en bred systemforståelse som inkl hele laget av ulike aktører som er ressurser i et lokalsamfunn.
- Utarbeide kunnskapsgrunnlag til bruk i vurderinger og beslutninger på strategisk nivå i Politirådet.

Forslag 2: Tillegg i Helse- og omsorgstjenesteloven og pasient- og brukerrettighetsloven vedr tilbud om deltakelse i Gjenopprettende prosess

Vi har, som det tidligere er omtalt i denne rapporten, tatt initiativ til å sette fokus på behovet for økt bruk av gjenopprettende prosess som et systematisk brukt verktøy ved tilbakeføring etter soning,- og ved henleggelse av straffesaker, der partene slippes tilbake med en uavklart status og uklar situasjonsforståelse, som medfører mobilisering i partenes familie og slekt for å verne eget omdømme, med konflikteskalering i nærmiljøet til følge.

Gjenopprettende prosess er basert på at partene selv vil delta. Det passer ikke for alle, men kan være en meget god løsning for svært mange.

Dette tema berører Politi/påtalemyndighet, Kriminalomsorgen, Konfliktrådet, Fylkesmannen og kommunene, og kan ikke alene løses lokalt i Tysfjord.

Dette bør derfor vurderes gjort til et nasjonalt utviklingsprosjekt.

Og vi bør vurdere noen lovendringer:

Straffegjennomføringslovens § 2 sier at «Det skal gis tilbud om gjenopprettende prosess under straffegjennomføring» I praksis betyr sannsynligvis dette at domfelte får tildelt en info-brosjyre e.l. og noe forklaring på hva gjenopprettende prosess er, om den fengselsansatte kjenner til hvordan dette gjøres.

Herfra til å lykkes med å trygge domfelte på å velge deltakelse i slik prosess er det lang vei.

Og veien til å trygge de utsatte på slik deltakelse er enda lengre, særlig når det ikke er lovbestemmelser som spesifikt løfter fram muligheten for å benytte seg av gjenopprettende

prosess, som en rettighet, også for de som er den utsatte part,- i tillegg til den alminnelige adgangen til å benytte Konfliktrådet som følger av Konfliktrådsloven.

Erfaring fra øvelse i Narvik med 110 deltakere fra ulike tjenester viste at ingen har kunnskap om at Konfliktrådet tilbyr gjenopprettende prosess, eller har forståelse av hvordan kommunen, sammen med Konfliktrådet og Kriminalomsorgen, kan nyttiggjøre dette. Dette underbygger et behov for sterkere lovregulert tilbud.

For å forsterke bestemmelsen i straffegjennomføringsloven § 2, og gi økt stimulering til mer bruk av gjenopprettende prosess, vil prosjektleder derfor foreslå at helse- og omsorgstjenesteloven (som er en kommunal pliktlov) gis en endring, der det inntas en tilsvarende bestemmelse, om at utsatte for vold og overgrep, som er under behandling og/eller oppfølging i kommunale tjenester, skal gis tilbud om gjenopprettende prosess.

Tilsvarende bør også Pasient- og brukerrettighetsloven ha en bestemmelse om at man skal få informasjon og veiledning på deltakelse i gjenopprettende prosess, slik at en kan ta et godt informert valg om å benytte seg av denne muligheten eller ikke.

Her er det et stort ubenyttet potensial til å sikre økt trygghet, bedre psykisk helse, bedre fungering og livskvalitet, gjennom økt bruk av gjenopprettende prosess som et systematisk brukt tilbud, ved henlagte straffesaker og ved tilbakeføring etter soning.

Økt bruk av gjenopprettende prosess forutsetter betydelig økt fokus på dette hos ansatte rundt om i de ulike tjenestene. Lovendringer vil fremtvinge et slikt økt fokus.

Forslag 3: Endring i Helse- og omsorgstjenesteloven §3-3 a:

Om vi mener alvor med forebygging er viktig, det behov for å endre på ordbruken i denne paragrafen:

Kommunens ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep

Kommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

Vårt forslag er at Ordet «blir, (understreket), byttes til «er».

Når det står skrevet «blir» åpner dette for at kommunen kan utsette å prioritere dette arbeidet, og gjemme seg bak at de gjør så godt de kan i en innsats for at tjenestene skal bli i stand til å forebygge. Dette ene ordet «blir» undergraver slik hele paragrafens kraft.

Hadde vi vært fornøyd med at kommunene skal bli i stand til å ivareta akutt innsats, og bli i stand til å ha en beredskap? Eller fornøyd med at kommunen skal bli i stand til å tilby konsultasjon hos fastlege/på et legekantor?

Nei, svært få ville akseptert det. Det ville vært utenkelig å ha så vage krav.

Vi har behov for å tenke like seriøst og profesjonelt om forebygging. Vi har behov for at tjenestene er i stand til å forebygge.

Kunnskapen om hvordan dette gjøres er tilgjengelig. Med en slik endring i ordlyden vil det bli mer trykk på handling.

15. Økonomi

Delprosjekt 1 – 4 har vært under felles økonomistyring, ivaretatt av prosjektleder Tor Erik Rønne, med støtte fra May Britt Alden og Fredrik Storøy, ved økonomienheten Narvik kommune. Ved behov er prioriteringer og disponeringer av større omfang drøftet med Rådmann Arne Kvernsjø.

Prosjektleder har bevisst hatt en nøkternt forbruket i starten, da det var viktig å få en oversikt og satt en struktur og plan for arbeidet, slik at man ikke i stor stil begynner å forbruke midlene, i alle mulige retninger uten at dette er koordinert og planmessig.

Et grovt budsjett, som gjenspeiler tiltak og prosesser som var under utvikling og drift, har fungert som et grunnlag, hvorfra det har blitt gjort nødvendige justeringer underveis.

De største utgiftsområdene kan grovt beskrives som

- Løpende faste lønns- og personalutgifter
- Nødvendige tjenestereiser for aktører tilknyttet prosjektet,- herunder også bruk av båtskyss for forsøksdrift med oppsøkende sosialt arbeid i Musken
- Gjennomføring av ulike utviklingsprosesser med flere arbeidsgrupper,- herunder bl.a utvikling, implementering av tema og undervisningsplanene «Oaggi muv/Gjør meg trygg» og ungdomsarbeidet med tiltaket «Ung samfunnsbygger», og finansiering av videreføring av BTI i nye Narvik juli-des 2019
- Massivt med kunnskapsbygging ved gjennomføring av et stort antall kursdager. Herunder innleie av eksterne foredragsholdere, leie av lokaler, reise og oppholdsutgifter i anl arrangementer. Alle våre kunnskapsbyggende aktiviteter har vært uten deltakeravgift, for å stimulere til stor deltakelse.
- Andre arrangementet som tilbys store grupper av fagfolk, frivillige, barn og ungdom.

Vi står ved avslutning av prosjektet igjen med noe ubrukte midler. Regnskapet pr 27.01.20, viser et **underforbruk på kr 1.090.855,22**

Dette er midler som i tidligere fase av prosjektet skulle vært brukt til større satsninger i kommunene, men som kommunene melder å ikke ha tid, krefter eller ønsker å prioritere å gjennomføre.

Det knytter seg særlig til etablering av Politiråd/SLT og til pilotdrift av et samisk kontaktpunkt i helse- og omsorgstjenestene, men også midler som er fra ubenyttet mulighet til å kjøpe fri ansatte for å få deltatt på påkrevde kursdager, og frikjøp av ansatte som jobber tett på traumeutsatte, for deltakelse i veiledning, som ledd i ivaretagelse av de ansatte.

For å ikke spolere en evt mulighet for å komme i gang med noen av disse planlagte tiltakene, sent i prosjektfasen, om kommunene gjorde en ny vurdering, er noe av disse midlene til dels holdt igjen. Dette kunne gitt oss mulighet til en større innsats nå på slutten av prosjektperioden. Det har ikke skjedd.

Prosjektleder har overfor KMD derfor foreslått at pengene overføres til de nye kommunene, til gjennomføring i 2020 av det utviklingsarbeidet, de så langt ikke har sett seg i stand til å gjennomføre, og videreføring av pågående arbeid.

Kort oppsummert om utviklingen:

2017:

Tilskudd fra KMD	1 500 000,-
Forbruk delprosjekt 1 - 4 ,	490 815,-
Resterende overført til 2018	

2018:

Overført ubrukte midler fra 2017 ,	1 009 185,00
Tilskudd fra KMD:	3 000 000,00
Forbruk delprosjekt 1 – 4,	2 021 563,38
Korrigerings av for mye fondsavsetning	10 213,45
Ekstra kostnad bruk av ambulansébåt til tjenestereiser til/fra Musken	383 817,00

2019:

Overført ubrukte midler fra 2018	1 593 591,17
Forventet tilskudd fra KMD	3 000 000,00
Forbruk delprosjekt 1-4	3 512 948,80

Samlet forbruk delprosjekt 1-4

2017-2019:	6 419 357,63
-------------------	---------------------

16. Faglig tilrådning til de nye kommunene

Vår faglige tilrådning er å innordne seg tilnærmet slik at man ivaretar de pkt som er omtalt i denne rapportens kapittel 7. Her følger i tillegg en kort sjekklister som gjenspeiler sentrale momenter. Dette er ment å være en forenklet «oppskrift» til å gjøre den nødvendige videreføring av vårt påbegynte arbeid. Ta deg også tid til å lese hele rapporten.

Fenomenkunnskap Avdekkingskompetanse Handlingskompetanse	Bygg kunnskap som sikrer at ansatte og befolkningen forstår hva omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er, hvordan det skader og hva som kan gjøres for å forebygge, handle ved krenkelser og ivareta involverte.
Erkjenn at alvorlige krenkelser skjer i alle lag av samfunnet, i alle miljøer, midt i blant oss	Omsorgssvikt, vold og overgrep er et enormt samfunnsproblem, som alvorlig kriminalitet, med store helseskader, tap av liv og svekket livskvalitet, og redusert fungering i samliv og yrkesliv, til følge. Dette angår oss alle!
Etabler bred felles politisk interesse i å gjøre en solid langsiktig innsats for at lokalsamfunnet skal bli tryggere, og kostnadsbesparende.	Vi trenger bred politisk interesse og forankring i politisk ledelse og adm ledelse, med felles forståelse for at man må arbeide planmessig, i et stort samarbeid, med tilfredsstillende trykk i lang tid, slik at innsatsen forankres i kommunale planer og sikres økonomisk finansiering. Godt forebyggende arbeid med komplekse utfordringer som griper inn i alle kroker av samfunnet krever kontinuitet og forutsigbarhet. Innsatsen må pågå i mange år.
Etabler og driv aktive Politiråd og en effektiv SLT-samordning.	Tenk alltid: Helhet, samordning og samskapning Hold fokus på kvalitet og effektivitet. Sørg for å ha nødvendig kompetanse tilgjengelig i Politirådet, i koordinatorrollen og SLT-gruppa til at dere jobber kunnskapsbasert. Jobb fram gode planverk, som gjenspeiler menneskerettigheter, urfolksrettigheter, lover og forskrifter, instruksjoner og nasjonale handlingsplaner. Dyrk profesjonalitet og lagånd! Sikre at alle tjenester kjenner og benytter felles retningslinjer, felles rutinebeskrivelser. Arranger tverrfaglige samarbeidsøvelser for ansatte.
Ivareta de 5 grunnleggende prinsippene for godt forebyggende arbeid.	<ul style="list-style-type: none"> - Faglig forankret - Tidlig innsats - Tverrfaglig samarbeid - Systematisk innsats over tid - Helhetlig
Lokalsamfunnsperspektiv m/ støtte fra eksterne.	Lokalsamfunnet har mange ressurser! Gjør offentlig, privat og frivillig sektor til aktører i et stort felles forpliktende samarbeid. Ta i bruk ekstern støtte/kompetanse når nødvendig.
Kombiner et problemorientert fokus med ressurs- og styrkefokus.	Spill på de positive kreftene og det som gir stolthet og glede, men ikke ignorer det som er av betydningsfulle mangler og svakheter. Ha mot til å ta opp ubehagelige tema. Korrigjer det som ikke fungerer slik det skal.
Kulturforståelse	Gjør anstrengelser for å lære av andre og forstå andres perspektiver. Bygg kunnskap i tjenestene som gjenspeiler befolkningens mangfold og ivaretar alle som likeverdige borgere. Gjør nødvendige tilpasninger til de vi skal ivareta.
Vi kan alle bidra	Endringer skjer raskest om alle starter med seg selv og sitt nærmiljø. Ta ansvar! Velg å gi tillit!

17. Vedlegg

1. Økonomi delprosjekt 1 - 4
2. Økonomi delprosjekt 5
3. Tabell med oversikt over prosesser og tiltak
4. Tabell med prosesser og tiltak plottet inn på et oversiktskart med ulike nivåer og målgrupper
5. Tema- og undervisningsplanen Oaggi muv/Gjør meg Trygg

Forenklet sammendrag oppdatert pr 27.01.20

	B	C	D	E	F
Jasska - Drift			Jasska - Balanse 25101100		
Tilskudd KMD 2017 - Jasska (Del 1)	- 1500 000,00			IB 2017	-
Kostnader 2017	490 815,00			Saldering 2017	- 1009 185,00
Sum Jasska 2017	- 1009 185,00			UB 2017	- 1009 185,00
2018			IB 2018		
Bokføring restsum fra fond på sted 20010	- 1009 185,00			Til sted 20010	1009 185,00
Tilskudd KMD 2018 - Jasska (Del 2)	- 3 000 000,00				
Total kostnader 2018 - Jasska	2 021 563,98				
Sum Sted 20010	- 1987 621,02			Saldering 2018	- 1997 834,47
Korrigerings av for mye fondsavsetning	10 213,45				
Ekstra kostnad: Ambulansebåt - Periode 1	383 817,00				
	394 030,45			Korrigerings av fond	394 030,45
Tilskudd KMD 2018 - Tiltit (Del 1)	1 250 000,00				
Utbetaling til Arran 2018 - Tiltit (Del 1)	- 1 250 000,00				
				UB 2018	- 1 603 804,02
Drift 2019			IB 2019		
Tilskudd KMD 2019 - Jasska (Del 3)	-			<i>Ingen bevilgninger</i>	
Kostnader 2019 - Jasska	3 512 948,80				
Tilskudd KMD 2018 - Tiltit (Del 2)	-				
Utbetaling til Arran 2018 - Tiltit (Del 1)	1 150 000,00				
Kostnader 2019 - Jasska, inkl Tiltit	4 662 948,80				4 662 948,80
				Merforbruk	3 053 144,78
Forventes innbetalt					- 3 000 000,00
Forventes innbetalt					- 1 150 000,00
Mindreforbruk					- 1 090 855,22

Vedlegg 2: Økonomistatus delprosjekt 5 pr okt 2019, med prognose ut året.

Firma: Arran - Julevsame Guovdaj Lulesamisk Senter, År: 2019, Dim: 1047 Jasska delproj 5- Tillit

	2019			Totalt	
	Januar - oktober	Prognose november - desember	Sum 2019	Budsjett	Endring
Driftsinntekter:					
Salgsinntekter	31 854	0	31 854	0	31 854
3685 Andre prosjekttilskudd	1 148 833	191 667	1 340 500	1 150 000	190 500
Sum driftsinntekter	1 180 687	191 667	1 372 354	1 150 000	222 354
Driftskostnader:					
Sum lønn og andre personalkostn.	939 576	166 524	1 106 101	875 001	231 100
5000 Lønninger	521 237	131 133	652 371	687 047	-34 676
5020 Vikarlønn	54 386	0	54 386	0	54 386
5190 Feriepenger beregnet	69 190	16 504	85 694	82 446	3 248
5410 Arbeidsgiveravg. beregnet	29 588	7 022	36 610	35 039	1 571
5415 Arbeidsgiveravgift feriep	3 529	842	4 371	4 205	166
5430 Kollektiv pensjonsforsikr	38 732	11 146	49 878	58 399	-8 521
5431 Kollektiv pens.forsik trukket	-2 090	-2 090	-4 180	0	-4 180
5440 Avtalefestet pensjon	6 835	1 967	8 802	10 306	-1 504
5600 Premie ou-fond ansatte	-141	0	-141	0	-141
5960 Andre personalutgifter	0	0	0	-2 441	2 441
5999 Internfordeling personalkostnad	218 311	0	218 311	0	218 311
Sum andre driftskostnader	260 501	157 315	417 816	275 000	142 816
6790 Fremmed tjeneste/konsulentonorar	15 073	0	15 073	0	15 073
6850 Bøker	3 295	0	3 295	0	3 295
6860 Kurs/opplæring	500	0	500	0	500
7100 Km.godtgjørelse	11 519	0	11 519	0	11 519
7130 Servering/mat/drikke	103 510	0	103 510	0	103 510
7140 Andre reisekostnader	30 055	20 000	50 055	100 000	-49 945
7150 Diett - trekkfri	3 983	0	3 983	0	3 983
7151 Diett - trekkpliktig/aga	3 664	0	3 664	0	3 664
7320 Annonser	5 009	0	5 009	0	5 009
7790 Adm/regnskap/overhead	83 905	137 315	221 220	175 000	46 220
7999 Feilføringskonto	-11	0	-11	0	-11
Sum driftskostnader	1 200 077	323 839	1 523 916	1 150 001	373 915
Driftsresultat	-19 390	-132 172	-151 562	-1	-151 561

Vedlegg 3: Tabell med oversikt over prosesser og tiltak

I tabellen er prosesser og tiltak **gruppert etter tematisk tilhørighet i delprosjekt**, definert på det mest sentrale i **nivå og målgruppe i et forebyggingsunivers**, og **fargekodet grønn/gul/rød**. Grønn for det som er ferdigstilt eller pågående uten vanskeligheter, gul der det er pågående med noe utfordringer, og rød der tiltaket er besluttet stanset.

Totalt inngår det i denne oversikten enn 50 prosesser og tiltak, med bidrag fra flere hundre fagfolk og frivillige aktører. Dette omfatter både et stort antall lokale aktører, og mange eksterne fra ulike spisskompetansemiljøer, spredt over hele landet. MERK: Tiltak/prosesser er i denne sammenheng å forstå som fokusområder og tema, som omfavner til dels svært mye arbeidsinnsats. Ett tiltak kan slik inneholde f.eks 18 mnd lang arbeidsprosess med mange møter og ulike arbeidsoppgaver/aktiviteter, med bidrag fra en rekke ulike aktører, eller være en serie med kursdager og arrangementer rundt samme tema.

Aktiviteten/arbeidsmengden i prosjektet har slik vært meget høy. Prosjekteiernes, og de tilstøtende kommunenes kapasitet til å levere/delta inn i prosjektinnsatsen er av prosjektleder bevisst presset nær bristepunktet, for å fremtvinge kunnskap og erfaringer på hvor, når og hvordan det utarter seg når det må gjøres prioriteringer.

Slik får vi kunnskap om verdier og holdninger, om hva som ansees som viktigst, hva som i praksis blir prioritert, hvor sterk motivasjonen for endringer knyttet til prosjektets tema er rundt om hos ulike aktører, og hvor høye ambisjoner man egentlig har for denne type endrings- og utviklingsarbeid.

Det å ha et så reelt bilde av dette som mulig, er helt avgjørende for å gi de nye kommunene mulighet til å bygge sitt videre arbeid med forebygging og ivaretagelse på et mest korrekt utg pkt. Et skjønsmalt bilde er en dårlig grunnmur å bygge framtida på. Vi bør forholde oss til virkeligheten.

En naturlig følge av å presse aktørene/systemene slik, er at det vil være tiltak som ikke lar seg gjennomføre som ønsket, og tiltak som byr på større utfordringer. Hadde all aktivitet kunne fargekodes grønn, hadde dette vært tegn på at vi har jobbet for forsiktig, omstendelig og sakte, og ikke vært tilstrekkelig drivende.

Tilknyttet, som vedlegg 4, ligger en annen tabell, utviklet av prosjektleder, som et nyttig ledelsesverktøy ved utvikling og drift av forebyggende innsatser. Ved mindre prosjekter, eller mer avgrensede satsninger, er det hensiktsmessig å skrive inn de ulike tiltakene man har gående i tabellen med stikkord, evt ved å bruke nummerering.

I vårt tilfelle er omfanget så stort, at det fort blir noe kaotisk med tekst og siffer i tabellen. For å få et helhetlig grafisk illustrert «treffbilde», der alle våre større tiltak er innplassert i dette kartet, er det her benyttet en prikk for hvert tiltak. Slik får vi et godt inntrykk av hvordan tiltakene sprer seg på mål og nivå.

Til forskjell fra det som ofte er den aktuelle situasjonen i mange politidistrikt og kommuner, så ligger ikke hovedtyngden av innsats på reaktivt aktiverte innsatser med noe forebyggende preg, men på innsatser preget av systematikk og langsiktighet, i den øvre halvdelen av tabellen. Det er der vi skal være, om vi vil forme vårt lokalsamfunn i en bestemt retning.

Nr	Tiltak / prosess	Ansvarlig	Støttefunksjon/ bidragsytere	Forebyggings- nivå og målgruppe	Status	Beskrivelse
	Prosjekt Jasska/Trygg	Prosjektleder Tor Erik Rønne	FMN koordinator/ seniorrådgiver Robert Isaksen			Totalansvar for den løpende praktisk operative gjennomføringen ihht rammene i prosjektskissen, oppbygning og drift av prosjektorganisasjonen, ledelse, koordinering og kvalitetssikring i valg av tiltak. Økonomiansvar.
	Delprosjekt 1 Akutt beredskap og oppfølging av utsatte, overgripere og pårørende	DP-leder Grete Prestegård	FMN seniorrådgiver Julie Tangen			
1.1	Retningslinjer for arbeid med saker med seksuelle overgrep	Grete Prestegård	Arbeidsgruppe	Øvre/Lokal/Adm/Universell		Utarbeidet nye felles retningslinjer til bruk i alle tjenester
1.2	Rutinebeskrivelse for melding av bekymring til Barneverntjenesten.	Grete Prestegård	Arbeidsgruppe	Øvre/Lokal/Adm/Universell		Utarbeidet nye rutinebeskrivelse for melding av bekymring til Barneverntjenesten. Til bruk i alle tjenester.
1.3	Tiltakskort for hhv situasjoner med bekymring, og akutte situasjoner	Grete Prestegård	Arbeidsgruppe	Øvre/likal/Adm/Universell		Utarbeidet nye tiltakskort, til bruk i alle tjenester.
1.4	Øvelse 20.09.19: Håndtering av bekymringer og akutte situasjoner. Dialogøvelse med gruppearbeid + pleumsdrøftinger	Tor Erik Rønne	Beredskapsavd Fylkesmannen i Nordland	Øvre/Lokal/Adm/Selektiv		Planlagt og gjennomført øvelse for 150 ledere og fagfolk i Hamarøy/Tysfjord og Narvik. Første gang det gjennomføres fulldags case-basert øvelse på disse tema i Nordland.

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

1.5	Oppsøkende sosialt arbeid i Musken, Vår – høst 2018.	Tor Erik Rønne	Ansatte i Tysfjord kommunes helse- og omsorgstj og ansatte i SANKS.	Øvre/Person/ Fornærmet/ Gjerningspersone n//Pårørende			For å bøte på utfordringer knyttet til at det historisk har vært stor avstand, geografisk, sosialt og kulturelt, mellom de bosatte i Musken og det offentlige hjelpeapparatet, ønsket vi å gjøre et forsøk med oppsøkende sosialt arbeid i Musken. Målet var da å skape kontakt, senke terskler for dialog med og bruk av hjelpeapparatet, og slik komme i posisjon for å kunne tilby råd, veiledning og hjelp om noen utsatte, pårørende, gjerningspersoner eller andre ønsker dette. Over en lengre tidsperiode reiste helsefaglig personell med samisk språk og kulturkompetanse, en dag i uka med båt til Musken og oppholdt seg der også utover ettermiddagen, etter ordinær arbeidstid. Erfaring: Svært lite kontakt og dialog med de bosatte. Kommer ikke i posisjon. Blir ikke brukt på noe vis. Arbeidsformen avsluttet. Behov for annen tilnærming.
1.6	Ivaretagelse og veiledning av ansatte som jobber tett på traumeutsatte personer.	Tor Erik Rønne / RVTS Nord	Gro Berntsen Marianne Larssen	Øvre/Sit/Selektiv			Med svært velvillig bistand og godt engasjement fra RVTS Nord, er det i regi RVTS Nord laget en plan for gjennomføring av en serie fagdager spredt over ett år, kombinert med tilbud om veiledning,- alt rettet mot ansatte som jobber tett på traumeutsatte. Fagdager er gjennomført i hht plan, ved bruk av fagfolk tilknyttet RVTS og eksterne innleide. Utfordringer med å få gjennomført veiledning av ansatte i helse- og omsorgstjenester. Får ikke i tilstrekkelig grad frigjort ansatte til å delta i veiledning, selv om prosjektet stiller midler tilgjengelig til frikjøp. Mangler kvalifiserte vikarer/ansatte som kan fylle hull i tjenestene ved evt. frikjøp for veiledning.
1.7	Invitert til samling for utsatte, med utvalgte fagfolk/tjenester tilstede, på hotell i Bodø.	Tor Erik Rønne	Div tjenester	Nedre/Pers/ Forn/Indikativ			Avlyst pga lav påmelding. Utrygt å delta i setting hvor man frykter at andre som deltar kan prate rundt om på bygda om hvem som deltok og hva som ble sagt og gjort.
1.8	Invitert til samling for pårørende, med utvalgte fagfolk/tjenester tilstede, på hotell i Bodø.	Tor Erik Rønne	Div tjenester	Nedre/Pers/ Pårørende/Indikativ			Avlyst pga lav påmelding. Utrygt å delta i setting hvor man frykter at andre som deltar kan prate rundt om på bygda om hvem som deltok og hva som ble sagt og gjort.
1.9	Invitert utsatte til å delta i lukket chatte-gruppe/mail-gruppe, for dialog om evt	Tor Erik Rønne/ Kristin	Div tjenester	Nedre/Pers/For nærmede/Indikativ			Avbrutt etter kort tid. Skepsis mot å ta del i gruppa, og utrygghet på å dele egne tanker og vurderinger. De utsatte er ingen homogen gruppe. De har ulike ståsted, ulike behov og

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

	udekte behov og utforming av tiltak og tjenester	Green Johnsen					føler det utrygt å dele for mye av tanker og vurderinger. Usikkerhet på hvordan dette vil bli møtt og brukt av de andre i gruppa.
1.10	Mottak av klager på tjenester.	Tor Erik Rønne/ Kristin Green Johnsen		Nedre/Pers/ Fornærmede/P årørende/Gjern ingspers/ Universell			Gjort kjent blant folk at Jasska/Trygg vil høre fra de som evt har ubehagelige opplevelser i møte med hjelpeapparat. Ønsker at de kan dele dette med oss, slik at vi kan lære av feil og skape forbedringer. Video med dette tema er publisert på prosjektets facebookside, i tillegg til at dette er uttrykt i ulike møter og anledninger med folk rundt om i regionen. Få henvendelser. Ingen direkte på opplevelser om at man er avvist eller ikke fått hjelp. Noen forteller om hjelpere som må gis opplæring av klienten i samisk kultur og lokale samfunnsforhold, før klienten får nyttiggjort behandlingen slik som ønsket. Trolig en viss mistillitsbarriere mot å fortelle oss i prosjektet om opplevelser. <u>Mange sliter med å skille prosjektinnsats fra det de kjenner som Tysfjord kommune.</u> Mistillit utviklet i møte med Tysfjord kommune, overføres på oss som skal jobbe med endrings- og utviklingsarbeidet.
1.11	Initiert og tilrettelagt for etablering av frivillig forening: «Jasska/Trygg – nettverk for økt åpenhet om alvorlige krenkelser»	Tor Erik Rønne	Foreningen ledes av valgt styre: Kristin Green Johnsen (L), Tove Kvanmo (NL), Solfrid Iversen(Sek.), Ann Brattaker Urheim (Kas.), Mariann S. Jensen (SM), og Nina M. Iversen (SM)	Øvre/ lokal/ nærmiljø/ Universell			Over tid har det vært jobbet med å identifisere og kontakte personer som muligens kan være aktuelle kandidater for å delta i et nettverk av personer med engasjement, mot og kraft til å jobbe med å fronte behovet for økt åpenhet. Erfaring viser at de som våger å snakke høyt om åpenhet raskt blir stående alene. Det er behov for å ha et felleskap å støtte seg på. Høsten 2019 ble tiden moden for å samle noen av disse til en serie møter, der vi har brukt tid på å bli bedre kjent, drøftet vårt initiativ til et nettverk, og vurdert hvordan dette evt best kan gjøres. Dette endte med en beslutning om å etablere en frivillig forening, som skal være selvgående og aktiv. Prosjekt Jasska/Trygg finansierer etableringsprosessen og det første utviklingsåret 2020, gjennom et tilskudd som utbetales i nov/des. 2019. Foreningen ble etablert 23.okt 2019, med valg av styre og godkjenning av vedtekter.

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

1.12	Økt nasjonal satsning på bruk av «Gjenopprettende prosess» som et systematisk brukt verktøy ved tilbakeføring etter soning av dom, og ved henleggelse av straffesaker.	Tor Erik Rønne	Politiet Kriminalomsorgen Konfliktrådet Fylkesmannen	Nedre/ Person/ Fornærmede/G jerningspers/ Pårørende/ indikativ + Nedre Lokal / adm/indikativ				<p>Det er behov for å jobbe mye bedre, og mer systematisk, med situasjoner der domfelte skal tilbakeføres i gammelt miljø, nær sine ofre, og i situasjoner med henlagte straffesaker som ikke har blitt endelig belyst, og der partene slippes tilbake med en uavklart status. Her blir det raskt konflikteskalering, utrygghet og sinne, som familie, slekt og nærmiljø involveres i. Utfordringene er ikke Tysfjord-spesifikk, men bør løses gjennom et nasjonalt utviklingsarbeid, som omfatter alle de store statlige aktørene Politi, Påtalemyndighet, Kriminalomsorg, Konfliktråd og Fylkesmann, i tillegg til kommunene.</p> <p>Tema er løftet fram, og det er gjennomført møter med relevante aktører med forslag om å løfte dette inn til Justisdep. Ikke tilstrekkelig kapasitet/interesse hos de involverte til å legge det nødvendige arbeidet i en slik prosess pr nå. Prosjektleder har derfor meldt dette direkte i møte med Justis- og beredskapsdepartementet.</p>
1.13	Implementering av Bedre tverrfaglig innsats (BTI) i nye Narvik kommune	Tor Erik Rønne	Prosjektleder BTI: Kristin Zimmermann	Øvre, Lokal/ adm/ selektiv og indikativ				<p>Narvik kommune har over lengre tid jobbet med implementering av en samhandlingsmodell/verktøy for førstelinjetjenester som alene og sammen må jobbe med barn og familier, fra bekymringer til mer alvorlige og/eller komplekse utfordringer,- Bedre tverrfaglig innsats (BTI), ledet av prosjektleder Kristin Zimmermann.</p> <p>Sommer 2019 hadde Narvik kommune ikke midler til å fullføre dette arbeidet, slik at Ballangen og Kjøpsvik kunne bli inkludert i denne arbeidsformen. BTI svarer svært godt på aktuelle utfordringer knyttet til nettopp behov for bedre tverrfaglig samarbeid. Det ble derfor besluttet å bruke av Jasska/Trygg-midler til å videreføre dette implementeringsarbeidet høst 2019, for å legge til rette for lik praksis i de utøvende tjenestene i hele den nye kommunen.</p>

2.	Opplæring av barn og unge	Delprosjekt- leder Gunnar Solstrøm	FMN seniorrådgiver Kevin Johansen				
2.1	Oaggi muv/Gjør meg trygg	Gunnar Solstrøm	Arbeidsgruppe: Gunnar Solstrøm Kevin Johansen Mallin Andreassen Stian Aspheim Alexander Mikkelsen Britt Karin Hansen	Øvre/ Lokal / bhg og skole(Universell			Umiddelbart etter prosjektets start i august 2017, ble det etablert en arbeidsgruppe, med sikte på å utvikle en ny plan for hvordan fokus på omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep skal tematiseres og jobbes systematisk med i barn og unges utdanningsløp. Med inspirasjon, kunnskap og erfaringer hentet fra bl a Sortland kommune,- «Æ e mæ», ble det utviklet en utvidet og lokalt tilpasset, felles tema- og undervisningsplan for helsestasjonen, barnehagene og grunnskolen, der kunnskap om kropp, grenser, gode og vonde hemmeligheter, omsorgssvikt, vold og overgrep, og hvordan man handler om man er utsatt eller vet om slikt, gjøres til obligatoriske tema. Skoleåret 2018/2019 var første gjennomføring. Evaluering viste i all hovedsak positive tilbakemeldinger. Revidert vår 2019. Ny evaluering og revidering vår 2020, etter det inneværende skoleåret er gjennomført.
2.2	Videregående skole bygger videre på det som gjøres i Oaggi muv/Gjør meg trygg	Tor Erik Rønne	Knut Hamsun vgs v/ Elin Eidsvik	Øvre/lokal / skole / univ og selektivt			Fylkeskommunen og videregående skole er en naturlig tett samarbeidspartner, som overtar der grunnskolen gir seg, med å videreføre en tilpasset undervisning og andre tiltak vedr forebygging og ivaretagelse relatert til vold og overgrep. Bygger på det som er utført i grunnskolen.
2.3	Foreldreforberedende kurs	Tor Erik Rønne	Arbeidsgruppe	Øvre/ Person/ Fornærmede/ Pårørende / Gjerningsp/ Universell			I god «Tidlig innsats» ånd er det utviklet et Foreldreforberedende kurs for gravide og deres partner, over 4 dager/kvelder a 2 timer, der vi ønsker å tilby noe mer enn Fødselsforberedelser, gjennom et større fokus på det grunnleggende ved det å være omsorgsgiver, tilpasset lokale samfunnsforhold og variasjoner i kultur og språk. Et slikt kurs er ment å være en anledning for å stanse en evt bevisst/ubevisst videreføring av uakseptable oppdragerstrategier, basert på egne vonde erfaringer fra krenkelser en selv har vært utsatt for. Vi ønsker å stimulere til økt bevissthet om hva man bringer med seg inn i foreldrerollen og hvordan barn påvirkes av sine

							omsorgsgivere. Og det er ment å gi anerkjennelse og respekt for at det er mange måter å være forelder på som er innenfor det normale og akseptable i hht lovgivning. Utfordringer knyttet til å holde ønsket tempo på framdriftt i utviklingsfasen, pga sykefravær og lav kapasitet hos arbeidsgruppemedlemmer. Etter ferdigstilt kursplan har vi ventet på en passende anledning, med mange nok gravide som vil delta. Første kurs ble gjennomført oktober 2019 i Ballangen. Evalueres. Trolig behov for å gjøre justeringer i formen på et slikt tilbud, gitt utfordringer med geografi og få fødende.																																										
3.	Delprosjekt Avdekkings- og handlingskompetanse	2017-2018: Lill-Tove Hansen 2019: Tor Erik Rønne																																															
3.1	Kurs i avdekkings- og handlingskompetanse	2017-2018: Lill-Tove Hansen 2019: Tor Erik Rønne	Politi Statens barnehus Barnevern UiT Rikke Lassen Tore Roald Riedl	Øvre/ Sit / Universell			Vi har arrangert en rekke av vårt 2 dagers kurs for totalt drøyt 800 deltakere. Kursene består av tema: Fenomenkunnskap/ samtale med barn/samhandling + Juridiske emner, (meldeplikt, avvergingsplikt, taushetsplikt m.v.)for div fagfolk og frivillig sektor: <table border="0"> <tr><td>1. feb 2018</td><td>Storjord J</td><td>60</td></tr> <tr><td>2. feb 2018</td><td>Storjord J</td><td>66</td></tr> <tr><td>14. feb 2018</td><td>Storjord F</td><td>105</td></tr> <tr><td>15. feb 2018</td><td>Storjord J</td><td>110</td></tr> <tr><td>8. april 2019</td><td>Narvik J</td><td>153</td></tr> <tr><td>9. april 2019</td><td>Kjøpsvik J</td><td>18</td></tr> <tr><td>10.april 2019</td><td>Oppeid J</td><td>19</td></tr> <tr><td>27. mai 2019</td><td>Narvik F</td><td>125</td></tr> <tr><td>28. mai 2019</td><td>Kjøpsvik F</td><td>14</td></tr> <tr><td>29. mai 2019</td><td>Oppeid F</td><td>14</td></tr> <tr><td>2. okt 2019</td><td>Narvik J</td><td>40</td></tr> <tr><td>3. okt 2019</td><td>Oppeid J</td><td>avlyst</td></tr> <tr><td>4. okt 2019</td><td>Drag J</td><td>7</td></tr> <tr><td>22. okt 2019</td><td>Narvik F</td><td>61</td></tr> </table>	1. feb 2018	Storjord J	60	2. feb 2018	Storjord J	66	14. feb 2018	Storjord F	105	15. feb 2018	Storjord J	110	8. april 2019	Narvik J	153	9. april 2019	Kjøpsvik J	18	10.april 2019	Oppeid J	19	27. mai 2019	Narvik F	125	28. mai 2019	Kjøpsvik F	14	29. mai 2019	Oppeid F	14	2. okt 2019	Narvik J	40	3. okt 2019	Oppeid J	avlyst	4. okt 2019	Drag J	7	22. okt 2019	Narvik F	61
1. feb 2018	Storjord J	60																																															
2. feb 2018	Storjord J	66																																															
14. feb 2018	Storjord F	105																																															
15. feb 2018	Storjord J	110																																															
8. april 2019	Narvik J	153																																															
9. april 2019	Kjøpsvik J	18																																															
10.april 2019	Oppeid J	19																																															
27. mai 2019	Narvik F	125																																															
28. mai 2019	Kjøpsvik F	14																																															
29. mai 2019	Oppeid F	14																																															
2. okt 2019	Narvik J	40																																															
3. okt 2019	Oppeid J	avlyst																																															
4. okt 2019	Drag J	7																																															
22. okt 2019	Narvik F	61																																															

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

							23. okt 2019	Drag F	13
3.2	RVTS Nettkurs	Gunnar Solstrøm	RVTS	Øvre / Sit / Universell					Et stort antall ansatte i oppvekstsektor og helse- og omsorg har gjennomført nettbasert individuelt kurs, arrangert av RVTS, som supplement til lokalt arrangerte kurs og fagdager.
3.3	Kurs i traumesensitivt arbeid	Tor Erik Rønne	RVTS	Øvre / Lokal / adm / selektivt og indikativt					28.-29. nov 2019 deltok 6 stk ansatte fra bhg, helsestasjon og BV-tj delta på todagers kurs i Traumesensitivt arbeid med barn, hos RVTS i Oslo
3.4	Foredrag med Alexander Skadberg	Tor Erik Rønne	FAU Kjøpsvik	Øvre / Person/ Forn/Pårør/Gjern/ / universelt					6. nov arrangerer FAU Kjøpsvik skole, i samarbeid med Jasska/Trygg undervisning for elevene på dagtid og foreldremøte på kveldstid med Alexander Skadberg, om en oppvekst med div. større utfordringer og mestring av livet.
3.5	Deltakelse på RVTS-konferanse om vold i nære relasjoner	Tor Erik Rønne	RVTS	Øvre / Lokal /adm / Selektiv					3. des 2019 var 4 stk ansatte fra BV-tj, NAV og helsestasjonen påmeldt RVTS konferanse om vold i nære relasjoner, i Tromsø. Fikk ikke deltatt pga værforhold/reisevansker.
3.6	Undervisningsdag med Arne Holte	Tor Erik Rønne	Arne Holte	Øvre / Lokal / adm / universell					3. sept arrangerte vi heldags undervisning med prof emeritus Arne Holte om hvordan jobbe godt med psykisk helsefremmende og forebyggende innsatser og samtidig sikre en god kommuneøkonomi.
4	Delprosjekt 4 Oppvekstplan (omdefinert til forberedelser til videreføring i nye kommuner, og div restoppgaver som det ikke har vært kapasitet å legge til øvrige delprosjektledere)	Tor Erik Rønne							
4.1	Ny oppvekstplan	Tor Erik Rønne							I hht til prosjektskisse og opprinnelig plan, var det tenkt å utvikle en ny oppvekstplan, som med minst mulig justeringer kunne overføres til de nye kommunene 01.01.2020. Dette viste seg raskt å være en høyst urealistisk oppgave, tatt i betraktning det store samlede prosesstrykk kommunen står i, med tilhørende risiko for at det her ville bli uforholdsmessig mye slit med å få til et resultat som med stor sannsynlighet

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

							ville kreve betydelig med justeringer, når de nye kommunenes organisasjon er satt og i virksomhet. Fylkesmann Hill-Martha Solberg besluttet derfor at det heller skal produseres en «Faglig tilrådning til de nye kommunene».
4.2	Sluttrapport	Tor Erik Rønne	Delprosjektleder, Barne- og ungdomsarbeider, Direktør Arran				Ferdigstilles i desember 2019.
4.3	Faglig tilrådning til de nye kommunene Hamarøy og Narvik.	Tor Erik Rønne					Ferdigstilles i desember 2019.
4.4	SWOT-kartlegging	Tor Erik Rønne					I januar 2018, umiddelbart etter ansettelsen av prosjektleder, ble det forsøkt gjennomført en enkel SWOT-kartlegging: Denne ga noen interessante funn, både i prosess knyttet til det å få besvarelser, form på svar og svarenes innhold, som samlet ga noe info om status i de kommunale tjenestene i Tysfjord. Kjernefunn: Mange gode ressurser i personalet, men også mistillit og svakheter i samhandling mellom ulike grupper/enheter/tjenester.
4.5	Ildsjelsamlinger	Tor Erik Rønne		Øvre / lokal / Frivillig / Universell			Våren 2018 ble det gjennomført samlinger på hhv Kjøpsvik og Drag for ildsjeler i frivillig sektor. Styrke- og ressursfokus, med mål om å vise anerkjennelse for den innsats som utføres, stimulere til økt samarbeid, og synliggjøre muligheter for å få realisert større løft ved samskapning. Trivelige, positive samlinger.
4.6	Folkemøter	Tor Erik Rønne		Øvre / Lokal / Frivillig + Nærmiljø / Universell			Våren 2018 ble det gjennomført en serie med Folkemøter for å orientere om Jasska/Trygg og hente innspill til vårt arbeid. Musken (1 stk) Kjøpsvik (14-15 stk) Drag (14-15 stk) Storjord (10-12 stk) Det hadde selvfølgelig vært hyggeligst å oppleve at svært mange hadde deltatt på disse møtene. Men om mange hundre mennesker hadde møtt opp rødglødende av

						<p>engasjement for vårt arbeid, hadde vel prosjektet ikke vært en nødvendighet.</p> <p>Folkemøtet på Drag lot seg ikke gjennomføre som planlagt, da de tilstedeværende var lite interessert i å lytte til det vi hadde å presentere, men heller ville stille mange kritiske spørsmål og uttrykke mistillit og kritikk mot Tysfjord kommune.</p> <p>Vi kom knapt halvveis i orienteringen, og måtte heller bruke anledningen til å ta imot det som ble uttrykt av misnøye.</p> <p>Møtet opplevdes krevende, men svært viktig, da det er opplagt behov for at misnøyen og skepsisen blir tatt imot, og ved at det gis verdifulle innspill av betydning for det videre arbeidet.</p> <p>Uka etter at vi holdt Folkemøte i Stetindhallen i Kjøpsvik, var det samlet ca 300 personer på samme sted, som uttrykte sin misnøye med KMDs avgjørelse om grensedelingen.</p> <p>Dette viser med tydelighet hvor mye lettere det er å mobilisere og delta i høylytt klaging og protest rettet mot noen utenfor, enn å engasjere seg i ubehagelig endringsarbeid i eget lokalmiljø.</p>
4.7	Etablering av SLT og Politiråd	Tor Erik Rønne				<p>Tysfjord kommune, og hele regionen rundt var da prosjektet startet uten en struktur og systematikk som gjorde det mulig å effektivt samordne ulike tjenester om felles koordinert innsats mot felles mål. Regionen har på dette området et etterslep på 15-20 år med fagutvikling, sett i et nasjonal perspektiv, som kommer til uttrykk i holdninger og tanker, og struktur og systematikk til å tenke helhet, samordning og samskapning</p> <p>Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) er en gammel og godt utprøvd modell for slik samordning. Denne henger tett sammen med drift av et effektivt Politiråd. I januar 2018 ble det, kort etter prosjektleders tilsetning, forsøkt å få de 4 berørte kommunestyrene med på et vedtak, som forpliktet til SLT- etablering, for å få tilgang på etablerings og tiltaksmidler fra Kompetansesenter fra kriminalitetsforebygging.</p>

						<p>Kommunestyrene rakk ikke å fatte vedtak før tidsfrist utløp kort tid etterpå.</p> <p>SLT er sammen med Politiråd helt nødvendige organ og system å få på plass, om kommunene skal kunne jobbe effektivt med store komplekse utfordringer som krever helhetlig blikk og samordning av innsats, på tvers av fag og sektorer.</p> <p>Det ble derfor besluttet å bruke mye av prosjektets midler på etablere dette, lønne SLT- koordinator og drive opplæring og veiledning.</p> <p>Interessen hos lokalt politi og kommunale ledere har til dels vært meget lunken. Forståelsen av hva dette er, og hvilke gevinster man kan skape, er svak</p> <p>Ved prosjektets avslutning er status at Kjøpsvik har etablert og drifter ei aktiv SLT-gruppe, men at denne pr nå er alene i hele nye Narvik kommune og Ofoten-regionen, uten SLT-koordinator og uten et aktivt arbeidende Politiråd.</p> <p>Hamarøy har i oktober 2019 utpekt en ansatt med bakgrunn i fagfeltet psykisk helse, til å ta funksjonen som SLT-koordinator i 20 %-stilling. Medlemmene av SLT-gruppa er ennå ikke fullt på plass, og gruppa er ikke i gang med sitt arbeid. Avtale om Politiråd er signert sept 2018 av politiet og Hamarøy kommune, men har etter dette ligget som et sovende dokument. Politirådet er ikke aktivt arbeidende.</p>
4.8	Involvering av næringsliv	Tor Erik Rønne		Øvre, Loakl / Næringsliv/ Universell		<p>Hjørnesteinsbedriften Norcem, Kjøpsvik, var tidlig interessert i dialog og er på Bedriftsforsamlingsmøte gitt orientering om vårt arbeid, og invitert/utfordret til selv å aktivt finne sin plass i en stor «dugnad».</p> <p>Hva tenker bedriften om «Tysfjordsakene» og det utviklingsarbeidet som nå er igangsatt?</p> <p>Hva er bedriftens samfunnsansvar i dette?</p> <p>Hva kan bedriften bidra med?</p>

						<p>Hvordan er bedriftskulturen sett opp mot hvordan man snakker om kjønn, seksualitet, vold og overgrep? Hvordan håndterer bedriften situasjoner der egne ansatte er utsatt, gjerningsperson eller pårørende, og på sin jobb møter personer med annen rolle i samme sak? Hvor god avdekkings- og handlingskompetanse har de ansatte? m.v.</p> <p>Tilsvarende kontakt og dialog er også gjort med hjørnesteinsbedriften The Quarz Corp. , Drag.</p> <p>Med slik næringslivskontakt har vi ønsket å så noen frø, til økt bevissthet om at man som stor næringsaktør kan bidra med mye, helt konkret og spesifikt, til å støtte opp om utviklingsarbeidet.</p>
4.9	Involvering av trossamfunn	Tor Erik Rønne		Øvre/ Lokal/ Frivillig / Nærmiljø/ Universell		<p>Lokale trossamfunn er betydelige ressurser i samfunnet. De er også aktuelle arenaer for å utøve endrings- og utviklingsarbeid i, gjennom fokus på hvordan de selv bidrar til å arbeide mot omsorgssvikt, vold og overgrep.</p> <p>Den norske kirke, v/ Tysfjord kirkelige fellesråd, med bl.a prest i Lulesamisk område, kateket og diakon m.fl. , var tidlig sterkt engasjert i å bidra i arbeidet mot overgrep, og for å støtte og ivareta utsatte og andre berørte. De har bl.a arrangert en serie fagdager rundt relevante tema. Ved utg av 2018 ble det signalisert fra en del medlemmer i menighetene at man ikke ønsket at kirka skulle være en så aktiv driver av dette arbeidet, og at man ønsket mer ro rundt de krenkelser som hadde funnet sted.</p> <p>Formen på det arbeidet kirka gjør er derfor litt endret, men engasjementet er fortsatt tilstede, og uttrykkes klart gjennom det mer ordinære arbeidet som gjøres i kirka.</p> <p>Den læstadianske forsamling har en lavere medieprofil og er langt mer forsiktig i sin dialog med utenforstående og er tilbakeholden på å inngå i mer organisert samarbeid med</p>

						<p>aktører utenfor forsamlinga. Men også her har vi over tid fått en dialog med predikanter og deres trosfeller, rundt vårt arbeid og våre felles interesser i å forhindre nye alvorlige krenkelser og ta bedre vare på de utsatte. Innad i den læstadianske forsamlingen er det etter avdekkingen av Tysfjordsakene, skjedd en økt bevisstgjøring på ansvar for å håndtere situasjoner med vold og overgrep på en bedre måte. Dette jobbes med bl.a i deres barne- og ungdomsarbeid og i tematiseres innimellom i predikantenes predikener til forsamlingen.</p> <p>At vi nå på høsten 2019, har to predikanter til å delta med undervisning om Den læstadianske forsamling, som del av kurset i samisk kulturforståelse, er et godt eksempel på økt trygghet og tillit, ved at man stiller seg mer åpen for formidling og dialog med personer som har mindre eller ingen kunnskap om læstadianismen.</p>
4.10	Jasska/Trygg på Facebook	Tor Erik Rønne	Kristin Green Johnsen, Freddy Iversen, Grete Prestegård, Svetlana Gracheva	Øvre/ alle grupper innen personorientert og lokalorientert7 universell tilnærming		<p>Facebook er en langt mer effektiv kanal for å nå ut med informasjon og skape kontakt, enn kommunenes egne nettsider. Prosjektet bruker derfor Facebook som en aktiv kommunikasjonskanal for å nå ut med info om vårt arbeid og tilrettelegge for kontakt med folk som er interessert i det vi holder på med.</p> <p>Over tid er siden bygd opp med små publiseringer av aktivitet, info om planlagt arrangementer, lysbildeserier, foto og video som setter fokus på tema vi jobber med.</p> <p>Pr 10.nov 2019 hadde vi lagt ut info om 42 arrangementer vi arrangerer alene og /eller sammen med andre aktører, og nådd 31 800 brukere av Facebook.</p> <p>Ca 76 % av de som har sett på ett eller flere av våre publiseringer er kvinner,- hvorav flertallet er i aldersgruppa 35-55 år.</p>
4.11	Kunnskaps- og erfaringsdeling fra prosjektarbeidet	Tor Erik Rønne				<p>Mye av det arbeidet vi gjør har overføringsverdi til andre kommuner og miljøer. Vi har derfor bidratt på en rekke</p>

		Kristin Green Johnsen				<p>konferanser, større møter og holdt undervisning, for å stimulere til positive ringvirkninger.</p> <p>Bl.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Barndommen varer hele livet», Tromsø - Kriminalomsorgens konferanse om samiske innsatte, Trondheim - FO-dagene: «Med kraft til å være», Hønefoss - Presentasjon for Kriminalomsorgens ledergruppe - Undervisningsdag for BV-, sosionom- og bhg-studenter ved UiS. - Undervisning for fagfolk som jobber med endringsprosesser og er studenter på «Motiverende intervju», Nord universitet. - Innspillmøte om ny nasjonal handlingsplan, Sametinget
4.12	Ung samfunnsbygger	Tor Erik Rønne	Freddy Iversen	Øvre / Lokal / frivillig / universell		<p>Det ble i tidlig fase av vårt arbeid, tydelig kommunisert fra en rekke ulike personer at man savnet et godt barne- og ungdomsarbeid i kommunal regi, og pekte på at Ungdomsråd og annen kommunal innsats rundt ungdom var tatt bort for å spare penger.</p> <p>Samtidig så vi tydelig at ungdom rundt Tysfjorden er mottakere av en negativ arv fra besteforeldre og foreldre, der negative forestillinger om «de andre», de som bor på andre siden, de som er av annen kultur, tas opp som en del av gjeldende virkelighetsforståelse.</p> <p>Med inspirasjon fra konfliktreducerende og fredsskapende arbeid i krig- og konfliktområder, ble det i april 2018 det derfor initiert et arbeid med å samle ungdom, på tvers av ulikheter i kultur, språk, livssyn og bosted, til frivillig samfunnsnyttig aktivitet, under navnet «Ung samfunnsbygger». Vi ønsket å tilrettelegge for at ungdom kan møtes, på tvers av ulikheter, bli bedre kjent, lære av hverandre, og skape noe positivt sammen.</p> <p>Vi utfordret der ungdommene på å bli med å skape positiv aktivitet i sine lokalsamfunn, med utgangspunkt i det de selv er gode på, og det de selv føler vil vært positivt for lokalsamfunnet og artig for dem selv å holde på med.</p>

						<p>Vi stilte med veiledning på utviklingsprosess og noe midler til aktivitet. Vi la opp til at ungdommene selv skal arbeide med å fremlegge gode ideer, utvikle disse, planlegge aktivitet, gjøre praktiske forberedelser, lage mat, være vertskap, gjennomføre aktiviteter og evaluere. Med ette utg pkt jobbet ungdommer fra Kjøpsvik og Drag fram sitt første arrangement,- «Aktivitetsdøgn for barn og ungdom» i Stetindhallen sommer 2018. Derfra har arbeidet fått stadig større oppslutning, med etablering av månedlig fast arrangement «Åpen hall» i Stetindhallen, og etablering av «Fritidssenter for ungdom» på Drag. Alt driftet etter samme filosofi. På disse ungdomskveldene er det gjerne 60-70 ungdommer som møter opp,- hvorav halvparten er fra andre siden av fjorden.</p> <p>Alt tyder på at denne arbeidsformen virker gjennomopprettende på skadevirkningene av gamle sår og krenkelsler, bygger tillit og reduserer fordommer og konfliktnivået i regionen.</p> <p>Vi ser nå at et stort antall ungdommer krysser fjorden med ferga, for å være sammen også utenfor den organiserte aktiviteten.</p> <p>Det blir også lagt merke til i områdene rundt at det pågår mye spennende ungdomsaktivitet i Kjøpsvik og på Drag. Dette er positivt omdømmebyggende og en anerkjennelse til ungdommen for godt utført arbeid.</p>
4.13	Videreføring av Ung samfunnsbygger i nye Hamarøy	Tor Erik Rønne	Frivilligsentralen Hamarøy v/ annita Olvik	Øvre/ lokal/ frivillig/ nærmiljø/ universell		<p>Frivilligsentralen Hamarøy har tatt initiativ til å iverksette et stort og ambisiøst ungdomsarbeid, som kan ivareta bl.a videreføring av «Ung samfunnsbygger» i den nye kommunen. Søker midler til å ansatte barne- og ungdomsarbeider i 100% stilling + aktivitetsmidler.</p> <p>Prosjektleder Jsska/Trygg har foreslått at midler fra Jasska/Trygg overføres, og øremerkes til å sikre slik videreføring. Viktig å ikke la den positive og aktive fasen vi nå er i, slukke i påvente av at Hamarøy kommune får oversikt over økonomien og kan ta inn denne type arbeid i fast drift.</p>

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

4.14	Ansettelse av barne- og ungdomsarbeider i 50%-stilling	Tor Erik Rønne	Freddy Iversen	Øvre / lokal / adm / universell		<p>I oppstarten av Ung samfunnsbygger ble tilretteleggingen og veiledningen av ungdommene ivaretatt av prosjektleder, med støtte av to frivillige ildsjeler;- Freddy Iversen og Roy-Arne Westermann.</p> <p>Straks vi så at ungdommene fattet interesse for dette, og at dette ville bli noe vi kunne jobbe godt med i lang tid, ble det besluttet å ansette en barne- og ungdomsarbeider i 50%-stilling, for å jobbe tett sammen med ungdommene.</p> <p>Freddy Iversen ble da, i kraft av sin 50%-stilling som driftsleder i Stetindhallen, og fagutdanning som barne- og ungdomsarbeider, kombinert med en personlige røtter i både Drag og Kjøpsvik, og et brennende engasjement, tilbudt et tidsavgrenset engasjement som prosjektmedarbeider/barne- og ungdomsarbeider, fram til prosjektets slutt.</p>
4.15	Forskning på virkningen av «Ung samfunnsbygger» og ungdomsarbeid med tilsvarende tilnærming	Agnete Bersvendsen	Jan Erik Henriksen			<p>Stipendiat Agnete Bersvendsen v/ inst. for barnevern og sosialt arbeid, UIT Norges arktiske universitet, med veileder Jan Erik Henriksen, dosent Sosialt arbeid fra UiT, skal følge dette arbeidet, med fokus på hvordan slik innrettet ungdomsarbeid virker som tiltak til å fremme inkludering, tillitsbygging og gjenoppretting.</p>
4.16	Tilrettelegging for SMISO	Tor Erik Rønne, Kristin Green Johnsen	SMISO Nordland	Nedre/ person/ fornærmede/p årørende/ selektiv og indikativ		<p>Vi har jobbet for å løfte fram og tilrettelegge for at Senter mot incest og seksuelle overgrep, SMISO Nordland, kan bli brukt som et samtaletilbud, for utsatte.</p> <p>SMISO, som har hovedkontor på Mosjøen, har etablert seg med to kontordager i Tysfjord/Hamarøy pr mnd.</p>
4.17	Tilrettelegging for Konfliktrådet	Tor Erik Rønne, Kristin Green Johnsen	Konfliktrådet i Nordland	Nedre/ person/ fornærmede/ pårørende/ gjerningspers/ indikativ		<p>Vi har jobbet for å gjøre Konfliktrådet mer synlige og folk bedre kjent med deres arbeid og tilbud.</p> <p>Konfliktrådet har spisskompetanse på bl.a gjenopprettende prosess, og kunne med fordel ha vært benyttet mye mer i langt flere situasjoner.</p>
4.18	Tilrettelegging for Familievernkontoret	Kristin Green Johnsen		Nedre/ person/ fornærmede/7p årørende/ gjerningspers/ indikativ		<p>Vi har jobbet for å løfte fram og tilrettelegge for Familievernkontoret. Behov for å gjøre de mer synlige og lettere tilgjengelig.</p> <p>De har bl.a prøvd seg med kontordager på Arran.</p>

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

4.19	Drag IL tar samfunnsansvar	Tor Erik Rønne		Øvre/lokal/ frivillig/ universell			Det er inngått samarbeidsavtale med Drag IL, der idrettslaget står opp og fram som en aktiv lokal ambassadør for det arbeidet som er igangsatt med Jasska/Trygg. Idrettslaget profilerer Jasska/Trygg, og sikrer interne rutiner og kompetanse, for å ta sin del av samfunnsansvaret med aktiv innsats mot omsorgssvikt, vold og overgrep. Prosjektet støtter Drag IL med kr 50 000,- og kompetansetilførsel.
4.20	Videoproduksjon med en serie intervju om tillit og trygghet	Tor Erik Rønne	Tore løding Svetlana Gracheva	Øvre/ person/fornær mede/ gjerningspers/ pårørende/ universell			Ved bruk av en rekke personer, som tidligere ikke har vært veldig synlig i prosjektarbeidet, men som har stort nettverk og påvirkningskraft, ble det laget en serie intervjuer med refleksjoner rundt «Tillit og Trygghet» <ul style="list-style-type: none"> - Erlend Elias, kjendis - Tom Cato Karlsen, Fylkesmann - Nina Finn, Leder helsestasjonen i Ballangen - Johannes Fauchald, rektor Kulturskolen Hamarøy - Roy-Arne Westermann, lærer Kjøpsvik skole - Rolf Steffensen, prest i lulesamisk område - Vidar Eng, politikontakt Ofoten
4.21	Utvikling av kart over tilgjengelige hjelpetjenester	Tor Erik Rønne		Øvre/ lokal / adm/ universell/selek tiv/indikativ			Det er behov for at de nye kommunene har et oppdatert enkelt tilgjengelig digitalt kart over sine egne tjenester, og over tilstøtende aktuelle tjenester i samarbeidsvirksomheter. Dette for at de ulike tjenestene skal ha kunnskap om hverandre, sett opp mot å skape godt samarbeid, samt for å kunne gi hjelpetrengende best mulig helhetlig tjeneste/veilede/henviser til rett tilbud. Utfordrende å lage et tilfredsstillende godt kart, midt i delings- og omorganiseringsprosessen. Absolutt noe som bør på plass straks det meste er satt av strukturer, funksjoner og posisjoner i de nye kommunene.
4.22	Hvordan ivareta samisktalende barn bedre i strafferettsprosesser og tilhørende oppfølgingsarbeid?	Tor Erik Rønne, Kristin Gren Johnsen		Nedre, lokal/Adm/ indikativ			Utfordrende problemstilling, der rettigheter til likeverdig tjenester møter praktiske vansker svært lavt antall saker med dette behov, i et stort strafferettsapparat med mange aktører, uten samisk språk og kulturforståelse. Tema løftet opp og drøftet med Justisdep og Politidirektorat og Kommunaldepartement 27.11.19

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

4.23	Nettverksbygging	Tor Erik Rønne				For å ivareta en tverrfaglig helhetlig orientering i arbeidet, forsterke lokalt pressede ressurser, og tilrettelegge for at det skapes positive ringvirkninger av arbeidet, er det knyttet opp og engasjert en lang rekke eksterne aktører. Vi har i den anledning også arrangert tre større samlinger, med tilreisende deltakere, for å holde interesserte samarbeidsaktører oppdatert på framdriften i arbeidet, og etablere fellesskapsfølelse om prosjektet.
5	Delprosjekt 5 Tillitsbygging	Kristin Green Johnsen	Ansatte på Arran			MERK: Arran har vært svært sentral med et meget stort aktivitetsnivå, som arrangementsansvarlig, kursholder, foredragsholdere, deltakende i dialoger, møter og mediakontakt m.m. Aktiviteten på Arran omfatter også mer enn det som er inntatt i prosjekt Jaska/Trygg, og koordinert under felles prosjektledelse. Nedenfor er aktiviteten registrert som ulike tema det har vært jobbet med. På lik linje med mye av det som har vært gjort i kommunal sektor, ligger det slik til dels svært mye av aktivitet og innsats bak hvert pkt som er angitt tom ett tiltak.
5.1	Arran som samtalested og arena for å fremme fokus om vanskelige tema	Lars Magne Andreassen	Ansatte på Arran	Nedre/ person/ fornærmede/ pårørende/ indikativt		Arran ønsker å stimulere til åpenhet om krenkelses. Tilrettelegger for å gi en trygg arena å dele erfaringer på, uten at dette skal være noe slags terapeutisk tilbud.
5.2	Tema: Stolthet over egen kultur og tilhørighet Bl.a. ved : Miha-stolthetskonsert	Lars Magne Andreassen	Mange lokale dugnadsfolk, kommunalt ansatte, Arran, div artister	Øvre/ lokal + person/ alle grupperinger / universell		Tidens konsert i Sapmi! Storstilt dugnadsarrangement ledet av Arran v/ Lars Magne Andreassen, med toppsjikt av artister som bidro gratis.
5.3	Tema: Samisk folketetro og komplementær medisinsk behandling for samiske pasienter Bl.a. ved : Seminar i Musken, 27.11.18 om	Kristin Green Johnsen	Marit Myrvoll Erling Urheim Ristin Kemi Anette Langås Larsen			Med erfaringene fra forsøket med oppsøkende sosialt arbeid i minne, ble det bevisst valgt å legge et seminar til Musken, der vi belyste hvordan folketetro og tradisjonelle samiske tilnærminger til helbredelse, lever og benyttes, parallelt med vestlig moderne medisin. Ved å få lagt et slik arrangement i Musken, som anerkjente lokal kultur og virkelighetsforståelse, der mange fagfolk reiste inn til Musken for å lære, ble dette en svært positiv

Prosjekt Jasska/Trygg - Sluttrapport

	Samisk folketro og komplementær medisinsk behandling for samiske pasienter					<p>opplevelse, for både deltakere og lokalt bosatte som bistod i arrangementet og/eller var tilhørere.</p> <p>Temaet er også berørt ved kurs i samisk kulturforståelse, og til dels også ved andre fagdager og andre anledninger. Vi har også hatt feler treffpunkt for dialog med lokale ressurspersoner ved dette tema. Bla tilrettelagt for åpen dialog om dette mellom Erling Urheim, som samisk representant fra Musken, med kommuneoverlege Elisabeth Richter i Hamarøy kommune.</p>
5.4	Tema: Tillit Bl.a. ved: Seminar om tillit	Kristin Green Johnsen	En lang rekke gjesteforelesere + ansatte på Arran	Øvre/ lokal / nærmiljø+adm/ universell		Tillit er et gjennomgående kjernefokus i alt vi har jobbet med. Det har slik vært i stadig fokus, i det aller meste av arrangementer, og aktiviteter,- i tillegg til at vi har arrangert eget seminar om dette tema.
5.5	Tema: Minoriteter i minoriteten Bl.a. ved: «The only gay in Sapmi» - fagdag om å være homofil i den samiske befolkningen	Kristin Green Johnsen	KUN, Skeiv ungdom	Øvre / lokal / nærmiljø + adm/ universell		For første gang på Drag, ble regnbueflagget heist på Arran, under denne fagdagen. Fokus på det å være en minoritet i legning, i en minoritetsbefolkning, og innen rammene av samisk kultur, tradisjon og kjønnsroller.
5.5	Tema: Barn og ungdom Bl.a. ved: Ungdomskonferanse og Kunstverksted Ungdomskonferanse «Duosta liehket Dån/ Våg å være deg» i samarbeid med DSJ	Kristin Green Johnsen	DSJ v/ Elena Paulsen	Øvre / lokal / person/ fornærmet/ pårørende/ gjerningspers + nærmiljø / frivillige/ universell		Stort arrangement i Hamarøyhallen, for skoleelever i Tysfjord og Hamarøy,- med bl.a «Helsesista»
5.6	Tema: Kjønn Bl.a. ved Seminar om kjønn. – Menn, maskulinitet og seksuelle overgrep, Arran	Kristin Green Johnsen	KUN, Utsatt mann, Ressurscenter for menn Erlend Elias	Øvre/ person/ Fornærmede/p årørende/ gjerningspers + lokal/ nærmiljø/ frivillig/ universell		Gutter og menn er også utsatt for krenkelses. Ekstra stigma og barrierer mot åpenhet. Seminar med flere nære personlige fortellinger om krenkelses og om mestring.

Vedlegg 4: Tabell med prosesser og tiltak plottet inn på et oversiktskart med ulike nivåer og målgrupper

Hva gjør vi i prosjekt Jasska/Trygg av forebyggende innsatser relatert til omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep?

©Tor Erik Rønne

Jasska/Trygg: Forebyggende innsatser - alene og/eller i samarbeid med en eller flere andre aktører:

			Personorientert			Situasjonell	Lokalorientert					Fysisk utforming		
			Gj.person	Fornærmede	Pårørende		Adm	Skole/bh	Nærmiljø	Friv.org	Næring	Bygg	Vei	Nærmil.
Kunnskapsbasert systematisk forebyggende innsats. - Proaktivt - Planmessig - Målrettet - Langsiktig - Prosesstenkning Sentralt fokus: Tidlig intervensjon Inkludering Tverrfaglig og koordinert	Indikativ	Tidlig interv Årsak												
		Rehab / Ettervern Konsekv					•							
	Selektiv	Tidlig interv Årsak	•	•	•	•	•	•						
		Rehab / Ettervern Konsekv					•							
	Universell	Tidlig interv Årsak	•••	•••	•••	••	••	••	•••	•••	••			
		Rehab / Ettervern Konsekv					••							
Straksforebygging med utg pkt i akutte hendelser og iverksetting av krisehåndtering og/ eller etterforskning. Reaktivt. Ivaretagelse av forebyggende tenkning og tiltak i tilknytting til pågående hendelsesstyrt oppdrag. Hvordan redusere negative konsekvenser og ringvirkninger? Hva kan vi lære av dette? Hvordan kunne dette vært forhindret?	Indikativ	Tidlig interv Årsak	•	•	•			•						
		Rehab / Ettervern Konsekv	••	•••	••		••							
	Selektiv	Tidlig interv Årsak												
		Rehab/ Ettervern Konsekv		•										
	Universell	Tidlig interv Årsak	•	•	•		•		•					
		Rehab / Ettervern Konsekv												

Vedlegg 5: Tema- og undervisningsplanen Oaggi muv/Gjør meg trygg

OAGGI MUV / GJØR MEG TRYGG

Innhold

Tegningen på forsiden er tegnet av Aron i 3.klasse	2
Oaggi muv / Gjør meg trygg	3
Innledning	3
Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep	4
Helsestasjonen	4
Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep	6
Barnehagen	6
Alder: 1 – 2 år	6
Alder: 3 – 6 år	7
Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep	9
Skole	9
Avslutning	11
Litteratur og ressurser	12
Barnehage:	12
Skole:	12
Ressurser:	13
Tips til litteratur:	13
Filmer:	13
Lærerressurser:	14
Ressurser for ytterligere informasjon:	14
Vedlegg. Skjema til bruk for styrer/rektor	15
Tilbakemelding på gjennomført Oaggi muv/Gjør meg trygg	15

Tegningen på forsiden er tegnet av Aron i 3.klasse.

Oaggi muv / Gjør meg trygg

Plan for arbeidet mot seksuelle overgrep og vold for helsestasjonen, barnehagene og skolene i Tysfjord/Hamarøy kommune.

Innledning

I følge nasjonal handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep 2014 – 2017 og opptrappingsplan 2017 – 2021 er vold i nære relasjoner et betydelig samfunns og folkehelseproblem. Dette skaper utrygghet og kan medføre helseskader og tap av velferd, samt at det begrenser den enkeltes livsutfoldelse og mulighet for aktiv samfunnsdeltakelse.

Målsetting for denne planen er å hjelpe barn og unge å bli bevisst rundt grensesetting og gode og dårlige berøringer. Samt styrke barn og unges kompetanse om hva seksuelle overgrep er, både fysiske, psykiske og på internett, og gi dem mot til å si nei.

Det er naturlig å se dette opp mot de 5 dimensjoner for sosial og emosjonell læring som Ludvigsen- utvalget har utarbeidet i forbindelse med “fremtidens skole”

Disse dimensjonene er:

- Samarbeid
- Ansvarlighet
- Empati
- Selvkontroll
- Selvhevdelse

Alle barn og unge skal delta i opplegget og skal tilegne seg grunnleggende innsikt i kroppen, seksualopplæring, grensesetting, hva overgrep er og hvordan man går fram ved mistanke om eventuelle overgrep.

Planen gir også tips og ideer til hvordan oppleggene kan gjennomføres av helsestasjonen, barnehagene og skolene. I skolen er det metodefrihet og derfor kan den enkelte lærer selv velge hvordan man jobber med fagstoffet.

Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep

Helsestasjonen

Planen gir tips og ideer til hvordan oppleggene kan gjennomføres av helsestasjonen, barnehagene og skolene. I skolen er det metodefrihet og derfor kan den enkelte lærer selv velge hvordan man jobber med fagstoffet.

Alder	Tema på helsestasjon i møte med barn og foreldre
0-2 år	Veiledning av foreldre på følgende tema: Se barnet. Vær en trygg forelder. Bevisstgjøre foreldre på barnets utvikling. Bevisstgjør foreldre på barnets interesse for egen og andres kropp. Bevisstgjør foreldre om og begynn å snakke med barnet om gode og vonde berøringer og hemmeligheter. Grense for egen kropp. Sikker atferd. Hvordan si nei, og si ifra til en trygg voksen.
4 år	Veiledning av foreldre på følgende tema: Se barnet. Vær en trygg forelder. Bevisstgjøre foreldre på barnets utvikling. Bevisstgjør foreldre på barnets interesse for egen og andres kropp. Bevisstgjør foreldre på å snakke med barnet om gode og vonde berøringer og hemmeligheter. Grense for egen og andres kropp. Sikker atferd. Hvordan si nei, og si ifra til en trygg voksen.
Trinn	Tema i undervisning på grunnskole
1.trinn	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning i 1-2 skoletimer om kroppens utvikling og utseende, at det er forskjeller. Grenser for egen og andres kropp. Gode og vonde berøringer og hemmeligheter. Sikker atferd. Hva betyr det og være en god venn. Hvordan si nei, og si ifra til en trygg voksen. Hva er vold og seksuelle overgrep.
4.trinn	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning i 1- 2 skoletimer om kroppens utvikling og utseende, at det er forskjeller. Grenser for egen og andres kropp. Gode og vonde berøringer og hemmeligheter. Sikker atferd. Hva betyr det og være en god venn. Hvordan si nei, og si ifra til en trygg voksen. Nettvett. Hva er vold og seksuelle overgrep.
7.trinn	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning på 8 skoletimer: 2 timer om kropp, pubertet og seksualitet. 2 timer om identitet og selvfølelse. 2 timer om vennskap, forelskelse og kjærlighet. 2 timer om grenser, vold og seksuelle overgrep og nettivett med bildedeling.
10.trinn	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning 2 skoletimer med politi om: Grenser, nettivett, bildedeling, festrelatert overgrep, sovevoldtekt, vold og seksuelle overgrep, medvirkning til overgrep, falske anklagelser og strafferettslige konsekvenser. Hva betyr det og være en god venn, hvordan si nei og si ifra til en trygg voksen.

VGS	Tema i undervisning på videregående skole
1. vgs	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning 2 skoletimer med politi om: Grenser, nettvett, bildedeling, festrelatert overgrep, sovevoldtekt, vold og seksuelle overgrep, medvirkning til overgrep, falske anklagelser og strafferettslige konsekvenser. Hva betyr det og være en god venn, hvordan si nei og si ifra til en trygg voksen.
3. vgs	Oaggi muv/ Gjør meg trygg: Undervisning 2 skoletimer med politi om: Grenser, nettvett, bildedeling, festrelatert overgrep, sovevoldtekt, vold og seksuelle overgrep, medvirkning til overgrep, falske anklagelser og strafferettslige konsekvenser. Hva betyr det og være en god venn, hvordan si nei og si ifra til en trygg voksen.

Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep

Barnehagen

Planen gir tips og ideer til hvordan oppleggene kan gjennomføres av helsestasjonen, barnehagene og skolene. I Tysfjord og Hamarøy er det for det for det meste små barnehager med relativt få barn i hvert kull. Ofte planlegges pedagogiske opplegg i grupper med henholdsvis små og store barn. Planen tar derfor utgangspunkt i dette.

De voksne er sentrale i begrepsinnlæring hos små barn. Det er viktig med aktive voksne i begrepslæring i alle dagligdagse situasjoner.

Etter gjennomført opplæring skal det utføres en evaluering der barns/elevs medvirkning og synspunkter innhentes og vektlegges i det videre arbeidet.

Alder: 1 – 2 år

Tema	Hvordan
<p>Kroppen Hvordan ser vi ut? Er vi like eller ulike?</p> <p>Gi barna et godt og bevisst forhold til kroppen sin og utvikle et hensiktsmessig begrepsapparat</p>	<p><u>Sanger</u>: Hode , skulder, kne og tå, Jeg har to armer, Boogie-boogie, Jeg har to øyne, Alle barna klapper, <u>Rim og regler om kroppen</u>: tommeltott, hermegåsa. <u>Bøker</u>: Thomas og Kristine, Lillesøster, pekebok om kroppen, Jeg er meg – min meg. <u>Tips</u>: Bruke speil, sanseaktiviteter, massasje/gode berøringer, tegne kroppen.”bygg” et menneske med kroppsdelene i f.eks.kartong, bruk konkrete som f.eks en dukke. Bruke egen kropp i begrepslæring.</p>
<p>Følelser Lære barn å akseptere ulike følelser. Bevisstgjøre barn på at ingen følelser er gale. Forholde seg til andres følelser.</p>	<p><u>Sanger</u>: Er du veldig glad, Smil og vær glad, Alle killebukkene. <u>Andre tips</u>: Rollespill, samtaler med barna om ulike følelsesuttrykk, a3 bilder i Steg-for-steg, bruke speil. Tegne følelser og snakk om dem for å utvikle begrepsforståelsen. Vi voksne må akseptere og bekrefte barns følelser.</p>
	<p>Samtal med barna. Bruk gjerne enkelt rollespill eller dramatiser med dukker. Samtal med barna om vonde og gode berøringer. Hvordan kjennes det, når vi har det vondt/godt? Bruke “STOPP-tegnet”</p>

Alder: 3 – 6 år

Tema	Hvordan
<p>Kroppen Gi barna et positivt og naturlig forhold til kroppen sin og stadig utvikle begrepsapparatet</p>	<p><u>Bøker</u>: Lillesøster, Kroppen, Bestevenner, I magen bor det en baby. <u>Sanger</u>: Hode, skulder, kne og tå. <u>Tips</u>: Tegne kroppen, bruke speil, måle høyde, tegne ansiktet sitt, fargelegge kopioriginaler. Hvordan ser vi ut inni og hvordan fungerer kroppen?</p>
<p>Følelser Bevisstgjøre barn om ulike følelser. Lære å fange opp og respektere andres følelser. Sette ord på hvordan har vi det.</p>	<p><u>Film</u>: «Innsiden ut» <u>Bøker</u>: Unnskyld. Karsten og Petra, Gjett hvor glad jeg er i deg, Følelser, Elsker deg for alltid. <u>Tips</u>: Rollespill. Sanger om følelser. Steg-for-steg. Bruke “STOPP-tegnet”</p>
<p>Relasjoner Bevisstgjøre barn på at det finnes forskjellige familie- og bosituasjoner. Hvem har barnet nære relasjoner til?</p>	<p>Samtal med barna om forskjellige familiekonstellasjoner. <u>Tips</u>: Tegne huset sitt og familien sin. Sette ord og navn på de nærmeste omsorgspersonene. Bruk relasjonssirkel som utgangspunkt for samtaler. Hvem er du glad i, og hvem er glad i deg?</p>
<p>Familie Bli kjent med ulike bosituasjoner og familier. Hjelp barn til å sette ord på hva en relasjon kan være</p>	<p><u>Tips</u>: Tegne/lage huset og familien sin. Lage familiesituasjoner med duplo og bruke dukkehus. Lage familie- eller slektstre.</p>

<p>Gode, vonde og ulovlige hemmeligheter Hjelpe barn til å sette ord på vonde hemmeligheter og opplevelser, eller noe de er begeistret for. Hjelpe barn til å finne ut av hvem de kan fortelle vonde ting til.</p>	<p>Samtal med barna. Hva er forskjellen på gode og vonde hemmeligheter og hvordan føles de? Hvem kan hemmeligheter fortelles til? <u>Spill</u>: «Fortell det til noen». <u>Bok</u>: Jeg er meg! min meg. <u>Tips</u>: La barna tegne, skrive eller fortelle om en eller flere de kan fortelle hemmeligheter til.</p>
<p>Gode, vonde og ulovlige berøringer Bevisstgjøre barn om gode, vonde berøringer. Lære å sette grenser og si fra.</p>	<p>Samtal med barna. Hva er greit at andre gjør med kroppen din og hva er ikke greit? Hva skal barn gjøre hvis noen gjør noe som ikke er greit? <u>Tips</u>: Tegne en god og en vond berøring. Rollespill, La barna komme med forslag. <u>Bok</u>: Jeg er meg! min meg</p>
<p>Hvordan blir vi til? Bevisstgjøre barn på hvordan blir vi til.</p>	<p>Samtal med barna. Hvordan blir et barn til? Bøker som; Inni magen er det en baby, Kroppen, Thomas og Kristine, Jeg er meg! min meg.</p>

Temaplan - forebygging mot vold og seksuelle overgrep

Skole

Planen gir tips og ideer til hvordan oppleggene kan gjennomføres av helsestasjonen, barnehagene og skolene. I skolen er det metodefrihet og derfor kan den enkelte lærer selv velge hvordan man jobber med fagstoffet.

Etter gjennomført opplæring skal det utføres en evaluering der barns/elevs medvirkning og synspunkter innhentes og vektlegges i det videre arbeidet.

Trinn	Tema
1.-4.trinn	Grensesetting, forståelse og respekt for egen og andres kropp. Navn på kroppsdelar Vold og seksualitet. Gode og vonde hemmeligheter Seksuelle overgrep Sammenheng mellom fysisk og psykisk helse Nettvett
5.-7.trinn	Pubertet, kjønnsidentitet, variasjon i seksuell orientering. Samliv, familie, respekt for ulikheter. Konsekvenser av manglende respekt for ulikheter. Grensesetting. Hvem kan vi fortelle til? Nettvett
8.-10.trinn	Problemstillinger knyttet til seksualitet. Seksuell orientering, kjønnsidentitet, grensesetting og respekt. Seksuelt overførbare sykdommer, prevensjon og abort. Kjønnsroller i skildringer av seksualitet. Forskjell på ønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep Seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner Seksuell trakassering. Reflektere over etiske spørsmål knyttet til mellommenneskelige relasjoner, familie og venner, samliv, heterofili og homofili, ungdomskultur og kroppskultur.

Trinn	Hvordan
<p>1.-4.trinn</p>	<p>Samarbeidspartnere: Helsestasjon, Statens barnehus, undervisning av elevene/kompetanseheving av personalet og ev. foreldrene</p> <p>Viktig prinsipp at det alltid er to eller flere pedagoger tilstede under arbeidet med temaene. Flere som observerer/andre å diskutere observasjonene med.</p> <p>Jobbe aktivt med å skape trygge relasjoner mellom voksne-barn og mellom barn-barn.</p> <p>Fortløpende jobbe med sosial og emosjonell læring. De fem områdene: Selvheldelse, Ansvarlighet, Empati, Selvkontroll, Samarbeid. 1.-4.trinn jobber med målene på laveste nivå Temabasert undervisning/temauker</p>
<p>5.-7.trinn</p>	<p>Samarbeidspartnere: Helsestasjon, Statens barnehus, undervisning av elevene/kompetanseheving av personalet og ev. foreldrene</p> <p><i>“Seksuelle overgrep”:</i> Begrepsundervisning. Elevene trenger et felles språk. Hva betyr begrepene? Viktig å gi elevene et vokabular: voldtekt, grov voldtekt, seksuelt overgrep, incest, seksuell krenkelse, seksuell trakassering, vold.</p> <p>Hvem kan jeg si fra til?</p> <p>Videreføre arbeidet fra 1.-4.trinn Mangfold av familieformer, normer.</p> <p><i>“Mine og dine grenser”:</i> grensesetting, seksuelle krenkelser, intimsoner, respekt for andres kroppslige grenser Nettvett. Temabasert undervisning/tverrfaglig undervisning Temadager.</p>
<p>8.-10.trinn</p>	<p>Årsplanfestes i samarbeid med helsestasjon for å kvalitetssikre at det er samsvar i innholdet i undervisningsopplegget som skolen og helsestasjonen har. Kontakt etableres med andre samarbeidspartnere; se ressurser</p> <p>Temabasert undervisning, tverrfaglig. Temadager. Seksualitet er et obligatorisk emne i grunnskolen og er direkte omtalt i kompetansemål i naturfag, samfunnsfag og KRLE.</p> <p>Viktig prinsipp at det alltid er to eller flere pedagoger tilstede under arbeidet med temaene. Flere som observerer/andre å diskutere observasjonene med. Besøk av Statens barnehus.</p>

Avslutning

Gjennomføringen av Oaggi muv / Jeg er trygg kan ikke være frivillig og her må skole- og barnehageeier sikre at personalet gjennomfører opplæringen i henhold til denne planen. Dette må være et tema på foreldremøter slik at foreldre har fått førstehånds informasjon om planen. Det skal imidlertid ikke være mulig å reservere sine barn mot opplæringstiltakene.

Etter gjennomført opplæring skal det utføres en evaluering der barns/elevs medvirkning og synspunkter innhentes.

Både den nye rammeplanen for barnehagen, læreplanen i skolen, FNs barnekonvensjon og Grunnloven § 104 slår fast at barn skal ha vern mot overgrep. I arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep vil det være behov for kompetanse om de lokale kulturelle forholdene i Tysfjord/Hamarøy.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet står bak en digital opplæringsressurs, www.jegvet.no, utviklet av Salaby.no. Denne er under utvikling og er planlagt ferdigstilt høsten 2018. Nettstedet kan være en nyttig ressurs og anbefales som supplement til denne planen.

Planen revideres i mai 2019 og deretter annet hvert år.

Litteratur og ressurser

Barnehage:

- Jeg er meg - min meg! Bok av Eli Rygg og Margrete Wiede Aasland
- Du ser det ikke før du tror det – sammendrag fra nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0-6 år. MEDLEX. Norsk helseinformasjon
- Tegn med meg – Øysteins blyant og Stine Sofies stiftelse
- Fortell det til noen – bildelotto som bevisstgjør barnet at de må fortelle de voksne om vonde hemmeligheter.
- Trøbbel – film om problematikken rundt det med seksuelle overgrep mot barn.
- Stine Sofies stiftelse, barnehagepakken.
- Barn må vite – informasjonsfilm om overgrep – RVTS vest.
- Kroppskort fra Statens barnehus.
- You tube klipp fra “Kroppen” ved Trond-Viggo Torgersen
- “Kroppen min eier jeg”. Tv serie fra NRK
- Grønne tanker-glade barn av - Solfrid Raknes
- Emma sier nei!- av Marie Bosson Rydell
- Bokpakken “Vonde hemmeligheter”
- Blekkspruten – Gro Dahle og Svein Nyhus
- Dragen - Gro Dahle og Svein Nyhus
- Sinna mann - Gro Dahle og Svein Nyhus
- Lars er Lars - Svein Nyhus

Skole:

- Nrk Super “Kroppen min eier jeg”
- Nrk Super “Sånn er jeg og sånn er det”
- Steg for steg
- Det er mitt valg
- Trafikklyset
- Læreverket Mylder for samfunnsfag/naturfag
- Spireserien av Gro Wollebæk
- Uke 6 - tema-materiell
- “Kroppen” av Trond Viggo Torgersen
- “Kroppen vår” av Doris Rubel
- “Oppdag kroppen” av Doris Rubel
- Redd barnas ressurser
- Bilde/samtalekort
- FN's barnekonvensjon
- “Jeg er meg! Min meg” av Eli Rygg
- “Har du en hemmelighet?” av Jennifer Moore Mallinos

Ressurser:

www.jegvet.no

nrk super

https://www.ung.no/overgrep/3656_Settdineegnegrenser.html

Tips til litteratur:

- Snakk om sex: Slik snakker du med barn og ungdom om sex (Berman 2011).
- Uke 6: <https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/>
- Seksualitet i skolen- Åse Røthing og Stine Helena Bang Svendsen- Cappelen akademiske forlag - 2009
- Kultur, kropp og kommunikasjon- sosial og helsedepartementet.1999
- Undervisning om seksualitet - Utdanningdirektoratet - 2009
- https://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Udir-Ressurshefte_Seksualitet-del1-2_REV2011.pdf
- https://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Udir-Ressurshefte_Seksualitet-de13_REV2011.pdf?epslanguage=no
- Jeg sa ikke kom inn. Eli Rygg. Gyldendal forlag, 2005.

Filmer:

- Undervisningsfilmer fra "sex og politikk"
<https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/filmer/>
- Undervisningsfilm av Petter Schjerven på NRK "Alt om seksualitet på 5 min"
https://www.nrk.no/video/PS*62326
- Undervisningsfilm fra SMISO Hordaland "Seksualitet"
<https://www.youtube.com/watch?v=GAFv3BNf53Q>
- Appell på kvinnedagen av Ulrikke Falch fra SKAM "Vi trenger å nærme oss nakenhet på nytt"
<https://www.tv2.no/v/1156210/>
- Undervisningsmateriell fra Redd barna "Jeg er her"
<https://www.reddbarna.no/jegerher>
- Blekkspruten
<https://www.youtube.com/watch?v=fuiKBbgRxRE>

Lærerressurser:

- Du ser det ikke før du tror det av Inga Marte Thorkildsen
- Si det til noen av Margrete Wiede Aasland
- Psykologisk førstehjelp for barn - grønne og røde tanker og hjelpehanda.

Ressurser for ytterligere informasjon:

- Skeiv ungdom
- Sexfordeg.no, nettside rettet mot 7. - 10. trinn:
<https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/sexfordeg-no/>
- Ung.no
- Sex og samfunn
- Smiso
- Ndlå
- Krisesenteret
- Statens barnehus
- Snakke:
<https://snakkemedbarn.no/>